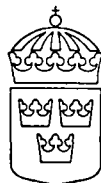

Regeringens proposition 1987/88:116

om studiemedel

Prop.
1987/88:116

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 3 mars 1988.

På regeringens vägnar

Inguar Carlsson

Lennart Bodström

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs det fram ett förslag om ett reformerat studiemedelssystem.

Studiemedel föreslås utgå som ett generellt stöd till alla behöriga sökande utan differentiering med hänsyn till ålder, familjesituation eller bostadsort. De nuvarande barntilläggen slopas.

Studiemedlens totalbelopp föreslås höjas från nuvarande 145 % till 170 % av basbeloppet, dvs. 4 870 kr. per månad i dagens basbelopp. Studiebidraget utgör 50 % av basbeloppet, dvs. 1 433 kr. per månad. Extra studiemedel kan utgå för särskilda kostnader. En reduktion av studiemedelsbeloppet sker för studerande som har tillgång till fria läromedel och fria skolmåltider.

Studiemedel prövas mot egen inkomst, men inte längre mot egen förmögenhet. Ett nytt inkomstbegrepp, sammanräknad inkomst vid taxering till statlig inkomstskatt, fastställs för såväl beviljning som för återbetalning. Nuvarande fribeloppsgränser höjs med 3 000 kr per år på grund av det ändrade inkomstbegreppet, i övrigt bibehålls nuvarande reduktionsregler.

Åldersgränsen för studiemedel bibehålls vid 45 år.

Antalet terminer för vilka studiemedel kan utgå begränsas på gymnasial nivå till sex och på eftergymnasial nivå till tolv. Undantag från huvudregeln kan göras om det finns särskilda skäl.

Gränsdragningen mot studiehjälpssystemet sker så att all utbildning i gymnasieskolan för ungdomar under 20 år hänförs till studiehjälpssystemet. De studerande, som innan reformen träder i kraft, har påbörjat studier i påbyggnadskurser i gymnasieskolan och uppburit studiemedel, får slutföra sina studier med detta studiestöd.

Det blir lättare att få studiemedel för utlandsstudier. I princip skall studiemedel beviljas för studier utomlands om utbildningen håller en tillräckligt hög kvalitet.

Ett helt nytt återbetalningssystem föreslås. Det nya systemet bygger på en inkomstrelaterad återbetalning. I princip skall skulden återbetalas med ett årligt belopp om fyra procent av den återbetalningskyldiges årsinkomst.

Skulden löper med en ränta som fastställs av regeringen varje år. Räntan utgör en nettoränta, som skall täcka statens upplåningskostnader och vissa administrativa kostnader, samt ta hänsyn till avdragseffekten i skattesystemet. Återbetalningen påbörjas tidigast sex månader efter det att studierna avslutats.

Liksom i nuvarande system kommer det att finnas möjligheter till nedsättning av den årliga återbetalningen. Nedsättning skall t.ex. kunna ske om en studerande påbörjar en ny studieperiod, eller om hans inkomster under ett visst år blir väsentligt lägre än beräknat.

Skulden kan också helt eller delvis skrivas av. Den skrivs alltid av vid ålderspensioneringen och vid dödsfall. Den som har studiemedelskulder från studier på grundskole- eller gymnasienivå kan få en del av dessa skulder avskrivna om han fortsätter studierna i minst tre terminer på högskolenivå. Härutöver kan skulden skrivas av om det finns synnerliga skäl. Ett sådant skäl kan vara att man har fått en merskudsättning som beror på en allvarlig funktionsnedsättning.

Övergångsbestämmelser reglerar förhållandet mellan gamla och nya studieskulder.

Det nya studiemedelssystemet administreras av centrala studie-stödsnämnden (CSN) och studiemedelsnämnderna, som skall bevilja och utbetala studiemedel samt svara för återbetalningssystemet. Finansieringen av lånedelen lyfts ur statsbudgeten och i stället lånar CSN medel direkt från riksgäldskontoret för studielångivningen. Statsbudgeten kommer härigenom endast att belastas av kostnaderna för studiebidraget, räntesubventionerna och avskrivningskostnaderna.

1 Förslag till Lag om ändring i studiestödslagen (1973:349)

Prop. 1987/88: 116

Härigenom föreskrivs i fråga om studiestödslagen (1973:349)¹
dels att 4 kap. 14, 17 och 40 §§ skall upphöra att gälla,
dels att i 1, 3 och 7 kap. orden "återbetalningspliktiga studiemedel"
skall bytas ut mot "studielån",
dels att 4 kap. 8, 13, 16, 19, 21, 23–25, 36, 41 och 42 §§, 8 kap., 9 kap.
2–2 b §§ samt rubriken närmast före 8 kap. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap. 8 §

Har en studerande för sådana studier som avses i 1 § erhållit studiemedel eller särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. under sammanlagt minst sex år, utgår studiemedel för ytterligare sådana studier endast om det finns särskilda skäl.

Har en studerande för sådana studier som avses i 2 § erhållit studiemedel eller särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. under sammanlagt minst fem år, utgår studiemedel för ytterligare sådana studier endast om det finns särskilda skäl.

Har en studerande för sådana studier som avses i 2 § erhållit studiemedel eller särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. under sammanlagt minst tre år, utgår studiemedel för ytterligare sådana studier endast om det finns särskilda skäl.

13 §

Studiemedel utgår med 8,06 procent av basbeloppet för varje hel, sammanhängande tidsperiod för vilken den studerande har rätt till studiemedel. Tidsperioden skall omfatta för heltidsstuderande 15 och för deltidstuderande 30 dagar.

Vad som sägs i första stycket gäller endast om *ej* annat följer av 14, 16, 17, 19, 22 eller 25 §.

Studiemedel utgår med 9,44 procent av basbeloppet för varje hel, sammanhängande tidsperiod för vilken den studerande har rätt till studiemedel. Tidsperioden skall omfatta för heltidsstuderande 15 och för deltidstuderande 30 dagar.

Vad som sägs i första stycket gäller endast om *inte något* annat följer av 16, 19, 22 eller 25 §.

¹Lagen omtryckt 1987:303.

För en heltidsstuderande minskas det belopp som utgår enligt 13 § första stycket och 14 § för varje hel, sammanhängande tidsperiod om 15 dagar med en artondel av den del av den studerandes inkomst under kalenderhalvåret som överstiger nedan för skilda perioder angivna delar av basbeloppet, nämligen

<i>Antal hela, sammanhängande tidsperioder om 15 dagar för vilka studiemedel skall utgå under kalenderhalvåret</i>		<i>Del av basbeloppet</i>	
		<i>januari-juni</i>	<i>juli-december</i>
högst	2	135 procent	135 procent
	3	125 procent	125 procent
	4	110 procent	110 procent
	5	95 procent	95 procent
	6	85 procent	85 procent
	7	70 procent	80 procent
	8	60 procent	70 procent
	9	50 procent	70 procent
lägst	10	40 procent	55 procent

Föreslagen lydelse

För en heltidsstuderande minskas det belopp som utgår enligt 13 § första stycket för varje hel, sammanhängande tidsperiod om 15 dagar med en artondel av den del av den studerandes inkomst under kalenderhalvåret som överstiger nedan för skilda perioder angivna delar av basbeloppet, nämligen

<i>Antal hela, sammanhängande tidsperioder om 15 dagar för vilka studiemedel skall utgå under kalenderhalvåret</i>		<i>Del av basbeloppet</i>	
		<i>januari-juni</i>	<i>juli-december</i>
högst	2	135 procent	135 procent
	3	125 procent	125 procent
	4	110 procent	110 procent
	5	95 procent	95 procent
	6	85 procent	85 procent
	7	70 procent	80 procent
	8	60 procent	70 procent
	9	50 procent	70 procent
lägst	10	40 procent	55 procent

För deltidsstuderande minskas det belopp som utgår för ett kalenderhalvår enligt 13 § första stycket och 14 § för varje hel, sammanhängande tidsperiod om 30 dagar med en niondel av den del av den studerandes inkomst under kalenderhalvåret som överstiger nedan, för skilda perioder angivna delar av basbeloppet, nämligen

Antal hela, sammanhängande tidsperioder om 30 dagar för vilka studiemedel skall utgå under kalenderhalvåret

	<i>Del av basbeloppet</i>
1	160 procent
2	150 procent
3	140 procent
4	130 procent
lågst 5	120 procent

Utöver vad som följer av första stycket minskas det belopp som enligt 13 § första stycket och 14 § utgår till deltidsstuderande för varje hel sammanhängande tidsperiod om 30 dagar med två fyrtyofemtedelar av den del av den studerandes förmögenhet som överstiger sex gånger basbeloppet.

Föreslagen lydelse

För en deltidsstuderande minskas det belopp som utgår för ett kalenderhalvår enligt 13 § första stycket för varje hel, sammanhängande tidsperiod om 30 dagar med en niondel av den del av den studerandes inkomst under kalenderhalvåret som överstiger nedan, för skilda perioder angivna delar av basbeloppet, nämligen

Antal hela, sammanhängande tidsperioder om 30 dagar för vilka studiemedel skall utgå under kalenderhalvåret

	<i>Del av basbeloppet</i>
1	160 procent
2	150 procent
3	140 procent
4	130 procent
lågst 5	120 procent

21 §

Som den studerandes inkomst under kalenderhalvåret enligt 16 och 19 §§ räknas den inkomst som han kan antagas komma att åtnjuta under kalenderhalvåret. Värdet av naturaförmåner fastställs av regeringen. Statligt eller statsskommunalt bostadsbidrag, allmänt barnbidrag, förlängt barnbidrag, handikappersättning och annat studiestöd enligt denna lag än korttidsstudiestöd och vuxenstudiebidrag räknas inte som inkomst.

Med förmögenhet förstås i 17 och 19 §§ skattepliktig förmögenhet enligt lagen (1947:577) om statlig förmögenhetsskatt.

Som den studerandes inkomst under kalenderhalvåret enligt 16 och 19 §§ räknas vad som på det halvåret kan beräknas belöpa av det belopp som kan förutses bli den studerandes sammanräknade inkomst vid taxeringen till statlig inkomstskatt för kalenderåret.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om tillämpningen av första stycket.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får för utomlands bosatta och sjömän föreskriva andra regler för inkomstberäkningen.

23 §

Vid beräkning enligt 13, 14, 16, 17 och 19 §§ av studiemedel tillämpas det basbelopp som gäller vid ingången av den tidsperiod för vilken studiemedlen är avsedda.

Vid beräkning enligt 13, 16 och 19 §§ av studiemedel tillämpas det basbelopp som gäller vid ingången av den tidsperiod för vilken studiemedlen är avsedda.

24 §

I studiemedel ingår studiebidrag. Barn tillägg utgår dock endast i form av återbetalningspliktiga studiemedel.

Studiebidraget utgör 2,78 procent av basbeloppet för varje hel, sammanhängande tidsperiod om 15 dagar för heltidsstuderande

För varje hel, sammanhängande tidsperiod om 15 dagar för heltidsstuderande och om 30 dagar för deltidstuderande utgör studiebidraget 121 kronor. Om studiemedlen för denna tidsperiod enligt 10, 13, 16, 17, 19 och 21–23 §§ utgår med lägre belopp än 8,06 procent av basbeloppet utgör studiebidraget dock endast så stor del av 121 kronor som svarar mot förhållandet mellan det belopp som utgår och 8,06 procent av basbeloppet.

Utgående studiemedel utgör i första hand studiebidrag. Återstoden utgör återbetalningspliktiga studiemedel.

och om 30 dagar för deltidstuderande. Är den studerande för denna tidsperiod enligt 10, 13, 16, 19 och 21–23 §§ inte berättigad till fullt studiemedel minskas först studiebidraget och därefter studielånet.

Utgående studiemedel utgör i första hand studiebidrag. Återstoden utgör studielån.

25 §

Studerande, som till följd av bestämmelserna i 16, 17, 19 och 21 §§ eller bestämmelse som avses i 22 § ej är berättigad till studiemedel, kan dock få återbetalningspliktiga studiemedel om synnerliga skäl föreligger.

Om synnerliga skäl föreligger, får studiemedel utgå med högre belopp än som följer av 10, 13, 14, 16, 17, 19 och 21 §§ eller bestämmelse som avses i 22 §. Det överskjutande beloppet utgår i form av återbetalningspliktiga studiemedel.

En studerande, som till följd av bestämmelserna i 16, 19 och 21 §§ eller bestämmelse som avses i 22 § inte är berättigad till studiemedel, kan dock få extra studiemedel i form av studielån, om det finns särskilda skäl.

Om det finns särskilda skäl, får extra studiemedel i form av studielån utgå utöver de studiemedelsbelopp som följer av 10, 13, 16, 19 och 21 §§ eller bestämmelse som avses i 22 §.

Närmare föreskrifter för tillämpningen av första och andra styckena meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

36 §

Studiemedel enligt detta kapitel får beviljas svensk medborgare för studier utom riket, om studierna icke med lika stor fördel kan bedrivas vid svensk läroanstalt.

Även i andra fall får studiemedel enligt detta kapitel beviljas för studier utom riket enligt bestämmelser som regeringen meddelar.

Första och andra styckena gäller dock endast sådana studier som motsvarar eller är jämförbara med studier vid svensk läroanstalt eller utbildningslinje som omfattas av förordnande enligt 1 § eller 3 kap. 1 §.

Studiemedel enligt detta kapitel får beviljas svensk medborgare för studier utom riket under de förutsättningar och med de belopp som föreskrivs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Studiemedel kan även utgå för sjukperiod som avses i 28 § enligt de närmare föreskrifter som meddelas av regeringen.

41 §

Studiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel enligt detta kapitel samt barntillägg vid tillämpning av 40 § avrundas till helt kronotal vid öretal under 50 nedåt och vid annat öretal uppåt.

Studiemedel enligt detta kapitel avrundas till närmast lägre hela kronotal.

42 §

För den som under ett kalenderhalvår ej är berättigad till mer än fem procent av basbeloppet i studiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel bortfaller rätten till sådant studiestöd.

För den som under ett kalenderhalvår inte är berättigad till mer än fem procent av basbeloppet i studiebidrag och studielån bortfaller rätten till sådant studiestöd.

8 kap. Återbetalning av studielån

Allmänna bestämmelser

1 § *Den som uppburit studielån skall återbetala lånet. På lånet skall också betalas en årlig ränta.*

I samband med återbetalningen får också tas ut avgifter för administrativa kostnader enligt föreskrifter som regeringen meddelar.

Betalningen av lånet och räntan sker med ett visst belopp varje kalenderår (årsbelopp). Det inbetalade beloppet skall avräknas i första hand på den upplupna räntan och därefter på kapitalskulden. Ränta som inte betalas under det år den har upplupit läggs vid årets slut till kapitalskulden.

2 § *Före varje kalenderårs början fastställer regeringen den ränta som under året skall utgå på studielån.*

3 § *Om det vid ingången av ett kalenderår har gått minst sex månader efter den senaste tidsperiod för vilken den återbetalningsskyldige har fått studie-stöd enligt 3, 4 eller 7 kap. skall återbetalningen av studielånen börja med det kalenderåret.*

4 § *Årsbeloppet för ett kalenderår skall vara fyra procent av den återbetalningsskyldiges sammanräknade inkomst enligt den senaste taxeringen till statlig inkomstskatt. Som taxering gäller beslutet om taxering i första instans.*

²Nuvarande lydelse av 8 kap. finns i bilaga 4.

När det gäller sådana återbetalningsskyldiga som under det inkomstår den senaste taxeringen avser var bosatta utomlands eller var sjömän får regeringen föreskriva att återbetalningen i stället skall ske med ett belopp som svarar mot en tjugondedel av den kvarstående låneskulden, dock minst femton procent av basbeloppet det år återbetalningen skall göras.

Till det årsbelopp som den återbetalningsskyldige skall betala får läggas sådana avgifter som regeringen har föreskrivit med stöd av 1 § andra stycket.

5 § Har den återbetalningsskyldige uppburit nya studielån sedan skyldighet att återbetala tidigare lån har inträtt, skall de nya lånen läggas samman med de tidigare.

Nedsättning

6 § Årsbeloppet får sättas ned

1. om den återbetalningsskyldige uppbär studiehjälp, studiemedel, särskilt vuxenstudiestöd, utbildningsbidrag under arbetsmarknadsutbildning eller utbildningsbidrag för doktorander,

2. om den återbetalningsskyldiges inkomst under betalningsåret kan beräknas bli väsentligt lägre än den inkomst efter vilken årsbeloppet har beräknats,

3. om den återbetalningsskyldige har överklagat den taxering som ligger till grund för beräkningen av årsbeloppet

och det med hänsyn till omständigheterna framstår som oskäligt att låta årsbeloppet grundas på den taxeringen, eller

4. om det i något annat fall finns synnerliga skäl.

Om det finns skäl att sätta ned årsbeloppet och det kan antas att den omständigheten som föranleder nedsättningen kommer att bestå längre än ett år, får nedsättning ske tills vidare.

7 § Beslut om nedsättning av årsbeloppet får ändras

1. om de inkomstförhållanden som legat till grund för beslutet har ändrats väsentligt, eller

2. om det i något annat hänseende har inträffat en förändring som väsentligt påverkar rätten till nedsättning.

8 § Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om nedsättning enligt 6 eller 7 §.

Avskrivning

9 § Studielån som kvarstår obetalda det år den återbetalningsskyldige fyller sextiofem år skall avskrivas. Utan hinder härav kvarstår betalningsskyldigheten för påförda men inte betalda årsbelopp avseende de tre senaste kalenderåren. Om det finns synnerliga skäl, får dock också sådana årsbelopp skrivas av efter ingången av det år den återbetalningsskyldige fyller sextiofem år.

10 § Om den återbetalningskyldige avlider, skall återstående kapitalskuld och uppluppen ränta avskrivas.

11 § Den som tidigare uppburit studielån för studier enligt 4 kap. 2 § kan befrias från att återbetala viss del av dessa lån om han under minst tre terminer erhållit studielån för studier enligt 4 kap. 1 §. Sådan befrielse får avse högst sex terminer och för varje termin uppgå till en tredjedel av studielånet under terminen.

12 § Utöver vad som följer av 9–11 §§ får studielån avskrivas i fall då det föreligger synnerliga skäl till det.

Frivillig återbetalning

13 § I syfte att stimulera en snabb återbetalning av studielån får regeringen meddela föreskrifter om premier för sådana återbetalningsskyldiga som återbetalar sina studielån med större belopp än de årsbelopp de är skyldiga att betala.

Fastställande av årsbelopp

14 § För varje kalenderår då återbetalning skall göras fastställs årsbeloppet för den återbetalningsskyldige. Uppkommer brutet krontal skall årsbeloppet avrundas till närmast lägre hela krontal. Regeringen får föreskriva att årsbeloppet skall fastställas till noll kronor, om årsbeloppet, beräknat enligt 4 § första stycket, skulle understiga fem procent av årsbeloppet det år återbetalningen skall göras.

Om årsbeloppet ändras genom beslut om nedsättning gäller det nedsatta beloppet som fastställt årsbelopp.

Den återbetalningsskyldige skall underrättas skriftligen om det årsbelopp som har fastställts för honom.

Betalning

15 § *Det fastställda årsbeloppet och sådana avgifter som regeringen har föreskrivit med stöd av 1 § andra stycket skall betalas enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer.*

Utmätning m.m.

16 § *Årsbelopp och andra avgifter enligt denna lag som inte har betalats inom föreskriven tid får tas ut genom utmätning utan föregående dom eller utslag.*

Årsbelopp eller del därav som inte har betalats, frivilligt eller genom utmätning, före utgången av november månad det tredje året efter betalningsåret, skall inte föranleda vidare indrivningsåtgärder.

Särskilda bestämmelser om återbetalning i vissa fall

17 § *Om någon har uppburit studielån för en sjukperiod enligt bestämmelserna i 3 kap. 15–19 §§, 4 kap. 28–35 §§ eller 7 kap. 17 § och de bestämmelser som anges där gäller i fråga om återbetalningen bestämmelserna i 18 och 19 §§.*

18 § Studielån som avser den delen av en sjukperiod som följer efter en karenstid om 14 dagar skall inte återbetalas annat än i de fall som anges i 19 §.

I karenstiden får inräknas bara tid under sådan studietid som avses i 3 kap. 15 §, 4 kap. 28 § eller 7 kap. 17 §.

Vid beräkning av karenstiden skall två eller flera sjukperioder räknas som en sammanhängande sjukperiod, om den senare perioden börjar inom 20 dagar efter det att den tidigare slutade.

19 § Uppbär den studerande sjukpenning enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring, skall han för varje sjukdag som infaller efter karenstiden enligt 18 § återbetala den del av studielånet som motsvarar sjukpenning över 25 kronor. Detsamma gäller också om den studerande med anledning av sin sjukdom får ersättning enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande eller enligt utländsk lagstiftning om arbetsskadeförsäkring. Sjukpenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring skall inte beaktas vid tillämpning av denna paragraf.

20 § Studielån som avser tid då den studerande har uppburit utbildningsbidrag, enligt bestämmelserna om dagpenning, skall inte återbetalas i den mån avdrag har skett från utbildningsbidraget.

**Ansvarig myndighet, upp-
giftsskyldighet m.m.**

21 § *Frågor enligt detta kapitel prövas av centrala studiestödsnämnden. Frågor om befrielse från återbetalningsskyldighet enligt 18 och 19 §§ prövas dock av den studiemedelsnämnd som föreskrivs av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer.*

22 § *Den återbetalningsskyldige skall lämna centrala studiestödsnämnden de uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av detta kapitel.*

Bestämmelser om hur centrala studiestödsnämnden skall inhämta de uppgifter från den senaste taxeringen som nämnden behöver för tillämpning av detta kapitel meddelas av regeringen.

Den som har fått årsbeloppet nedsatt är skyldig att utan anmaning omedelbart underrätta centrala studiestödsnämnden om någon omständighet som föranlett nedsättningen inte längre föreligger.

23 § *Allmän försäkringskassa skall lämna centrala studiestödsnämnden och studiemedelsnämnderna uppgift om sådan sjukpenning eller ersättning som avses i 19 §. Allmän försäkringskassa skall i övrigt lämna centrala studiestödsnämnden och studiemedelsnämnderna de uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av detta kapitel enligt de bestämmelser som regeringen meddelar.*

24 § *Annan myndighet och försäkringsinrättning är skyldiga att på begäran lämna försäkringsdomstol, riksförsäkringsverket, allmän försäkringskassa och centrala studiestödsnämnden sådana uppgifter i fråga om viss person som är av*

betydelse för tillämpningen av detta kapitel.

Överklagande m.m.

25 § *Centrala studiestödsnämndens beslut i ärenden om återbetalning av studielån får överklagas hos kammarrätt.*

Nämndens beslut skall dock gälla omedelbart, om nämnden inte bestämmer något annat.

9 kap.

2 §³

Har någon uppburit studiestöd obehörigen eller med för högt belopp och har han insett eller bort inse detta, kan vad för mycket utgått genast återkrävas.

Avbryter någon sina studier skall första stycket tillämpas beträffande uppburet studiestöd som avser tiden efter avbrottet. Beror avbrottet på sjukdom skall studiestöd som den studerande uppburit enligt 3 kap. 15–19 §§, 4 kap. 28–35 §§ eller 7 kap. 17 § och de bestämmelser som anges där ej återkrävas. Detsamma gäller vid sådan ledighet som avses i 3 kap. 31 §, 4 kap. 44 § och 7 kap. 17 a §.

Avser återkrav enligt första eller andra stycket studiehjälp enligt 3 kap. till sådan studerande, som vid utbetalningstillfället var omyndig, åvilar betalningsskyldigheten den som då var den omyndiges förmyndare.

På återbetalningspliktiga studiemedel enligt 3 kap., på studiemedel enligt 4 kap. och på särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. som återkrävs enligt första eller andra stycket utgår ränta från den dag när medlen uppburits efter en räntesats som vid varje tidpunkt med två procentenheter överstiger statens utlåningsränta. På andra former av studiestöd som återkrävs enligt denna paragraf utgår ränta enligt samma räntesats från den dag som infaller en månad efter det beslut om återkrav fattats. Om det finns särskilda skäl kan den återbetalningsskyldige befrias helt eller delvis från sin skyldighet att *erlägga* räntan.

På studielån enligt 3 kap., på studiemedel enligt 4 kap. och på särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. som återkrävs enligt första eller andra stycket utgår ränta från den dag när medlen uppburits efter en räntesats som vid varje tidpunkt med två procentenheter överstiger statens utlåningsränta. På andra former av studiestöd som återkrävs enligt denna paragraf utgår ränta enligt samma räntesats från den dag som infaller en månad efter det beslut om återkrav fattats. Om det finns särskilda skäl kan den återbetalningsskyldige befrias helt eller delvis från sin skyldighet att *beta* räntan.

³ Nuvarande lydelse enligt prop. 1987/88:124 om god man och förvaltare.

2 a §

Fordran, som har uppkommit på grund av att studiestöd har återkrävts och som *utestår oreglerad*, bevakas till och med det år *under vilket* gäldenären fyller 65 år. Därefter avskrivs fordringen.

Aulider gäldenären och *sva- rar* ej dödsbodelägare för *fordringen*, avskrivs fordringen om den *inte kan betalas med dödsboets tillgångar eller med anlåtande av säkerhet som har ställts för fordringen*.

Även eljest avskrivs fordringen om indrivningen skulle vålla mer arbete eller kostad än som är skäligt och indrivning inte är påkallad från allmän synpunkt.

En fordran, som har uppkommit på grund av att studiestöd har återkrävts och som *inte har betalats*, bevakas fram till det år gäldenären fyller *sextiofem* år. Därefter avskrivs fordringen.

Om gäldenären avlider, avskrivs fordringen.

Om indrivningen av en sådan fordran som avses i första stycket skulle vålla mer arbete eller kostnad än som är skäligt och indrivning inte är påkallad från allmän synpunkt *får indrivningsåtgärder underlåtas*.

2 b §

Till studerande som tidigare har uppburit studiestöd utgår nytt sådant stöd endast om

1. *debiterad studiemedelsavgift*, som förfallit till betalning före det kalenderår som de nya studiemedlen avser, *i sin helhet erlagts eller beslut fattats enligt 8 kap. 39, 40 eller 44–49 §§ att avgift inte skall utgå*,

2. återkrav med stöd av 2 § av *återbetalningspliktiga studiemedel* enligt 3 kap., studiemedel enligt 4 kap. eller särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. har reglerats av den studerande så att återkrav, som avser högst ett kalenderhalvår, kvarstår oreglerat.

Till *en* studerande som tidigare har uppburit studiestöd utgår nytt sådant stöd endast om

1. *fastställt årsbelopp*, som förfallit till betalning före det kalenderår som de nya studiemedlen avser, *har betalats, och*

2. återkrav med stöd av 2 § av *studielån* enligt 3 kap., studiemedel enligt 4 kap. eller särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. har reglerats av den studerande så att återkrav, som avser högst ett kalenderhalvår, kvarstår oreglerat.

Om synnerliga skäl föreligger får studiestöd dock beviljas utan hinder av vad som anges i första stycket.

Om det finns synnerliga skäl får studiestöd dock beviljas utan hinder av vad som anges i första stycket.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989. Äldre föreskrifter gäller fortfarande i fråga om studiestöd som avser tid före ikraftträdandet.

2. Den som har beviljats studiestöd som avser tid före ikraftträdandet kan begära att dessa efter år 1989 skall återbetalas enligt bestämmelserna i 8 kap. i dess nya lydelse. De ändrade betalningsvillkoren skall tillämpas fr.o.m. den 1 januari visst år.

3. Den som fortsätter att återbetala studiestöd enligt äldre bestämmelser kan få sin avgift nedsatt till fem procent av sitt avgiftsunderlag enligt äldre föreskrifter.

4. Den som återbetalar studiestöd som avser tid såväl före som efter ikraftträdandet kan begära att återbetalningen kalenderårsvis skall samordnas. Samordningen innebär att äldre föreskrifter om nedsättning av avgift inte skall tillämpas och att det sammanlagda återbetalningsbeloppet inte skall överstiga fem procent av den återbetalningsskyldiges inkomst enligt 8 kap. 4 § i dess nya lydelse. Det sammanlagda återbetalningsbeloppet avräknas i första hand på studiestöd som avser tid före ikraftträdandet.

När det gäller sådana återbetalningsskyldiga som under det inkomståret den senaste taxeringen avser var bosatta utomlands eller var sjömän får regeringen föreskriva att samordningen i stället skall ske enligt andra bestämmelser.

5. De nya föreskrifterna i 8 kap. 11 § om befrielse från att återbetala studiemedel för kommunal eller statlig vuxenutbildning eller för annan gymnasial utbildning eller utbildning vid folkhögskola skall gälla också för sådana studiemedel som den återbetalningsskyldige har erhållit enligt äldre bestämmelser för studier efter år 1983. Vid tillämpningen av 8 kap. 11 § skall därvid återbetalningspliktiga studiemedel enligt 4 kap. 1 § anses lika med studielån.

Har den återbetalningsskyldige redan beviljats befrielse enligt de äldre föreskrifterna kan han få ytterligare befrielse så att det sammanlagda avskrivningsbeloppet per termin uppgår till en tredjedel av det återbetalningspliktiga studiemedlet under terminen.

6. Har en studerande uppburit studiestöd enligt lagen i dess äldre lydelse, skall som villkor för att få nytt studiestöd gälla inte enbart 9 kap. 2 b § i sin nya lydelse utan även paragrafen i dess äldre lydelse.

7. Föreskrifter om när en ansökan enligt dessa övergångsbestämmelser skall vara inkommen meddelas av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer.

8. Frågor om återbetalning enligt dessa övergångsbestämmelser prövas av centrala studiestödsnämnden.

9. Föreskrifterna i 8 kap. 25 § om överklagande m.m. skall även gälla centrala studiestödsnämndens beslut enligt dessa övergångsbestämmelser.

10. Föreskrifter i lag eller annan författning som gäller återbetalningspliktiga studiemedel skall tillämpas också i fråga om studielån enligt 8 kap. i dess nya lydelse, om inte annat föreskrivs.

2 Förslag till Lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370)

Prop. 1987/88: 116

Härigenom föreskrivs att 20 § kommunalskattelagen (1928:370) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 §¹

Vid beräkningen av inkomsten från särskild förvärvskälla skall alla omkostnader under beskattningsåret för intäkternas förvärvande och bibehållande avräknas från samtliga intäkter i pengar eller pengars värde (*bruttointäkt*) som har inlutit i förvärvskällan under beskattningsåret.

Avdrag får *inte* göras för:

den skattskyldiges levnadskostnader och därtill hänförliga utgifter, såsom vad skattskyldig utgett som gåva eller som periodiskt understöd eller därmed jämförlig periodisk utbetalning till person i sitt hushåll;

sådana kostnader för hälsovård, sjukvård samt företagshälsovård som anges i anvisningarna ;

kostnader i samband med plockning av vilt växande bär och svampar till den del kostnaderna inte överstiger de intäkter som är skattefria enligt 19 §;

värdet av arbete, som i den skattskyldiges förvärvsverksamhet utförts av den skattskyldige själv eller andre maken eller av den skattskyldiges barn som ej fyllt 16 år;

ränta på den skattskyldiges eget kapital som har nedlagts i hans förvärvsverksamhet;

svenska allmänna skatter;

kapitalavbetalning på skuld;

*avgift enligt 8 kap. studie-
stödslagen (1973:349);*

*ränta enligt 8 kap. 1 § stu-
diestödslagen (1973:349);*

avgift enligt lagen (1972:435) om överlastavgift;

avgift enligt lagen (1976:666) om påföljder och ingripanden vid olovligt byggande m.m.;

avgift enligt 99 a § utlänningslagen (1980:376);

avgift enligt 26 § arbetstidslagen (1982:673);

skadestånd, som grundas på lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet eller annan lag som gäller förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare, när skadeståndet avser annat än ekonomisk skada;

företagsbot enligt 36 kap. brottsbalken;

straffavgift enligt 8 kap. 7 § tredje stycket rättegångsbalken;

*belopp för vilket arbetsgivare är betalningsskyldig enligt 75 § upp-
bördslagen (1953:272) eller för vilket betalningsskyldighet föreligger på
grund av underlåtenhet att göra avdrag enligt lagen (1982:1006) om av-
drags- och uppgiftsskyldighet beträffande vissa uppdragsersättningar;*

avgift enligt lagen (1976:206) om felparkeringsavgift;

¹Senaste lydelse 1987:1303.

kontrollavgift enligt lagen (1984:318) om kontrollavgift vid olovlig parkering;

överförbrukningsavgift enligt ransoneringslagen (1978:268);

vattenföroreningsavgift enligt lagen (1980: 424) om åtgärder mot vattenförorening från fartyg;

avgift enligt 3 § lagen (1975:85) med bemyndigande att meddela föreskrifter om in- eller utförsel av varor;

lagringsavgift enligt lagen (1934:1049) om beredskapslagring av olja och kol eller lagen (1985:635) om försörjningsberedskap på naturgasområdet;

ränta på lånat kapital till den del räntan täcks av sådant statligt bidrag som avses i punkt 7 av anvisningarna till 24 §;

kapitalförlust m.m. i vidare mån än som får ske enligt 36 §.

(Se vidare anvisningarna.)

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989 och tillämpas första gången vid 1990 års taxering. Äldre bestämmelser tillämpas dock i fråga om avgift enligt 8 kap. studiestödslagen (1973:349) i dess lydelse före den 1 januari 1989.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 3 mars 1988

Närvarande: Statsministern Carlsson, ordförande, och Hjelm-Wallén, Gradin, R. Carlsson, Sigurdson, Lindqvist, Hultström, Feldt, Johansson, Bodström, Göransson, Hellström, Lönnqvist, Thalén, G. Andersson, Peterson, Holmberg, Dahl

Föredragande: statsrådet Bodström

Proposition om studiemedel

1 Inledning

Det nuvarande studiemedelssystemet beslutades efter ett omfattande utredningsarbete hösten 1964. Det var avsett att finansiera studier vid universitet och högskolor. Ett viktigt syfte med reformen var att minska snedrekryteringen till högre utbildning. Från början var studiemedlen endast avsedda för högskolestuderande, men kom efter en reform 1973 att också omfatta studerande över 20 år i gymnasiala utbildningar.

Totalbeloppets storlek har höjts vid två tillfällen, den 1 juli 1982 från 140 till 142 % av basbeloppet och den 1 januari 1984 till 145 % av basbeloppet.

Systemet har fungerat under mer än 20 år och även om vissa förändringar således har skett under dessa år har ändå huvuddelarna i systemet bibehållits.

De stora förändringar som skett i samhället sedan studiemedelssystemets tillkomst har rest krav på ett reformerat system, som är bättre anpassat till studerandegruppens sammansättning och till nu rådande samhällsförhållanden.

Den 19 juni 1985 tillkallade därför regeringen en parlamentarisk kommitté för att utreda studiemedelssystemet. Utredningen tog namnet studiemedelskommittén (U 1985:09, Dir. 1985:33). Den 18 september 1986 beslöt regeringen om tilläggsdirektiv till kommittén (Dir. 1986:26).

Kommittén har överlämnat tre betänkanden; Studerandepopulation och arbetsmarknad, förändringar under en tjugoförårsperiod (DsU 1986:11), Makeprövning vid återbetalning av studiemedel (DsU 1986:15) och slutbetänkandet Studiemedel (SOU 1987:39).

Regeringen lade hösten 1987 fram en proposition om avskaffandet av den s.k. äktamakeprövningen vid återbetalning av studiemedel (prop. 1987/88:29). Riksdagen beslöt i enlighet med regeringens förslag (Sfu 8, rskr. 41).

Till protokollet i detta ärende bör fogas en sammanfattning av slutbetänkandet som *bilaga 1*, studiemedelskommitténs lagförslag som

bilaga 2, en sammanställning av remissyttrandena som *bilaga 3* samt nuvarande lydelse av åttonde kap. studiestödslagen (1973:349) som *bilaga 4*.

Prop. 1987/88: 116

2 Allmän motivering

2.1 Allmänna utgångspunkter

Nuvarande förhållanden

Studiemedel utgår i dag med ett totalbelopp som är 145 % av basbeloppet för ett läsår om nio månader. Hösten 1988 ger det totalt 4 159 kr per månad. En bidragsdel om 242 kr. per månad ingår i totalbeloppet. Härutöver kan barntillägg i form av återbetalningspliktiga studiemedel utgå med 717 kr. per barn och månad.

Studiemedlen reduceras med hänsyn till egen inkomst och förmögenhet. Man får tjäna drygt 30 000 kr. per år innan studiemedlen börjar reduceras och förlorar studiemedlen helt vid en inkomst på drygt 100 000 kr. Förmögenheten får uppgå till närmare 240 000 kr. innan rätten till studiemedel upphör.

Återbetalningen påbörjas normalt två år efter studiernas avslutande. Den sker genom att en årsavgift beräknas vid återbetalningens början. Årsavgiften utgör den totala skulden delat med antalet återbetalningsår fram till 50 år. För den som är mellan 36 och 51 år då återbetalningen börjar bestäms återbetalningstiden till 15 år. För den som är 51 år eller äldre, räknas antalet återbetalningsår fram till 65 år.

De återbetalningspliktiga studiemedlen löper inte med ränta, men räknas upp årligen med ett regleringstal. Regleringstalet är för närvarande 4,2 %. Skulden räknas dock inte upp med högre belopp än konsumentprisindex under ett visst år.

Den som har nedsatt betalningsförmåga kan få anstånd med hela eller delar av den årliga avgiften. Den som har en inkomst, som är lägre än vissa fastställda avgiftsgränser får uppskov med hela avgiften. Avgiftsgränsen är för närvarande 3,5 basbelopp, dvs. 90 300 kr. per år. Den som har barn får tjäna lite mera.

Studiemedelsskulden avskrivs vid ålderspensionering och vid dödsfall.

Under den tid som studiemedelssystemet har varit i kraft har samhället genomgått stora förändringar. Inte minst har förändringar skett inom utbildningsväsendet och på arbetsmarknaden, dvs. inom områden som direkt berör de studerandes situation.

Utbildningsväsendets utveckling

Högskolereformen 1977 ledde till att högskolebegreppet vidgades och att högskolan öppnades för nya grupper. Högskolan regionaliserades och högskoleutbildningar tillkom på en rad nya orter.

Antalet studerande i högskolan har mer än fördubblats sedan mitten av 1960-talet, vilket är en följd dels av det vidgade högskolebegreppet och dels av att allt fler människor har sökt sig till högskolan.

1973 förändrades studiemedelssystemet så att även studerande som fyllt 20 år i gymnasiala utbildningar fick tillgång till studiemedel. Samtidigt skedde en kraftig utbyggnad av vuxenutbildningen, bl.a. genom att den kommunala vuxenutbildningen etablerades i alla kommuner. Detta har lett till att ca en tredjedel av samtliga studiemedelstagare numera läser i gymnasieskolan, i komvux eller i folkhögskolan. Ca 6 000 studiemedelstagare läser på grundskolenivå.

Det ökade antalet studiemedelberättigande utbildningar och högskolans tillväxt har lett till en successiv ökning av antalet studiemedelstagare. Antalet har dock på de allra sista åren börjat gå ned något. I dag erhåller ca 165 000 studerande studiemedel. Sammanlagt har studiemedelssystemet sedan sin tillkomst utnyttjats av mer än en miljon människor.

Förändringar på arbetsmarknaden

Förändringarna på arbetsmarknaden sedan 1960-talets mitt är markanta. Mellan åren 1965 och 1985 ökade arbetskraften med nära 700 000 personer. Anledningen var bl.a. att befolkningen i yrkesverksam ålder ökade och att kvinnorna i större omfattning än tidigare deltog i arbetslivet. Yrkesstrukturen har också förändrats avsevärt med en kraftig tillväxt av tjänstesektorn och en minskning av tillverkningssektorn. De strukturella förskjutningarna har skett från områden med låga krav på utbildning till områden med höga utbildningskrav.

Det finns i dag högskoleutbildade inom fler områden i samhället än tidigare. Samtidigt har tillgången på utbildade genom den högre utbildningens kraftiga expansion ökat. Arbetsmarknaden för högskolestuderande kännetecknas i dag av ett läge där det råder balans mellan tillgång och efterfrågan på utbildade inom flertalet yrkesområden.

De högskoleutbildade som grupp har i likhet med andra yrkesgrupper fått kännas vid en minskning av reallönen under perioden 1970-1985. Osäkerheten på arbetsmarknaden och det relativt lägre löneläget för högskoleutbildade har självklart lett till att skuldsättningen för studierna känns mer betungande.

Studerandegruppens sammansättning

Studerandepopulationens sammansättning har förändrats påtagligt och gruppen är inte alls så homogen, som den var när studiemedelssystemet infördes. De studerande är äldre i dag och andelen kvinnor är betydligt högre. För 20 år sedan var 25 % av alla högskolestuderande under 21 år, medan ca 40 % var över 25 år. Motsvarande andelar 1984 var 20 resp 60 %. Ålderssammansättningen gör att allt fler studerande är gifta eller sammanboende med eller utan barn och bor i egen lägenhet.

Kvinnorna är i dag i majoritet i såväl vuxenutbildningen som vid universitet och högskolor. Kvinnornas andel är särskilt hög på utbildningslinjer som leder till yrken med en relativt svag efterfrågan, eller med en i förhållande till utbildningen låg lön.

Det ökade studerandeantalet och högskolereformens effekter ledde till en viss utjämning i den sociala rekryteringen till högskolan, framförallt under 1960-talets senare hälft. Denna utveckling har emellertid inte fortsatt på 1970-talet och för närvarande finns det snarare en tendens till en ökad snedrekrytering, framförallt till de långa, traditionella högskoleutbildningarna, t.ex. läkar- och civilingenjörsutbildningen.

Orsaksambanden bakom den sociala snedrekryteringen till högre utbildning är varken enkla eller entydiga. Selektionen sker i stor utsträckning redan i valet till gymnasieskolan. Det valet påverkas i sin tur av en rad faktorer; familjens ekonomiska förhållanden, situationen på arbetsmarknaden, den geografiska närheten till och möjligheterna att komma in på önskad gymnasielinje etc. Mer avgörande än yttre faktorer är attityderna till studier i elevens närmaste omgivning. Här slår fortfarande klassmönstret igenom och verkar inte påverkas i särdeles stor utsträckning av studiesociala förmåner.

Däremot har studiefinansieringen otvetydigt betydelse i samband med valet mellan högskolestudier och alternativa sysselsättningar och för valet av utbildningslinje inom högskolan. Här visar gjorda undersökningar att rädslan för att sätta sig i skuld i dag är ett viktigt hinder för att påbörja en högskoleutbildning, eller för att välja en längre utbildning. Det finns anledning att förmoda att rädslan för skuldsättning är större hos studerande från lägre socialgrupper än från högre.

Studiemedelssystemets betydelse

Undersökningar, som har genomförts vid pedagogiska institutionen vid Göteborgs universitet inom ramen för projektet Studiestöd och postgymnasial utbildning (Svensson/Reuterberg), visar att de studerande på eftergymnasial nivå, som har genomgått en fullständig utbildning, i mycket stor utsträckning har använt studiemedelssystemet som finansieringskälla under studietiden. Studiemedlen har haft störst betydelse i studiernas inledningsskeden. Det finns också skillnader i utnyttjandet mellan olika utbildningslinjer. Studerande på utbildningar med mer bunden studiegång utnyttjar t.ex. studiemedel i större utsträckning än andra.

En specialundersökning inom ramen för samma projekt visar att de studerandes inställning till studiemedlens tillräcklighet under en lång tid varit relativt oförändrad. I årskullarna 1948, 1953 och 1963 ansåg ungefär en tredjedel av de studerande på traditionella högskoleutbildningar, att de i full utsträckning har kunnat finansiera sina studier med studiemedel, medan ungefär hälften i samtliga grupper ansåg att de i stor utsträckning hade kunnat finansiera sina studier med studiemedel.

Det basbeloppsanknutna studiemedelbeloppet har följt med i prisutvecklingen, men inte i den allmänna standardutveckling, som har skett sedan 1960-talets mitt. Nivån har bara höjts vid två tillfällen, den 1 juli 1982 från 140 till 142 % av basbeloppet och den 1 januari 1984 till 145 % av basbeloppet.

Under många år har allt fler röster höjts för ett förbättrat studiemedelssystem. Inte minst studerandeorganisationerna har hävdat att studiemedlens totalbelopp är otillräckligt. Centrala studiestödsnämnden (CSN) har också under en följd av år i sina anslagsframställningar framhållit att studiemedlens totalbelopp bör höjas för att tillförsäkra de studerande en adekvat försörjning under studietiden.

Examinationsfrekvensen vid universitet och högskolor har minskat, framförallt på senare år. Förändringen hänger bl.a. samman med förändringar i studiemönstret. Många studerande utnyttjar högskolan för fortbildning och vidareutbildning och har aldrig haft för avsikt att avlägga en examen. Förlängda studietider och minskade examinationsfrekvenser kan emellertid också hänga samman med en otillräcklig studiefinansiering.

Det finns en ökad tendens till förvärvsarbete bland de studerande, vilken väl åtminstone delvis kan förklaras av att de inte anser sig kunna klara sitt uppehälle på enbart studiemedel. Förvärvsarbete vid sidan av studierna medverkar i sin tur till förlängda studietider.

Växande skulder

En majoritet av dem som nu är avgiftsskyldiga har relativt små skulder. Andelen studerande med skulder över 100 000 kr. är för närvarande bara ca fyra procent, men kommer, med dagens skuldsättning att öka relativt snabbt. En mindre grupp studerande har redan i dag mycket höga skulder. De höga studieskulder är särskilt problematiska mot bakgrund av att många högskolestuderande har skulder redan från de förberedande studierna på gymnasial nivå och sedan genomgår utbildningar i högskolan, som inte leder till yrken med särskilt höga löner. De vuxenstuderande missgynnas också av dagens återbetalningssystem, där de årliga avgifterna fastställs i relation till skuldens storlek och antalet återstående återbetalningsår, och inte i relation till inkomsten.

Som jag nyss har anfört kan rädslan för studieskulder vara ett avgörande hinder för många att över huvud taget påbörja högre studier. Man kan på goda grunder förmoda att studiekostnaderna också spelar en roll när det gäller att välja mellan kortare och längre utbildningslinjer.

Översyn

Sammantaget fanns det således starka skäl för att göra den översyn av studiemedelssystemet, som nu är verkställd. Studiemedelskommittén har lagt fram en rad väl motiverade förslag till förändringar och

förbättringar i nuvarande system. Jag kommer nu att med kommitténs förslag som grund föreslå ett reformerat studiemedelssystem.

Prop. 1987/88: 116

Mål för studiestöd

Studiemedelskommittén konstaterar att utbildning är ett viktigt instrument för att skapa tillväxt och öka produktiviteten i samhället. Samhället har således ett intresse av att den enskilde satsar på utbildning. Det är även ett samhällsintresse att tillräckligt många gör det, så att den volym och inriktning på högre utbildning, som statsmakterna har skapat förutsättningar för, kan upprätthållas. Statsmakterna kan, framhåller kommittén, uppmantra enskilda att genomgå utbildning genom att göra de studiesociala villkoren fördelaktiga.

Jag delar kommitténs slutsats av det förda resonemanget, nämligen att samhället även i framtiden skall ställa medel till förfogande för studiesociala stöd på olika nivåer.

Beträffande målen för ett statligt studiestöd, anser jag att studiestödet även i fortsättningen i första hand bör betraktas som ett instrument för att förverkliga samhällets utbildningspolitiska mål.

Studiestödet bör verka neutralt i förhållande till olika utbildningar inom högskolan och inte verka styrande på individens val av utbildning.

I dag finns en generell rätt till studiemedel under förutsättning att man har antagits till en viss utbildning och i övrigt uppfyller de allmänna villkoren för studiestöd. Jag anser att det övergripande målet för studiemedelssystemet även i fortsättningen bör vara att ge en generell rätt till studiestöd, oberoende av utbildningens art och studietidens längd.

Studiemedelssystemets syfte bör vara att bereda faktiska möjligheter till studier för så breda grupper i samhället som möjligt. Det bör alltså bidra till att minska betydelsen av såväl ekonomiska, sociala och geografiska faktorer, som av kön och ålder för den enskildes beslut att bedriva studier.

Studiemedlen bör härutöver medverka till att studierna kan bedrivas effektivt, dvs. studiestödet bör vara så väl tilltaget att det ger reella möjligheter till heltidsstudier.

Studiestödet bör stå i samklang med den allmänna fördelningspolitiken. Kommittén anför bl.a. att högre utbildning är en investering för både samhället och den enskilde. Det normala är att utbildning lönar sig. Den som skaffar sig en högre utbildning får i allmänhet högre lön, förbättrade arbetsvillkor och en tryggare sysselsättning. Det studiesociala stödet får, enligt kommitténs mening, inte komprometteras av en generositet som inte har förankring i det sociala tänkandet.

Jag delar kommitténs uppfattning i denna fråga. Det finns anledning att ibland reflektera över levnadsförhållandena både för dem, som får del av de studiesociala förmånerna, och för dem som är med och via sina skatter betalar dessa.

Slutligen bör systemet vara så enkelt och lättöverskådligt, att de framtida ekonomiska konsekvenserna både för individen och samhället framstår som överblickbara.

Sammanfattningsvis bör målen för ett nytt studiesocialt system underordnas de övergripande målen för samhällets utbildningspolitik. Härutöver bör studiemedelssystemet:

- vara generell och ge rätt till lika studiestöd för lika studietid,
- verka neutralt i förhållande till olika utbildningar,
- minska betydelsen av ekonomiska, sociala och geografiska faktorer, liksom av kön och ålder för den enskildes beslut att bedriva studier,
- medverka till att studierna kan bedrivas effektivt,
- stå i samklang med fördelningspolitiska mål,
- vara lättöverskådligt och ge goda möjligheter att förutse framtida ekonomiska konsekvenser för både individ och samhälle.

Mina utgångspunkter för en reform

De största subventionerna i dagens studiemedelssystem återfinns på återbetalningssidan. Kommittén räknar med att den totala subventionen i återbetalningssystemet i dag ligger på ca 49 %. Bidragets andel av totalbeloppet utgör knappt sex procent. Subventionen på tilldelningssidan har urholkats, den var från början ca 25 %. På återbetalningssidan varierar den kraftigt med inflationen och är svåröverskådlig både för individen och för samhället.

Jag anser i likhet med kommittén att det finns starka skäl för att flytta över en stor del av subventionerna inom studiemedelssystemet från återbetalningssidan till tilldelningssidan. Skälen för en sådan tyngdpunktsförskjutning är flera;

- Ett system med större inslag av direkta bidrag gör subventionen tydlig och lätt att överblicka både för individen och för samhället.
- Ett större inslag av bidrag i studiemedelssystemet bör kunna ha en positiv effekt på den sociala rekryteringen till studier.
- Statens kostnader för ett system med huvuddelen av subventionen på tilldelningssidan blir lättare att beräkna och kommer inte, som i nuvarande system, att styras främst av inflationstakten.

Nivån på studiemedlens totalbelopp bör vara sådan, att den studerande med studiemedel kan täcka normala levnadsomkostnader. Samtidigt bör den inte vara så hög att den framstår som stötande jämförd med den disponibla inkomsten för stora grupper förvärvsarbetande. Den bör också avvägas med hänsyn till rimliga återbetalningsvillkor.

I dagens återbetalningssystem bestäms avgiften genom att den totala skulden divideras med det antal år som låntagaren har kvar till 50-årsåldern. Detta innebär att den som har en liten skuld efter avslutad utbildning har lika lång återbetalningstid, som den som har en stor skuld. Om man bortser från uppskovsreglerna, har subventionsgraden i systemet inget samband med skuldens storlek eller den enskildes betalningsförmåga.

De krav, som man bör ställa på ett nytt återbetalningssystem, är i första hand att det är lättöverskådligt, förhållandevis enkelt och ändå rättvist. Det bör vara bättre anpassat till den återbetalningsskyldiges betalningsförmåga än det nuvarande systemet.

Det är mot bakgrund av dessa överväganden, som jag nu lägger fram mitt förslag till ett reformerat studiemedelssystem.

2.2.1 Ett generellt studiestöd

Mitt förslag: Studiemedel utgår som ett generellt stöd till alla behöriga sökande. Ingen differentiering med hänsyn till ålder, familjesituation eller bostadsort görs. Nuvarande barntillägg slopas.

Kommitténs förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Det övervägande flertalet remissinstanser är positiva till ett generellt studiemedelssystem. Konsumentverket framhåller dock att man med hänsyn till begränsade resurser inte bör förbättra för studerande, som kan klara sitt uppehälle med nuvarande studiemedelsbelopp, dvs. för studerande, som bor i föräldrahemmet eller studerande med höga inkomster. Istället bör dessa resurser användas för att möjliggöra acceptabla ekonomiska förhållanden för dem som inte kan täcka sina kostnader under studietiden.

Många remissinstanser är tveksamma till att nuvarande barntillägg slopas. CSN och Svenska sparbanksföreningen tillstyrker förslaget, men CSN framhåller att vissa övergångsbestämmelser kan bli nödvändiga. Sveriges förenade studentkårer (SFS) och konsumentverket tillstyrker i princip förslaget, men anser att det först måste skapas bättre garantier för att barnfamiljernas ekonomiska situation är tryggad. Socialstyrelsen framhåller att förslaget inte tagit tillräcklig stor hänsyn till att kostnaderna för barn stiger med stigande ålder och att många studerande har flera barn. RFV anför att förslaget kan påverka underhållsbidraget från föräldrar och öka statens kostnader för bidragsförskott.

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) m.fl. anser att en möjlighet bör finnas att tillgodse särskilda behov och pekar t.ex. på utbildningsarvodena till studerande på lärarhögskoleutbildningarnas industri- och hantverkslinjer.

Sammanfattning av skälen för mitt förslag: Jag anser att studiemedelssystemet på samma grunder som andra socialpolitiska förmanssystem bör vara så generellt som möjligt. Härigenom kan man undvika integritetskränkande och administrativt tungrodda kontrollsystem och får också ett studiestöd som är neutralt i förhållande till utbildningsvalet. Stödet bör inte heller differentieras med hänsyn till den studerandes familjesituation. Frågan om bidrag till barns försörjning bör lösas inom familjepolitikens ram.

Skälen för mitt förslag: Studiemedelskommittén har sammanställt ett omfattande material som belyser de studerandes ekonomiska situation. Kommittén konstaterar att det finns betydande skillnader i de studerandes levnadsstandard beroende på familjesituation, boendeförhållande, bostadsort, studieval, tillgång till indirekta studiesociala förmåner etc.

En viss differentiering av de studiesociala förmånerna sker i dag genom att en studerande kan få extra studiemedel för att täcka särskilda kostnader t.ex. dyrare läromedel, dubbel bosättning etc. Studiemedlen reduceras för studerande i gymnasiala utbildningar, som har tillgång till fria läromedel och fria skolmåltider. Nuvarande barntill-

lägg kan också ses som en differentiering som tar hänsyn till den studerandes familjesituation.

En arbetsgrupp inom utbildningsdepartementet har i en promemoria om differentierade studiemedel (DsU 1984:13), pekat på möjligheterna att omfördela statens bidrag till studiemedel mellan olika studerandekategorier och därigenom skapa större rättvisa. Gruppen föreslog en differentiering med hänsyn till boendekostnader och ålder. I remissynpunkterna på promemorian restes emellertid en rad invändningar mot ett differentierat system, framförallt administrativa, men också mer principiella.

I det svenska välfärdssamhället finns en rad förmåner av generell karaktär. Det finns också en medveten politisk strävan mot generella förmånssystem, där man inte behöver integritetskränkande och administrativt tungrodda prövnings- och kontrollförfaranden. Ett förmånssystem som utgår till alla berörda på lika villkor har också större förutsättningar att vinna allmän uppslutning och få en djupare förankring i samhället. Jag delar kommitténs uppfattning att ett nytt studiemedelssystem i största möjliga utsträckning bör göras generellt och att differentieringar bör undvikas.

När det gäller det nuvarande barntillägget anser jag i likhet med kommittén att det bör avskaffas. Barnfamiljernas situation idag är annorlunda än när barntilläggen infördes på 1960-talet. De studerandes barn har i flertalet fall tillgång till kommunal barnomsorg till låga taxor. De familjeekonomiska förmånerna i form av t.ex. barnbidrag och bostadsbidrag har byggts ut kraftigt. I den mån det ändå uppstår ekonomiska problem i en barnfamilj, bör dessa lösas inom ramen för samhällets allmänna stöd till barnfamiljer. Jag kommer också senare att föreslå en kraftig höjning av totalbeloppet. Härigenom kommer den disponibla inkomsten i nivå med vad många förvärvsarbetande har att röra sig med och skälen för att behålla ett särskilt stöd till barnfamiljer bortfaller.

Studerande får i dag söka återbetalningspliktiga barntillägg för att klara sin underhållsplikt gentemot barn, som de inte har vårdnaden om. RFV påpekar att om barntilläggen tas bort kan samhället istället få ökade kostnader för bidragsförskott. Jag anser dock inte att kostnader för barns försörjning skall medföra extra skuldsättning inom studiemedelssystemet. Däremot kommer säkert många studerande i det nya systemet att få en så god ekonomi att ett utrymme för underhållsbidrag ändå kommer att finnas.

Jag är emellertid medveten om att det övergångsvis kan uppstå problem för studerande med flera barn, som i dag uppbär barntillägg och som har anpassat sin ekonomi med hänsyn härtill. Dessa studerande bör kunna ges en viss kompensation för bortfallet av barntillägg. Detta kan ske genom att stor försörjningsbörda får utgöra ett särskilt skäl för att erhålla extra studiemedel. Jag återkommer till denna fråga när jag behandlar rätten till extra studiemedel.

Mitt förslag: Totalbeloppet för studiemedel fastställs till 170 % av basbeloppet. Totalbeloppet för deltidsstudier utgör hälften av beloppet för heltidsstudier. Extra studiemedel kan utgå efter särskild prövning. En reduktion av studiemedlen sker för studerande som har tillgång till fria läromedel och fria skolmåltider.

Kommitténs förslag: Kommittén föreslår att totalbeloppet höjs till 155 % av basbeloppet och har därvid utgått från att ett ungdomsbostadsbidrag skall finnas. I övrigt överensstämmer förslagen med mitt förslag.

Remissinstanserna: En övervägande majoritet av remissinstanserna uttalar sig för en höjning av studiemedlens totalbelopp. Bl.a. UHÄ, CSN och LO tillstyrker kommitténs förslag. Konsumentverket anser att någon höjning av totalbeloppet för studerande som bor i föräldrahemmet inte är motiverad, utan menar att resurserna istället bör läggas på dem som har egen lägenhet. TCO, Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation och studerandeorganisationerna förordar ett totalbelopp på mellan 185 och 200 % av basbeloppet.

Flera remissinstanser, bl.a. skolöverstyrelsen (SÖ) och CSN, förordar att reduktionen på grund av fria läromedel och fria skolmåltider slopas.

Sammanfattning av skälen för mitt förslag: Totalbeloppets storlek bör avvägas så att det täcker normala levnadsomkostnader, inkl. bostadskostnader och kostnader för studiematerial. Det bör däremot inte ge högre disponibel inkomst än en måttlig förvärvsinkomst eller den inkomst som man kan förväntas få efter avslutade studier. Slutligen bör totalbeloppet inte få vara större än att den framtida återbetalningen blir rimlig. Extra studiemedel bör kunna utgå för fördrade levnadsomkostnader, dyrare studiematerial etc., dvs. för samma typ av extra utgifter som i dag. Härutöver bör de studerande som tidigare uppburit barntillägg för flera barn kunna kompenseras för bortfallet av dessa tillägg efter ekonomisk prövning.

Skälen för mitt förslag: Studiemedel bör utgå med ett sådant belopp att de kan täcka normala levnadsomkostnader inkl. kostnader som sammanhänger med studierna t.ex. studentkårsavgifter, läromedel etc.

Totalbeloppets storlek

För att få en utgångspunkt för att fastställa totalbeloppets storlek, har kommittén utgått ifrån dels andra samhälleliga förmåner som pensioner, arbetslöshetsersättningar och socialbidrag, dels de inkomster som förvärvsarbetande ungdomar har. Studiemedelskommittén presenterar en rad exempel på olika gruppers disponibla inkomster. I en bilaga till kommitténs betänkande finns också exempel på studentbudgetar, framtagna av Svenska sparbanksföreningen.

Jag anser att det, när det gäller att fastställa en lämplig nivå för studiemedlen, i första hand är relevant att utgå från vad yngre förvärvsarbetsmedlemmar med måttliga inkomster har att röra sig med i disponibel inkomst. De studerande bör kunna leva på en standard som är vanlig bland andra grupper i samhället. Däremot kan den som studerar inte rimligen göra anspråk på att, med hjälp av det statliga studiestödet, nå en högre standard än den som förvärvsarbetar på heltid.

Det är inte heller rimligt att man som studerande har en större disponibel summa att leva på varje månad, än man kan förväntas få efter studierna, då man inte längre är berättigad till bostadsbidrag, låga barnomsorgstaxor etc., samtidigt som man skall börja återbetala sin studieskuld. Studiemedlens totalbelopp måste således också ställas i relation till den framtida återbetalningen.

Studerande kan utöver normala levnadsomkostnader ha betydande utgifter för studiematerial. Samtidigt kan man hävda att förvärvsarbetsmedlemmar ofta har skaffat sig fasta utgifter för t.ex. eget hus eller fritidshus, dyrare kapitalvaror etc., dvs. den typ av konsumtion, som den som lever på studiemedel måste förväntas uppskjuta till efter avslutade studier. Jag anser således inte att själva studiekostnaderna är ett motiv för att studiemedlens totalbelopp bör ligga högre än normala förvärvsinkomster.

Beträffande kostnaderna för särskilt dyra studiematerial återkommer jag senare.

Ungdomsstuderande bör normalt inte ha några svårigheter att anpassa sig till den levnadsstandard som studiemedel medger. För den ganska stora grupp äldre studerande, som efter en tids förvärvsarbete återupptar studier, kan det finnas särskilda problem. De har ofta försörjningsansvar och har hunnit skaffa sig fasta utgifter. Jag anser trots detta att studiemedelsbeloppen som regel inte bör påverkas av sådana faktorer som ålder och familjesituation. Jag har tidigare argumenterat för ett generellt studiemedelsystem. Jag har också när det gäller försörjningsansvaret framhållit, att det är en fråga som bör lösas inom ramen för familjepolitiken. Bostadsbidrag utgår till alla barnfamiljer med låga inkomster. I många fall finns också två vuxna medlemmar i familjen, vilket bör göra det lättare att klara en period med lägre inkomster för den ena parten.

I mina överväganden om totalbeloppets storlek har jag också beaktat de studerandes möjligheter att erhålla bostadsbidrag och därvid gjort en något annorlunda bedömning än studiemedelskommittén.

Bostadsbidragen har nyligen genom beslut av riksdagen förändrats. Från den 1 januari 1988 omvandlades bostadsbidragen i sin helhet till kommunala bidrag. Statsbidrag till kommunerna utgår med 50 % för de bostadsbidrag som lämnas enligt gällande regler.

Bostadsbidrag till barnfamiljer utgår med 80 % - i vissa kostnadslägen 60 % - av bostadskostnaderna mellan 900 kr. per månad och en övre hyresgräns, som är anpassad till bostadsbehovet hos olika stora hushåll. Bostadsbidraget är inkomstprövat. Härutöver lämnas oberoende av bostadskostnaden 265 kr. per barn och månad. De studerande, som har barn, kommer i mycket hög utsträckning i åtnjutande av bostadsbidrag.

Från den 1 januari 1988 återinfördes också ett särskilt bostadsbidrag för ensamboende och makar/sammanboende utan barn. Bidraget

ges t.o.m. det år då bidragstagaren fyller 28 år. Det s.k. ungdomsbostadsbidraget betalas ut efter kommunala beslut. I flera kommuner med många studerande har dock ungdomsbostadsbidraget ännu inte införts.

Kommittén har i sitt förslag till totalbelopp utgått från att ungdomsbostadsbidraget finns och betalas ut i alla kommuner. Många remissinstanser, t.ex. statskontoret, RRV, Landstings- och kommunförbunden och de fackliga organisationerna har principiella invändningar mot att man låter det statliga studiestödets nivå bli avhängigt av ett bostadsbidrag, som är beroende av kommunala beslut.

Jag delar i denna fråga remissopinionens bedömning. Jag vill också peka på att ungdomsbostadsbidragen inte är avpassade efter de studerandes särskilda förhållanden. Bostadsbidraget är i första hand ett bostadspolitiskt instrument, som har till huvudsaklig uppgift att ge människor möjlighet att efterfråga en god bostadsstandard. Det utgår således till dem som har en egen bostad, dvs. en bostad som man äger eller innehar med bostads- eller hyresrätt. Många studerande, som bor tillfälligt på en ort för att studera, har inte möjlighet att få en egen lägenhet eller ett studentrum. De bor istället i hyresrum och i tillfälliga bostäder, men kan ändå på grund av bostadsbristen ha höga kostnader för sin bostad. Dessa studerande kan inte få bostadsbidrag.

Kommittén har, med hänsynstagande till ungdomsbostadsbidraget, föreslagit ett totalbelopp om 155 % av basbeloppet.

Jag föreslår ett generellt totalbelopp som är högre än kommitténs förslag, och som skall kunna täcka också normala hyreskostnader. Jag har i denna fråga samrått med statsrådet Lönnqvist och chefen för bostadsdepartementet, som senare kommer att lägga fram de förslag om förändringar i bestämmelserna om ungdomsbostadsbidrag som förädlats av mina förslag.

Mot bakgrund av dessa överväganden förordar jag således att studiemedlens totalbelopp fastställs till 170 % av basbeloppet för samtliga studerandegrupper. Detta belopp ger en studerande en disponibel summa på 4 870 kr. per månad räknat i 1988 års basbelopp (25 800).

I likhet med nuvarande förhållanden bör studiemedel för deltidsstudier utgå med hälften av det belopp, som utgår för heltidsstudier.

Det bör liksom i dag ankomma på de studiesociala myndigheterna att närmare fastställa vilken omfattning studierna bör ha för att berättiga till studiemedel på heltid resp. deltid.

Extra studiemedel

I dagens studiemedelssystem finns möjlighet att ansöka om extra studiemedel för t.ex. inköp av dyrare studiematerial, såsom musikinstrument, för särskilda kostnader vid studier utomlands, för dubbel bostättning och för obligatoriska studieresor etc. Jag anser i likhet med kommittén att en sådan möjlighet att få extra studiekostnader täckta bör finnas även i fortsättningen. Jag har tidigare nämnt att det övergångsvis kan vara motiverat att bevilja extra studiemedel till studerande, som redan uppbär barntillägg. Den som har flera barn och som har påbörjat sina studier med förutsättningen att barntillägg skulle utgå, bör således kunna anses ha särskilda skäl för att beviljas extra

studiemedel. Behovet av extra studiemedel bör som i dag prövas i varje enskilt fall och hänsyn bör tas både till ändamålet och till den studerandes ekonomiska situation.

Äldre studerande i gymnasiala utbildningar har i många fall tillgång till fria skolmåltider och i vissa fall även till fria läromedel. Idag sker en schablonmässig reduktion av studiemedlen med hänsyn till sådana förmåner. Jag föreslår att motsvarande reduktionsregler införas i det nya studiemedelssystemet. Jag kommer senare att förorda, att när studiemedel reduceras på grund av egen inkomst, skall bidraget reduceras i första hand. Samma reduktionsmetod bör för enhetlighetens skull tillämpas också i dessa fall.

2.2.3 Studiebidrag

Mitt förslag: Ett basbeloppsanknutet studiebidrag utgår som en del av studiemedlen. Studiebidraget fastställs till 50 % av basbeloppet per läsår.

Kommitténs förslag: Kommittén har föreslagit ett studiebidrag om 35 % av basbeloppet.

Remissinstansernas synpunkter: En stor majoritet av remissinstanserna tillstyrker en omfördelning av subventionerna i studiemedelssystemet från återbetalningssidan till beviljningssidan. Remissinstanserna tillstyrker också en höjning och en indexreglering av studiebidraget. Bl.a. CSN, UHÄ och flera studerandeorganisationer förordar att studiebidraget skall utgöra 50 % av totalbeloppet.

Sammanfattning av skälen för mitt förslag: Jag föreslår ett högre bidrag än kommittén. Det starkaste skälet för ett högre bidrag är att det minskar behovet av lån och håller nere skuldbördan. Detta kan i sin tur påverka rekryteringen till högre studier och ge den enskilde större möjligheter att satsa på heltidsstudier.

Skälen för mitt förslag: Studiemedelskommittén har, med stöd av långtidsutredningens huvudalternativ, beräknat nuvärdet av statens kostnad för studiemedelssystemet år 1986 till 52 % av utbetalade studiemedel, varav 46 % faller på återbetalningsdelen och sex procent på bidragsdelen.

När det nuvarande studiemedelssystemet infördes uppgick bidragsdelen till ca 25 % av det totala beloppet. Bidraget har höjts vid ett par tillfällen, men inte tillräckligt för att förhindra en kraftig urholkning under de år systemet har varit i kraft.

Huvuddelen av subventionerna i studiemedelssystemet finns på återbetalningssidan. Subventioneringen sker på olika sätt. Det regleringstal, med vilket skulden skrivs upp årligen, understiger de kostnader staten har för upplåningen av återbetalningsmedel. Återbetalningarna börjar först efter två återbetalningsfria år och de upphör vid pensioneringen. Vid ett avgiftsunderlag som understiger en avgiftsgräns på 3,5 gånger basbeloppet beviljas uppskov med återbetalningen efter särskild ansökan. I vissa fall avskrivs skulden helt eller delvis.

Nuvarande subventioneringssystem är svårt att överblicka både för staten och för den enskilde. Systemets verkningar har varit svåra att förutse och statens kostnader har varit oklara och i hög grad påverkade av den samhällsekonomiska utvecklingen. Studiemedelkommittén konstaterar också, att trots att subventionerna i systemet har varit betydande, har detta i den allmänna debatten framställts som ogynnsamt för den enskilde. Svårigheten att överblicka systemets effekter har enligt kommitténs mening bidragit till att skapa detta intryck.

Jag delar kommitténs uppfattning att subventioneringen i studiemedelssystemet bör göras tydligare och lättare att överblicka. En möjlighet att åstadkomma detta är att lägga en större del av subventionen som ett direkt bidrag, som utgår redan i samband med att studiestödet lyfts.

En större bidragsandel i studiemedelssystemet har också den fördelen att skuldsättningen kan bringas ned. Detta är speciellt angeläget, eftersom kommittén visar att det finns ett förhållandevis starkt samband mellan skuldsättning för studier på både gymnasial nivå och högskolenivå med yrken som har låg lön och låg status.

Kommittén visar vidare att rädslan för skuldsättning är ett rekryteringshinder, som är starkare för ungdomar som har gått tvååriga gymnasielinjer än för dem som har gått treåriga linjer. Elever från socialgrupp två och tre anger också oftare oro för skuldsättningen som ett hinder för högskolestudier än elever från socialgrupp ett. Den sociala snedrekryteringen till speciellt de längre, mer traditionella högskoleutbildningarna visar för närvarande en tendens att snarare öka än minska.

En stor andel studerande förvärvsarbetar vid sidan av studierna, vilket påverkar examinationsfrekvensen och genomströmningen vid universitet och högskolor. Ett högre studiemedelsbelopp med ett större inslag av bidrag bör vara ett kraftigt incitament för de studerande att satsa på heltidsstudier och att i mindre utsträckning än för närvarande kombinera studierna med förvärvsarbete. Härigenom bör studieresultaten kunna förbättras och studietiderna bringas ned, vilket innebär betydande vinster både för individen och för samhället.

Kommittén har föreslagit att studiebidraget skall utgå, inte som i dag med ett fast kronotal, utan i procent av basbeloppet. En basbeloppsanknytning garanterar samma följsamhet till kostnadsutvecklingen som totalbeloppet redan har. Jag delar kommitténs uppfattning att det är viktigt att kunna värdesäkra också bidragsdelen. Jag förordar härutöver en högre bidragsdel än kommittén och föreslår att studiemedlens bidragsdel utgår med 50 % av basbeloppet. I dagens basbelopp innebär detta ett bidrag på 1 433 kr. per månad. Ett så kraftigt inslag av bidrag överensstämmer med den strävan jag nyss har gett uttryck för, nämligen att flytta över en stor del av subventionerna i studiemedelssystemet till beviljningssidan och synliggöra dem.

Det högre bidraget minskar behovet av lån och den enskildes skuldörda kan därigenom hållas nere. Detta senare är inte minst viktigt med tanke på det jag inledningsvis har anfört om de växande studieskulder som ett uppenbart problem för många högskolestuderande och rädslan för studieskulder som ett rekryteringshinder till högre utbildning.

Även med det betydligt förmånligare studiemedelssystem, som jag nu föreslår, kan skuldsättningen bli ett problem för de studerande, som behöver låna redan till grundläggande studier. Skulden kan bli orimligt stor för dem som efter gymnasiala studier, finansierade med studiemedel, fortsätter i högskolan. Jag kommer senare att föreslå särskilda åtgärder för att förbättra situationen för dem som ådragit sig en dubbel skuldsättning.

En hög bidragsandel i nuvarande studiemedelssystem och förbättrade avskrivningsmöjligheter är viktiga steg på vägen mot en minskad skuldsättning på grundskole- och gymnasienivå. Många remissinstanser, bl.a. LO och TCO, har framhållit vikten av att förbättra studiesituationen för vuxenstuderande och förordar en kraftig utökning av antalet vuxenstudiestöd. Jag bedömer det dock som ogörligt att nu höja vuxenutbildningsavgiften och därmed skapa utrymme för fler vuxenstudiestöd. Ett förbättrat studiemedelssystem, med en kraftigt förstärkt bidragsdel, innebär dock en avlastning för vuxenstudiestöden, som då kan reserveras för studerande på grundskolenivå och för de studerande på gymnasiala nivåer, som har särskilt stort behov av stöd.

2.2.4 Inkomstprövning m.m.

Mitt förslag: En inkomstprövning skall göras i förhållande till den studerandes egen inkomst. Med inkomst avses den sammanräknade inkomsten vid taxering till statlig inkomstskatt.

Studiemedlen minskar för en heltidsstuderande med 50 % av den del av inkomsten under kalenderhalvåret som överstiger vissa s.k. fribelopp. För deltidstuderande sker en motsvarande minskning.

Nuvarande prövning i förhållande till förmögenhet avskaffas.

Reduktionen av studiemedel med hänsyn till egen ekonomi skall först avse bidraget och därefter lånemedlen.

Regeringen bemyndigas utfärda de närmare bestämmelser som krävs för inkomstprövningen.

Kommitténs förslag: Överensstämmer med mitt förslag med två undantag. Kommittén föreslår en reduktion med 30 % av den del av den studerandes inkomst som överstiger fribeloppen vid heltidsstudier samt förordar ett annat inkomstbegrepp, nämligen taxerad inkomst med tillägg för underskottsavdrag.

Remissinstanserna: De remissinstanser som har yttrat sig i frågan är med undantag av SACO/SR positiva till en inkomstprövning. TCO och SSU vill ha högre fribeloppsgränser och SFS vill att ferieinkomster inte skall räknas alls. Konsumentverket anser att fribeloppsgränserna är för högt satta och menar att reduktionsfaktorn bör bibehållas vid 50 % även för heltidsstuderande. Konsumentverket anser vidare att även förmögenhet bör påverka rätten till studiestöd. Liknande synpunkter framförs av bl.a. Samarbetsorganisationen för Sveriges vuxenstuderande (SOSVUX).

Skälen för mitt förslag: Jag förordar i likhet med kommittén, att det nya studiemedelssystemets förmåner endast ska avvägas mot den studerandes egna ekonomiska förhållanden. Jag anser det självklart

att studiemedel inte skall utgå om den studerande har en egen inkomst, som är så hög, att den täcker nödvändiga kostnader under studietiden. Den högre bidragsandel jag nyss har förordat, understryker behovet av en inkomstprövning av studiemedlen. CSN har i sitt remissyttrande framhållit, att en försiktig beräkning pekar på ett årligt merutflöde av studiebidrag på minst 450 milj.kr. om inkomstprövningen avskaffas helt.

Däremot delar jag kommitténs uppfattning att det finns skäl att avskaffa den nuvarande prövningen mot förmögenhet.

I dag prövas behovet av studiemedel mot den studerandes inkomst under ett kalenderhalvår. Som inkomst räknas i stort sett alla former av inkomster, oavsett om de är skattepliktiga eller ej. Studiemedel, allmänt barnbidrag, handikappersättning, bostadsbidrag, underhållsbidrag för barn och bidragsförskott räknas dock ej. Med inkomst avses alltid bruttoinkomst. Naturaförmåner räknas också som inkomst.

I återbetalningssystemet används ett annat inkomstbegrepp, taxerad inkomst med tillägg för underskott i förvärvskälla.

Jag anser att samma inkomstbegrepp bör användas på såväl beviljnings- som på återbetalningssidan. Jag förordar att sammanräknad inkomst vid taxering till statlig inkomstskatt i fortsättningen används vid all inkomstprövning inom studiemedelssystemet. Jag återkommer, när jag tar upp beräkningen av årsbelopp för återbetalningen, till inkomstbegreppet och till skälen för val av inkomstbegrepp.

Det nya inkomstbegreppet innebär en höjning av fribeloppsgränserna med 3 000 kr. per år i förhållande till gällande regler. Höjningen beror på effekten av schablonavdraget på 3 000 kr. vid inkomst av tjänst.

Jag förordar att nuvarande reduktionsregler bibehålls. Kommittén har föreslagit att reduktionstakten skulle sänkas till 30 % för heltidsstuderande. Kommittén menar att en bibehållen reduktionstakt skulle kunna få mycket kraftiga marginaleffekter på grund av de samlade effekterna av skatt, reducerat bostadsbidrag och reducerade studiemedel. I mitt förslag, som innehåller ett högre totalbelopp, en högre bidragsandel och ett högre fribelopp och där bostadsbidragets betydelse har minskats väsentligt, får marginaleffekterna mindre betydelse.

När det gäller hänsynstagandet till egen förmögenhet förordar jag att den upphör helt i det nya systemet. Mitt förslag motiveras främst av att egen förmögenhet kan reducera andra förmåner och att avkastningen läggs till inkomsten och kan reducera studiemedlen. Härigenom påverkar en förmögenhet ändå de studiesociala förmånerna och en ytterligare prövning skulle kunna upplevas som oskälig. Ett slopande av förmögenhetsprövningen leder till en förenklad administration. De problem som finns i dag när det gäller att ta ställning till i vilken mån en förmögenhet är att betrakta som bunden eller realiserbar elimineras också.

Mina förslag om ett nytt inkomstbegrepp vid prövning mot egen inkomst och avskaffandet av hänsynstagandet till behållen förmögenhet innebär att studiemedel kan erhållas vid högre inkomst än i dag. Med 1988 års basbelopp skulle den inkomstgräns då reduceringen börjar ligga på ca 34 000 kr. per år och rätten till studiemedel helt upphöra vid en inkomst på nära 117 000 kr. per år. Rätten till studiebidrag upphör vid en bruttoinkomst på knappt 60 000 kr. per år. Jag delar

kommitténs uppfattning, att det knappast kan hävdas att man vid dessa inkomster behöver ett bidrag för att börja studera, och förordar således i likhet med kommittén att reduktionsreglerna utformas så, att reduktionen först avser bidraget och därefter återbetalningsmedlen.

2.2.5 Åldersgräns

Mitt förslag: Den övre åldersgränsen för studiemedel bibehålls vid 45 år. Om det finns särskilda skäl kan studiemedel beviljas även för sökande som är äldre än 45 år.

Kommitténs förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Två remissinstanser, RRV och CSN, förordar en höjd åldersgräns till 50 år.

Skälen för mitt förslag: Studiemedel kan enligt nuvarande regler utgå upp till 45 års ålder. Om det finns särskilda skäl kan studiemedel beviljas till 55 år.

Åldersgränsen är satt huvudsakligen med hänsyn till att den studerande ska ha en rimlig chans att hinna återbetala sin studieskuld under sin återstående yrkesverksamma tid. Enligt kommitténs förslag skall en studerande som har uppburit studiemedel vara återbetalningspliktig för sitt studielån även efter pensionsåldern. I det fallet hade det varit rimligt att föreslå en höjd åldersgräns. Nu förordar jag i det följande att studieskulden även fortsättningsvis avskrivs vid pensionsåldern. Därmed anser jag det inte motiverat att nu höja åldersgränsen. Liksom i dag bör studiemedel kunna utgå för studier efter 45 års ålder om det finns särskilda skäl.

2.2.6 Antal terminer med studiemedel

Mitt förslag: För studier under högskolenivån begränsas antalet studiemedelsberättigade terminer till högst sex. Antalet terminer för högskolestudier kvarstår vid högst tolv. Liksom i dag bör undantag från huvudregeln kunna medges på grund av särskilda skäl.

Kommitténs förslag: Överensstämmer med mitt förslag när det gäller gymnasie- och högskolestudier. Däremot föreslår kommittén att det totala antalet terminer för studier på såväl gymnasial som högskolenivå bör maximeras till 14 terminer.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser instämmer i att antalet terminer med studiestöd bör begränsas. CSN och UHÅ anser att det finns anledning att ytterligare begränsa den generella rätten till studiemedel. De föreslår att det maximala antalet terminer med generell rätt bestäms till sex terminer på gymnasial och tio terminer på eftergymnasial nivå. UHÅ poängterar dock att denna mer begränsade generella rätt förutsätter att undantag i ökad utsträckning ges vid särskilda skäl.

Landstingsförbundet, Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation och de flesta studerandeorganisationerna anser dock att antalet studiemedelsberättigade terminer bör utökas i förhållande till kommittéförslaget.

Ingen av de remissinstanser, som yttrat sig i denna fråga, instämmer i kommittéförslaget att antalet terminer med studiestöd på gymnasial nivå skall påverka möjligheterna att få studiestöd för längre högskoleutbildningar.

Skälen för mitt förslag: Studiemedlen kommer även i fortsättningen att bestå av en bidragsdel och en lånedel. Lånedelen kommer visserligen att vara mindre än tidigare, men den kommer inte att vara lika starkt subventionerad som hittills. För studerande med långa utbildningar kan återbetalningen därför bli betungande.

I dag finns det få begränsningar i studiemöjligheterna på olika utbildningsnivåer. En studerande kan antas till ett stort antal utbildningar och kurser, utan att rätten till studier ifrågasätts. Den enda egentliga restriktionen avser rätten till studiestöd. Mot denna bakgrund anser jag det än viktigare att begränsa det antal terminer för vilka studiemedel kan utgå. Det är orimligt att en enskild studerande utan prövning skall kunna genomgå flera utbildningar i rad, uppbära studiestöd och belägga utbildningsplatser, som sökande utan tidigare utbildning står i kö för.

Ur individens synpunkt kan begränsningen i antalet tillåtna studiemeriter ge anledning till en bättre studieplanering. Långa studier, som inte leder till examina eller yrken som efterfrågas på arbetsmarknaden, kan bli en tung kostnadsbörda både för den enskilde och för samhället. Skolornas syo-konsulenter, högskolornas studievägledare och arbetsmarknadsmyndigheternas personal bör kunna ge värdefull hjälp och vägledning inför studieplaneringen.

Normalt bör, liksom enligt nuvarande praxis, studiemedel kunna beviljas för någon eller några terminer utöver de uppsatta gränserna för att en studerande skall kunna slutföra en längre gymnasie- eller högskoleutbildning, t.ex. en fyraårig teknisk gymnasielinje eller en läkarutbildning. Undantag bör också göras för en studerande som har fått studiemedel för studier på grundskolenivå.

Liksom remissinstanserna anser inte heller jag att man bör sätta ett tak för det totala antalet terminer. Detta skulle i vissa fall kunna medföra att de studerande som har haft studiemedel för sina gymnasiala studier skulle hindras att genomgå en lång högskoleutbildning.

Begränsningen av den tid varunder statligt studiestöd kan utgå bör enligt min mening dels syfta till att påskynda och effektivisera gymnasiestudierna, dels att förhindra att den som redan har studerat ett stort antal terminer på högskolenivån och kanske även på lägre nivå därefter påbörjar en ny högskoleutbildning.

2.2.7 Meritvärdering

Mitt förslag: Inga ändringar görs av de meritkrav som i dag ställs på de studerande.

Kommitténs förslag: Överensstämmer med mitt förslag. Meritvärderingsreglerna för gymnasiala studier bör ses över av CSN inom ramen för myndighetens ordinarie översynsarbete.

Remissinstanserna: CSN instämmer i kommitténs bedömning beträffande eftergymnasiala utbildningar. När det gäller studerande i folkhögskola och gymnasieskola ser CSN inget behov av någon översyn. Beträffande komvux avser CSN att ta upp överläggningar med SÖ för att diskutera erfarenheterna av nuvarande ordning.

SÖ anser att en elev i gymnasial utbildning som har rätt att fortsätta till nästa termin eller årskurs i princip bör beviljas stöd, liksom en elev som av särskilda skäl medges att gå om en kurs.

SFS föreslår att kravet på 30 poäng per år för erhållande av studiemedel även bör gälla för de bundna studierna i eftergymnasial utbildning. SFS anser vidare att det krav som ställs för att en utstraffad skall återvinna rätten till studiemedel är för hårt.

Skälen för mitt förslag: I likhet med kommittén anser jag att de meritkrav som ställs på de studerande i eftergymnasiala utbildningar är rimliga. Jag instämmer också i uppfattningen att CSN inom ramen för det ordinarie översynsarbetet och i samråd med SÖ bör se över de nuvarande meritvärderingsreglerna för de gymnasiala studierna, framför allt för komvux.

2.2.8 Gränsdragning mot studiehjälpssystemet

Mitt förslag: All utbildning i gymnasieskolan för ungdomar under 20 år skall hänföras till studiehjälpssystemet.

Kommitténs förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstansernas synpunkter: CSN tillstyrker kommitténs förslag. SÖ anser att den rimligaste avvägningen är att studiehjälp utgår under de första tre årens gymnasiala studier, även om det tredje året har karaktär av påbyggnadsutbildning.

Skälen för mitt förslag: De avgränsningar som görs i dag utgår från karaktären på den gymnasiala utbildningen. De påbyggnadsutbildningar som förutsätter avgångsbetyg från teoretisk gymnasieutbildning betraktas som eftergymnasiala utbildningar och hänförs till studiemedelssystemet. De påbyggnadsutbildningar, som förutsätter avgångsbetyg från yrkesinriktad gymnasial utbildning, hänförs emellertid till gymnasiala utbildningar och därmed också till studiehjälpssystemet. Nuvarande regler leder således till att jämgamla elever på samma gymnasieskola kan få olika former av studiestöd beroende på hur den valda studievägen klassificeras i utbildningshänseende. Jag finner inte detta motiverat och anser inte att det finns någon anledning att klassificera påbyggnadsutbildningarna olika.

Skillnaderna i ekonomiska villkor mellan studiehjälp- och studiemedelssystemen har tidigare utgjort ett hinder för att man konsekvent skulle föra all utbildning som hör till gymnasieskolan till studiehjälpssystemet. Många påbyggnadsutbildningar finns t.ex. bara på ett fåtal orter, och eleverna i dessa utbildningar blir därmed hänvisade till eget boende på skolorten. Under sådana förhållanden krävs stu-

diefinansieringsvillkor, som tidigare inte kunde erbjudas i studie-hjälpsystemet. Studiebidraget och inackorderingstilläggen har emellertid höjts påtagligt under senare år. Jag anser liksom studiemedelskommittén att det är viktigt att undvika att de studerande skuldsätter sig redan på gymnasienivån. Alla gymnasieskoleelever under 20 år bör därför få studiehjälp.

De studerande i påbyggnadskurser i gymnasieskolan som vid reformens i kraftträdande får studiemedel skall dock kunna slutföra sina studier med samma studiestöd, dvs. studiemedel.

2.2.9 Studier utomlands

Mitt förslag: Studiemedel för högskolestudier utomlands skall i allmänhet kunna utgå. Regeringen bemyndigas att fatta beslut om villkoren för att få studiemedel för studier utomlands.

Kommitténs förslag: Överensstämmer med mitt förslag. Kommittén föreslår dessutom att CSN från fall till fall bör kunna bedöma om studiemedel skall beviljas med utgångspunkt i besluten om högskolans dimensionering.

Remissinstansernas synpunkter: CSN tillstyrker kommittéförslaget och en attitydförändring som innebär att studiemedel i allmänhet bör utgå om inte skäl talar däremot, i stället för som i dag att studiemedel i princip inte utgår om inte särskilda skäl motiverar det. Även UHÅ, SAF och Rørelsefolkhögskolornas intresseorganisation instämmer i kommittéförslaget. SFS tillstyrker en generösare studiemedelstilldelning, men anser inte att CSN skall bedöma utbildningsdimensioneringen och kostnadsläget i andra länder. SFS framhåller att det är viktigt att reglerna anpassas till utbildningssamarbetet med de europeiska och de nordiska länderna.

Skälen för mitt förslag: Det är enligt min mening positivt att det finns svenska studerande som förlägger en del av sina studier eller t.o.m. hela utbildningen till ett annat land. I det nordiska samarbetet finns det planer på att underlätta ett sådant studieutbyte genom stipendier som skall täcka de studerandes extrakostnader för studier i annat nordiskt land. Det förs också diskussioner inom det europeiska samarbetet om att underlätta studier i annat europeiskt land.

Vid studier inom Norden utgår redan studiemedel på samma villkor som vid studier i Sverige. Även för studier utom Norden bör studiemedel kunna utgå, under förutsättning att utbildningen håller en kvalitet som i stort sett är jämförbar med den svenska utbildningens. CSN kan vid bedömningen av olika utländska utbildningars kvalitet utnyttja den kompetens som finns t.ex. hos Svenska Institutet och hos universitets- och högskoleämbetet. Det väl utvecklade nordiska samarbetet gör att CSN också kan utnyttja den kompetens vid bedömning av utländska utbildningars kvalitet, som finns hos de övriga nordiska studiestödsmyndigheterna.

I likhet med studiemedelskommittén tror jag inte att antalet studerande som söker och får studiemedel för studier utomlands kommer att öka dramatiskt om reglerna blir mer generösa. Det är dyrt att stu-

dera utomlands även om man får studiemedel. Den som tar ett sådant steg har sannolikt förväntat sig om att utbildningen kommer till nytta i framtiden. Det finns således inte någon anledning att tro att beslutet om de svenska högskolelinjernas dimensionering kommer att sättas ur spel genom studier utomlands. Jag anser inte heller att det finns någon anledning att räkna med några extra kostnader för studiemedel åt utlandsstuderande. De studerande, som tar på sig olägenheter och extra kostnader för studier utomlands, är så studiemotiverade att de med all säkerhet annars skulle begära studiemedel för studier i Sverige. Tvärtom kan utlandsstudier i många fall innebära en besparing, eftersom trycket på det svenska högskolesystemet kan minska.

Eftersom skillnaderna i kostnadsläge mellan olika länder är stora bör studiemedlen kunna differentieras. CSN bör kunna fastställa den rimliga nivån för resp. land. I första hand innebär detta att studielånen skall kunna minska för studier i länder, där levnadsomkostnaderna är så låga att studiemedelsbeloppet uppenbart är för högt. Höga kursavgifter bör dock, liksom enligt nuvarande praxis, kunna berättiga till extra studiemedel.

2.3 Återbetalning

2.3.1 Inledning

Det nuvarande återbetalningssystemet har gällt under drygt 20 år. Det har uppenbarligen varit mycket gynnsamt för flertalet av de studerande. Studiemedelskommittén visar t.ex. att räntesubventionen på utbetalade lånemedel under perioden 1970–1986 beräknas uppgå till mer än 50 %. För det övervägande flertalet av studiemedelstagarna har återbetalningsbördan inte varit särskilt betungande. Av totalt 640 000 personer som var avgiftsskyldiga under år 1987 hade 76 % en årsavgift under 3 000 kr. Endast 0,4 % av låntagarna hade en årsavgift som var högre än 10 000 kr. Många av dessa kan dessutom ansöka om att få avgiften nedsatt, eftersom denna inte behöver erläggas med belopp som är högre än 20 % av skillnaden mellan avgiftsunderlaget och avgiftsgränsen.

De allra flesta låntagarna har små skulder. Den 1 januari 1987 hade t.ex. 70 % av det totala antalet studiemedelstagare en skuld under 50 000 kr. Endast åtta procent hade vid samma tidpunkt en skuld som översteg 100 000 kr.

Även om systemet i sina huvuddrag har fungerat tillfredsställande är det ändå uppenbart att det har brister. Under de senaste åren har skulderna ökat relativt snabbt. Av dem som under 1987 ännu inte var avgiftsskyldiga var andelen med skulder över 100 000 kr. 17 %, dvs. mer än dubbelt så hög som för hela gruppen studiemedelstagare. Det är i huvudsak de, som lånat under 1980-talet och som nyligen påbörjat sin återbetalning, som har stora skulder och avgifter i förhållande till betalningsförmågan.

Den i återbetalningshänseende mest utsatta gruppen studiemedelstagare utgörs sannolikt av dem, som i vuxen ålder skuldsatt sig

för studier både på gymnasie- och högskolenivå. Dessa personer har ofta såväl hög skuld som kort återbetalningstid och relativt låg lön.

Samtidigt som det övervägande flertalet alltså har en i förhållande till sin ekonomiska förmåga lindrig skuldbörda finns det en växande grupp för vilka återbetalningen är mycket betungande. Det är troligt att denna tendens består i framtiden om inte reglerna förändras.

Genom systemets konstruktion blir utfallet för den enskilde resp. staten i hög grad beroende av hur stor inflationen är. Vid hög inflation blir systemet relativt kostsamt för staten, medan låntagarna då gör motsvarande vinster. Om inflationen å andra sidan är låg blir statens kostnader relativt låga, medan systemet i motsvarande grad blir mindre förmånligt för de återbetalningsskyldiga. Dessa inbyggda konsekvenser har medfört betydande orättvisor mellan olika generationer studerande.

Ett ytterligare problem med det nuvarande återbetalningssystemet är att det är detaljerat och krångligt. Det är mycket svårt för en enskild återbetalare att till fullo förstå konsekvenserna av skuldsättning. Det förekommer sannolikt att eljest studiemotiverade personer, inte minst vuxenstuderande, av denna anledning avstår från att påbörja studier.

Jag har tidigare redovisat vilka principer jag anser bör vara vägledande vid utformningen av det nya studiemedelssystemet. Mot denna bakgrund, och med hänsyn till erfarenheterna av de nuvarande återbetalningsreglerna, övergår jag nu till att lägga fram förslag om ett nytt återbetalningssystem.

2.3.2 Påbörjande av återbetalning

Mitt förslag: Återbetalningen påbörjas tidigast sex månader efter det studierna avslutats.

Kommitténs förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: De studerandes organisationer är liksom TCO negativa till kommitténs förslag om slopande av de två återbetalningsfria åren som gäller i nuvarande återbetalningssystem. CSN och Svenska sparbanksföreningen tillstyrker förslaget.

Skälen för mitt förslag: Enligt nu gällande regler påbörjas återbetalningen först under det tredje året efter det att studiestöd senast uppburits. De två återbetalningsfria åren innebär en betydande subvention. Jag anser, i konsekvens med huvudinriktningen i mitt förslag, att även denna subvention bör överföras till beviljningen av studiemedel. Med hänsyn till konstruktionen av det nya återbetalningssystemet kommer denna förändring, enligt min mening, inte att medföra några orimligt hårda återbetalningskrav. Eftersom återbetalningen i enlighet med mitt förslag under de första två återbetalningsåren i normalfallet kommer att baseras på inkomst som intjänats under utbildningstiden blir årsbeloppen under denna period sannolikt relativt låga. De möjligheter till nedsättning av årsbeloppet som jag i det följande kommer att föreslå är ägnade att ytterligare minska riskerna för en allt för hög återbetalningsbörda i början av återbetalningen.

Mitt förslag: Återbetalning skall ske med ett årligt belopp om fyra procent av den återbetalningsskyldiges inkomst. Med inkomst avses sammanräknad inkomst enligt taxeringen till statlig inkomstskatt året före återbetalningsåret. För den som är bosatt utomlands eller är sjöman skall den årliga återbetalningen utgöra en tjugondel av skulden, dock minst 15 % av basbeloppet.

Kommitténs förslag: Överensstämmer med mitt förslag när det gäller procentsatsen. Kommittén har dock föreslagit att den som saknar inkomst skall återbetala tre procent av basbeloppet. I fråga om inkomstbegrepp har kommittén föreslagit den statligt taxerade inkomsten med tillägg för underskottsavdrag.

För utomlands bosatta har kommittén föreslagit att den årliga avgiften skall utgöra en tjugondel av skulden, dock minst tio procent av basbeloppet. Kommittén har vidare föreslagit att årsbeloppet för sjömän beräknas med hänsyn till den beskattningsbara inkomsten enligt sjömansskattelagen med tillägg för underskott i förvärvskälla.

Remissinstanserna: En i stort sett enig remissopinion har tillstyrkt att ett inkomstrelaterat återbetalningssystem införs. När det gäller procentsatsen vid beräkning av årsbeloppet är opinionen emellertid mer splittrad. Flera remissinstanser har förordat ett system där inte någon återbetalning krävs vid inkomster under en viss gräns. CSN har föreslagit ett system där återbetalning sker med sex procent av den del av inkomsten som överstiger två basbelopp.

I fråga om den föreslagna minimiavgiften har flertalet instanser som yttrat sig avstyrkt denna.

Bland de remissinstanser som har yttrat sig beträffande inkomstbegreppet finns en samstämmig uppfattning om att detta bör hämtas från beskattningsreglerna. När det gäller val av inkomstbegrepp fördelar sig opinionen ganska jämnt mellan begreppen taxerad inkomst, taxerad inkomst med tillägg för underskottsavdrag och sammanräknad inkomst. CSN och SFS förordar sammanräknad inkomst.

CSN föreslår att årsbeloppet skall utgöra en femtondel av skulden för såväl utomlands bosatta som för sjömän. Enligt nämndens uppfattning skulle kommitténs förslag medföra en alltför lång återbetalningstid.

Sammanfattning av skälen för mitt förslag: Ett inkomstrelaterat återbetalningssystem är rättvist och enkelt. Genom att återbetalningsbördan avpassas med hänsyn till den enskildes inkomst undviks att någon får en i förhållande till sin betalningsförmåga allt för tung återbetalningsbörda. Eftersom alla återbetalar en viss andel av sin inkomst blir konsekvenserna av skuldsättningen relativt enkla att överblicka för den enskilde.

Skälen för mitt förslag: I det nuvarande studiemedelssystemet är studiemedelsavgiften i första hand beroende av skuldens storlek. Genom att i stället göra återbetalningen beroende av den återbetalningsskyldiges betalningsförmåga uppnås flera fördelar.

Ett inkomstrelaterat system är, enligt min mening, mer rättvist. De som har höga inkomster kommer att få erlägga höga årsbelopp me-

dan motsatsen gäller för dem med låg inkomst. För flertalet av de återbetalningsskyldiga innebär förslaget att de kommer att bli skuldfria snabbare än enligt nuvarande regler medan andra får en mer utsträckt återbetalningstid. Principen innebär för den enskilde att tyngdpunkten i återbetalningen i regel kommer att förskjutas från återbetalningsperiodens början till ett senare skede i livet med i normalfallet förbättrad betalningsförmåga.

Jag anser att det är av väsentlig betydelse för systemets funktion att reglerna är tydliga och enkla. Därigenom ges den enskilde goda möjligheter att bedöma konsekvenserna av skuldsättningen. Inte minst har detta betydelse när det gäller att motverka social snedrekrytering till högre studier. Ett system baserat på en generell avgift, uttryckt som en viss procentsats av inkomsten är, enligt min uppfattning, enklare än andra förslag som har presenterats.

I likhet med kommittén anser jag också att huvudprincipen i det nya återbetalningssystemet skall vara att samtliga låntagare skall betala tillbaka sina studieskulder. Systemet bör inte konstrueras så generöst att stora grupper av låntagare redan på förhand vet att de aldrig kommer att behöva betala tillbaka hela skulden. Det är därför angeläget att t.ex. de låntagare, som har möjlighet att välja deltidsarbete på grund av att den totala familjeekonomin är god, ändå skall betala någon del av sina studieskulder. Marginaleffekterna för den som höjer sin lön eller ökar sin arbetstid blir också betydande i ett system där återbetalningen påbörjas vid en viss inkomstnivå. Dessa problem undanröjs i ett konsekvent genomfört inkomstrelaterat system.

Procentsatsen fyra procent är enligt min mening väl avvägd. Vid en inkomst på t.ex. 100 000 kr. per år blir årsbeloppet 4 000 kr., medan en inkomst på 50 000 kr. per år medför ett årsbelopp på 2 000 kr. Jag anser för min del att belopp i denna storleksordning är rimliga. I vissa fall bör det emellertid vara möjligt att kunna få årsbeloppet nedsatt. Jag återkommer till detta.

I likhet med flertalet remissinstanser, som har yttrat sig i frågan, anser jag inte att det är rimligt att den som saknar inkomst skall krävas på återbetalning. Jag avstyrker därför kommitténs förslag om minimiavgift.

Studiemedelskommittén har vid sin genomgång av olika inkomstbegrepp funnit att övervägande skäl talar för att detta bör hämtas från beskattningsreglerna. Trots vissa brister uppfyller dessa bäst kraven på rättvisa i jämförelse med övriga tänkbara inkomstbegrepp. Staten lägger också ned ett omfattande arbete på att successivt undanröja de brister som finns i beskattningens värderingsmetoder. Jag delar kommitténs uppfattning i denna fråga.

Mina förslag innebär att samma inkomstbegrepp skall användas såväl vid beviljning som vid återbetalning. Särskilt vid beviljning av studiemedel ställs krav på att den enskilde själv skall beräkna sin inkomst. Av detta följer, förutom att det inkomstbegrepp som väljs bör uppfylla rimliga krav på rättvisa, att kraven på enkelhet och entydighet bör vara mycket höga. Det är dessutom av betydelse att ett så enhetligt inkomstbegrepp som möjligt används inom olika förmånssystem.

Inom beskattningen finns tre tänkbara inkomstbegrepp som bör övervägas, nämligen taxerad inkomst, taxerad inkomst med tillägg av underskottsavdrag och sammanräknad inkomst.

Sammanräknad inkomst är enligt min mening enklare och tydligare än det av studiemedelskommittén förordade inkomstbegreppet, taxerad inkomst med tillägg för underskottsavdrag. Skillnaden mellan de olika begreppen är emellertid i praktiken mycket liten. Kommitténs förslag innebär att avdrag för kostnader för pensionsförsäkringar, underhåll för barn samt förlustavdrag godtas vid fastställande av årsbeloppet. Några starka skäl för att medge avdrag för underhåll för barn finns enligt min mening inte, eftersom detta skulle medföra att föräldrar som bor med sina barn får högre årsbelopp än de som bor på annat håll. Jag anser inte heller att det finns några tungt vägande skäl för att ta hänsyn till inkomstmflyttningar mellan olika år genom pensionsförsäkringar och förlustavdrag. Kommitténs förslag skall för övrigt ses mot bakgrund av att återbetalning föreslogs göras även av ålderspensionärer. I den mån förlustavdrag föranleds av en mer varaktig nedsättning av betalningsförmågan bör detta kunna leda till att årsbeloppet sätts ned i enlighet med vad jag föreslår i det följande.

I sammanhanget bör nämnas att sammanräknad inkomst numera används inom bostadsbidragssystemet.

Jag anser att begreppet taxerad inkomst inte uppfyller tillräckliga rättvisekrav. Bl.a. har CSN påvisat att taxerad inkomst systematiskt missgynnar dem som bor i lägenhet jämfört med dem som bor i villa.

Jag finner mot denna bakgrund att övervägande skäl talar för begreppet sammanräknad inkomst.

Låntagare som är bosatta utomlands deklarerar normalt inte i Sverige. Det är därför nödvändigt att årsbeloppet beräknas enligt särskilda regler i sådant fall. Kommitténs förslag syftar till att återbetalningen skall slutföras inom 20 år. Jag anser att detta är en rimlig princip för dessa låntagare. CSN har emellertid påvisat att kommitténs förslag i realiteten kommer att leda till betydligt längre återbetalningstider. Genom att minst 15 % av årsbeloppet enligt mitt förslag skall erläggas i årsbelopp kommer återbetalningen i de flesta fall kunna slutföras inom den av kommittén åsyftade tidsperioden.

Den som har bott utomlands och därefter flyttar tillbaka till Sverige har under de första åren efter återflyttningen inte någon deklarerad inkomst på vilken årsbeloppet kan beräknas. Även i dessa fall bör därför samma bestämmelser som för utomlands bosatta gälla i avvaktan på att huvudbestämmelserna åter kan tillämpas.

Flertalet av de sjömän som arbetar på fartyg som går i när- och fjärrfart erlägger sjömansskatt. Det förekommer emellertid också att sjömän är befriade från att erlägga skatt i Sverige. Under de närmaste åren kan det bli aktuellt att genomföra förändringar av sjömansbeskattningen. Med hänsyn till den osäkerhet som i dag föreligger anser jag att årsbeloppet för sjömän, åtminstone tills vidare, bör beräknas enligt samma regler som för bosatta utomlands.

Mitt förslag: Räntan fastställs för varje år av regeringen. Låntagarna åsätts en nettoränta där hänsyn har tagits till avdragseffekten i skattesystemet. I räntan skall ingå ett mindre påslag för administrationskostnader.

Kommitténs förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: CSN och konsumentverket har tillstyrkt förslaget om räntesats. Flera andra remissinstanser, bl.a. TCO och de studerandes organisationer, har uttalat farhågor för att räntesatsen är för högt satt.

Skälen för mitt förslag: En av de bärande tankarna i studiemedelskommitténs förslag är att subventionen i studiemedelssystemet skall flyttas från återbetalning till beviljning och därigenom göras klart synlig för den enskilde studiemedelstagaren. En konsekvens av denna tanke är att låntagarna i princip skall bära kostnaderna för skuldsättningen fullt ut. Räntan bör därför spegla de verkliga upplåningskostnaderna.

Studiemedelskommittén har efter genomgång av olika alternativa lösningar funnit att staten genom riksgäldskontoret kan erbjuda de för studiemedelstagarna bästa villkoren. Liksom det övervägande flertalet remissinstanser som har yttrat sig i frågan delar jag denna uppfattning. Jag kommer senare, när jag behandlar de administrativa frågorna, att närmare utveckla mina förslag när det gäller lånehanteringen.

Riksgäldskontoret har i sitt remissyttrande förordat att statens upplåningskostnader beräknas som ett genomsnitt av räntorna på den statliga upplåningen mot såväl statsskuldväxlar som riksobligationer under de tre åren närmast före avgiftsåret. Därigenom undviks allt för stora fluktuationer av utlåningsräntorna. Beräkningsmodellen anknyter till de metoder som används vid beräkning av statens avkastningsränta och statens utlåningsränta.

Studiemedelskommitténs förslag innebär att låntagarna kompenseras för att lånen inte är avdragsgilla vid beskattningen. Med nu gällande skattesatser innebär detta att låneräntan kommer att uppgå till hälften av upplåningsräntan plus ett mindre tillägg för administrationskostnader.

Jag delar riksgäldskontorets och studiemedelskommitténs uppfattningar om hur räntan skall beräknas.

Flera remissinstanser har uttalat oro för att räntesatsen kommer att bli allt för hög i förhållande till löneutvecklingen. Skulden skulle då komma att öka trots att låntagaren erlägger full avgift.

Jag anser för min del att dessa risker är mindre sannolika. Det är naturligtvis möjligt att räntan kan bli betydligt högre än enligt de antaganden som kommitténs beräkningar har grundats på. Kommittén har utgått från långtidsutredningens huvudalternativ, vilket innebär ett antagande om låg inflation. En hög räntenivå har emellertid normalt också samband med en hög inflation vilken i sin tur i regel samvarierar med en motsvarande löneutveckling. En balanserad ekonomi förutsätter i själva verket ett sådant förhållande mellan ränta och in-

flation som innebär att skulden, sedd över en längre tidsperiod, i normalfallet kommer att minska. Frågan är då närmast hur systemet skulle kunna fungera i en nedåtgående ekonomi där reallönerna inte kan hävdas. Enligt min uppfattning är det emellertid knappast möjligt att konstruera ett system som skulle kunna klara sådana påfrestningar under någon längre tidsperiod.

Jag vill också framhålla att flertalet yrkesarbetande utöver generella lönehyft också får del av en individuell löneutveckling vilket innebär att löneökningen för de enskilda individerna normalt blir större än vad som framgår av löneavtalen.

Jag utgår mot denna bakgrund från att det föreslagna systemet för flertalet av låntagarna kommer att innebära rimliga årsbelopp som medför att studieskulden successivt kommer att minska. I det fall systemet skulle råka i mer allvarlig obalans under längre tid bör det enligt min mening vara självklart att vidta åtgärder för att komma tillrätta med denna. En sådan åtgärd är en justering av räntan.

2.3.5 Nedsättning

Mitt förslag: Den som bedriver studier och har statligt studiestöd medges uppskov med återbetalningen under studietiden. Detta skall gälla även för den som har utbildningsbidrag för arbetsmarknadsutbildning eller för doktorandstudier. Den som har överklagat sin taxering kan också under vissa förhållanden få sitt årsbelopp nedsatt. Årsbeloppet kan dessutom sättas ned om den återbetalningsskyldiges inkomst under återbetalningssåret beräknas bli väsentligt lägre jämfört med inkomsten enligt taxeringen föregående år. I övrigt kan årsbeloppet sättas ned om det finns synnerliga skäl.

Kommitténs förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag.

Kommitténs förslag om rätt till uppskov med årsbeloppet under studier gäller emellertid enbart för studerande med statligt studiestöd.

Remissinstanserna: Som tidigare nämnts har flera remissinstanser förordat ett system med rätt till uppskov med årsbeloppet för den som har inkomst under viss gräns. Centrala doktorandrådet vid Lunds universitet har förordat att även doktorander med utbildningsbidrag bör medges rätt till uppskov med årsbeloppet. Konsumentverket anser att även hushållets utgiftssida och betalningsutrymme bör beaktas vid prövning av rätt till anstånd.

Skälen för mitt förslag: I det nuvarande regelsystemet finns en generell rätt till uppskov med avgiften för den som har ett avgiftsunderlag som understiger 3,5 basbelopp. I ett inkomstrelaterat återbetalningssystem finns det i princip inte något behov av en sådan generell rättighet eftersom årsbeloppet i varje inkomstläge i princip är avpassat till den återbetalningsskyldiges betalningsförmåga. Härigenom kommer sannolikt antalet personer med behov av uppskov med årsbeloppet att minska. Även om behovet av uppskov troligen blir mindre i det nya systemet bör ändå möjligheten finnas i vissa fall.

Den som påbörjar sin återbetalning och därefter ånyo börjar studera med statligt studiestöd bör t.ex. regelmässigt kunna få uppskov med återbetalningen under studietiden. Detta bör även gälla för en studerande som uppbär utbildningsbidrag för forskarstudier eller genomgår arbetsmarknadsutbildning. En sådan regel är enligt min mening nödvändig såväl ur studiesocial som administrativ synvinkel. Den som bedriver studier under hela kalenderåret skall således inte behöva erlägga något årsbelopp. För den som studerar endast under en termin under året bör årsbeloppet bestämmas med hänsyn till studietidens längd.

Eftersom årsbeloppet bestäms med hänsyn till den senast kända taxeringen, bör det vidare finnas en möjlighet till nedsättning av beloppet om inkomsten har minskat väsentligt, t.ex. på grund av studier, minskad arbetsomfattning, sjukdom, arbetslöshet eller liknande orsak. Beslut om nedsättning av årsbeloppet bör i sådant fall ske efter prövning av den sökandes förväntade inkomster under återbetalningsåret. Om det senare visar sig att inkomsten under återbetalningsåret blir högre jämfört med vad den återbetalningsskyldige tidigare uppgivit, bör han vara skyldig att anmäla förändringen till CSN.

Om den återbetalningsskyldige har överklagat sin taxering för det år som utgör grund för beräkningen av årsbeloppet kan det i vissa fall framstå som oskäligt att fastställa årsbeloppet oberoende av yrkandet när det gäller taxeringen. Även i sådant fall bör det alltså vara möjligt för CSN att sätta ned årsbeloppet.

Det bör härutöver vara möjligt för CSN att i vissa undantagsfall sätta ned årsbeloppet. Hänsyn bör kunna tas till oförutsedda händelser som tillfälligt starkt minskar betalningsförmågan. Sjukdom eller olycksfall som väsentligt ökat utgifterna för den enskilde bör t.ex. utgöra sådana omständigheter som kan tillmätas betydelse. Även den som mer varaktigt är beroende av socialbidrag eller den som av skattemyndigheterna har beviljats nedsatt preliminärt skatteuttag på grund av existensminimum bör, efter prövning i det enskilda fallet, kunna få avgiften nedsatt. Det bör emellertid understrykas att höga levnadsomkostnader eller andra skulder vid sidan av studieskulder inte bör tillmätas betydelse i detta sammanhang.

2.3.6 Avskrivning

Mitt förslag: Skulden avskrivs vid dödsfall och vid 65 års ålder. Den som har studielån från studier på grundskole- eller gymnasial nivå kan få en del av dessa avskrivna om han uppburit lån för minst tre terminers studier på eftergymnasial nivå. Avskrivning medges med högst en tredjedel av studielånet per termin och får avse högst sex terminer. I övrigt kan studielån skrivas av om det finns synnerliga skäl.

Kommitténs förslag: Kommittén har inte föreslagit någon avskrivning i samband med ålderspensioneringen. I övrigt överensstämmer kommitténs förslag i huvudsak med mitt förslag. Enligt kommittén bör avskrivningen på grund av vuxenstudier avse högst 20 % av basbeloppet per termin.

Remissinstanserna: Det övervägande flertalet av remissinstanserna har avstyrkt att återbetalning krävs efter ålderspensioneringen. CSN har förordat att återbetalningstiden skall få utgöra högst 35 år.

Förslaget om avskrivning av del av skulden för den som har skuldsatt sig för gymnasiala studier och därefter bedrivit högskolestudier tillstyrks av de instanser som yttrat sig i frågan. LO anser liksom Sveriges Sjuksköterskeelevers Förbund att alla, som har skuldsatt sig för gymnasiala studier, borde kunna få sina studieskulder avskrivna oberoende av om de fortsätter utbildning inom högskolan. Bl.a. LO, SFS och TCO påtalar att skuldsättning för gymnasiala studier i görligaste mån bör undvikas.

Socialstyrelsen och statens handikappråd har tillstyrkt att mer-skuldsättning på grund av handikapp skrivs av.

Landstingsförbundet och socialstyrelsen förordar att möjligheterna prövas att skriva av delar av skulden för personalkategorier inom sjukvården som tar anställning i glesbygd.

Skälen för mitt förslag: I likhet med vad som nu gäller anser jag det självklart att skulden avskrivs i samband med dödsfall.

Jag anser, i likhet med flertalet remissinstanser, att det är olämpligt att återbetalningstiden kan utsträckas i den grad som kommittén har föreslagit. Det har sannolikt betydelse, inte minst ur psykologisk synvinkel, att låntagarna kan se ett slut på återbetalningen. Dessutom anser jag det av principiella skäl inte rimligt att kräva återbetalning av den som inte längre genom eget arbete förväntas kunna svara för sin försörjning.

Jag har tidigare berört att ett av de allvarigare problemen i det nuvarande studiemedelssystemet är den höga skuldsättning, som drabbar den som i vuxen ålder får studiemedel för såväl gymnasiala som eftergymnasiala studier.

Det är inte ovanligt att högskolestudier i dessa fall inleds med en skuld på 60 000–70 000 kr. Efter tre, fyra års högskolestudier kan den sammanlagda skulden vara uppe i 175 000 kr. Perspektivet av en sådan skuldsättning utgör självfallet en starkt hämmande faktor för den vuxenstuderande som önskar skaffa sig en högskoleutbildning men dessförinnan behöver komplettera sin grundutbildning.

Det finns enligt nuvarande regler vissa möjligheter att få en mindre del av skulden för de gymnasiala studierna avskriven för den som fortsätter att studera i högskolan. Reglerna är emellertid ganska restriktiva och avskrivningsbeloppet är relativt litet. Maximalt kan 5 700 kr. skrivas av för den som studerat minst tre år på gymnasial nivå. Det är endast några hundra personer per år som får avskrivning enligt dessa regler. Bestämmelserna har därför knappast någon mer väsentlig betydelse för de vuxenstuderande.

Jag anser mot denna bakgrund att kommittén har goda skäl för sitt förslag om avsevärt mer generösa avskrivningsregler på grund av vuxenstudier. Jag vill emellertid ge förslaget en något annorlunda utformning. Kommitténs förslag innebär att en studerande som erhåller maximalt lånebelopp för en hel termin får skulden minskad med en tredjedel. För den som fått studielån med ett mindre belopp, t.ex. på grund av att studier bedrivits endast under del av terminen eller att studielånet har reducerats med hänsyn till egen inkomst, innebär

kommittéförslaget dock att en större andel av skulden skrivs av. Denna konsekvens är enligt min mening inte rättvis. Jag föreslår därför att avskrivning i förekommande fall alltid skall ske med en tredjedel av det utnyttjade lånebeloppet.

Tillsammans med den betydande höjning av bidragsnivån som jag har föreslagit innebär detta en väsentligt minskad skuldsättning för dessa studerande. I likhet med kommittén anser jag att de nya avskrivningsreglerna bör gälla studiemedel som uppburits för grundskole- eller gymnasiestudier efter 1983. De som har lånat dessförinnan bör inte komma i fråga eftersom de, genom de nuvarande återbetalningsreglernas konstruktion, har gynnats av den kraftiga inflationen under 1970-talet och de första åren av 1980-talet. Den som redan beviljats avskrivning enligt de äldre reglerna bör självfallet inte få skulden minskad enligt de nya reglerna med högre belopp än att det totala avskrivningsbeloppet uppgår till högst en tredjedel av det lånade beloppet.

I övrigt bör avskrivning av studieskulder endast ske i undantagsfall. Så kan t.ex. vara fallet för den som på grund av sjukdom eller handikapp har en mer varaktigt nedsatt betalningsförmåga. I huvudsak torde det i sådana fall vara fråga om personer som har förtidspension med ett så lågt belopp att det knappast är rimligt att kräva återbetalning, åtminstone inte med hela skuldbeloppet.

Vidare bör den som på grund av handikapp har fått en förlängd studietid utöver vad som får anses normalt för den aktuella utbildningen kunna få en del av sin skuld avskriven. Avskrivningen bör i sådant fall avse den merskuldsättning som har uppkommit av denna anledning. Det bör understrykas att bestämmelsen enbart bör tillämpas i det fall vederbörande har ett mer varaktigt funktionshinder som uppenbarligen har fördröjt studierna.

Avskrivning bör också kunna ske i det fall en studerande under sin studietid fått en skada eller sjukdom, som uppenbarligen hindrar att utbildningen fullföljs, eller att utbildningen utnyttjas i arbetslivet. Den studerande kan i sådant fall tvingas till skuldsättning för en kompletterande utbildning, vilket kan motivera att en del av den totala skulden skrivs av. Ett annat skäl för avskrivning kan vara att den studerande har blivit utsatt för brottslig handling och därför inte har kunnat utnyttja de beviljade studiemedlen.

Landstingsförbundet och socialstyrelsen förordar att möjligheterna prövas att avskriva delar av skulden för personalkategorier som arbetar inom hälso- och sjukvård i glesbygd. Förslaget har ursprungligen framställts av en arbetsgrupp som har tillsatts av hälso- och sjukvårdsberedningen. Enligt min mening innebär förslaget i det närmaste olösliga rättviseproblem mellan olika studerandekategorier och olika delar av landet. Ur principiell synvinkel anser jag det inte heller vara rimligt att studiestödet på detta sätt används för att tillgodose olika avnämares behov av arbetskraft.

Mitt förslag: Regeringen bemyndigas att bestämma om särskilda villkor för frivillig inbetalning.

Kommitténs förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag. Kommitténs förslag gäller emellertid endast för mer tillfälliga återbetalningsrabatter.

Remissinstanserna: Förslaget har tillstyrkts av CSN. Nämnden har emellertid understrukit betydelsen av att återbetalningssystemet innehåller en permanent rätt till premie vid frivillig inbetalning av studiemedel.

Skälen för mitt förslag: Enligt nuvarande regler utgår en premie i det fall den återbetalningsskyldige frivilligt återbetalar mer än vad som fastställts i årsbelopp. Vidare finns möjlighet för regeringen att tillfälligt höja denna premie. Den ordinarie premien medför enligt CSN:s beräkningar ett ökat inflöde med ca 20 milj.kr. per år. Den förhöjda premien har tillämpats under två skilda perioder och då inbringat sammanlagt 278 milj. kr.

Erfarenheterna av de nuvarande premiebestämmelserna är positiva. Jag anser därför att motsvarande bestämmelser bör finnas även i det nya regelsystemet. Det bör ankomma på regeringen att besluta om såväl tillfälliga som permanenta rabatter.

2.3.8 Betalning, utmätning m.m.

Mitt förslag: Årsbelopp och andra avgifter skall betalas enligt de föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen utser. Regeringen bemyndigas bestämma att mindre årsbelopp inte fastställs för debitering. Fastställda belopp som inte har erlagts inom föreskriven tid får tas ut genom utmätning utan föregående dom eller utslag.

Kommitténs förslag: Kommittén har föreslagit att CSN skall få rätt att säga upp studielån till omedelbar betalning för den som inte betalar årsbelopp inom föreskriven tid. Nämnden föreslås i sådant fall få ingå avtal om nya återbetalningsvillkor. I övrigt överensstämmer mitt förslag med kommitténs.

Remissinstanserna: CSN tillstyrker kommitténs förslag om att nämnden skall få rätt att säga upp studielån till omedelbar betalning. Kammarrätten i Sundsvall avstyrker förslaget i denna del. Riksskatteverket föreslår att förutom utmätning det även bör övervägas huruvida införsel bör kunna användas vid indrivning av studieskulder.

CSN förordar att belopp som är mindre än två procent av basbeloppet inte skall debiteras. Nämnden föreslår också att en bestämmelse införs i studiestödslagen som innebär att debiterade årsbelopp inte omfattas av preskriptionslagen.

Skälen för mitt förslag: I det nuvarande återbetalningssystemet regleras formerna för återbetalning av studiemedelsavgifter till stor del genom detaljerade regler i lag och förordning. För att åstadkomma

ett mer flexibelt system är det enligt min mening angeläget att dessa frågor i huvudsak handhas av CSN.

Jag delar CSN:s uppfattning att debitering av alltför små belopp bör undvikas. Jag avser därför föreslå regeringen att en bestämmelse av denna innebörd införs i studiestödsförordningen.

Jag är inte beredd att förorda den av kommittén föreslagna möjligheten att säga upp studielån till omedelbar betalning. En bestämmelse av denna art bör, enligt min mening, inte finnas i en lagstiftning med så framträdande sociala inslag som studiestödslagen. Om återbetalning inte sker inom föreskriven tid bör lånet liksom tidigare drivas in genom kronofogdemyndighetens försorg.

I den mån kronofogdemyndighetens exekutiva möjligheter behöver utökas bör ett sådant ställningstagande föregås av en mer genomgripande översyn.

2.4 Övergångsbestämmelser

Mitt förslag: Det nya studiemedelssystemet träder i kraft den 1 januari 1989. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för studiestöd som avser tid före ikraftträdandet. De som har studieskulder i nuvarande återbetalningssystem kan efter ansökan medges att dessa återbetalas enligt de nya reglerna. För dem som återbetalar både enligt de gamla och de nya reglerna utformas bestämmelserna så att ingen behöver erlägga högre årsbelopp än vad som motsvaras av fem procent av den egna inkomsten. Den som återbetalar enbart enligt de gamla reglerna skall inte behöva återbetala mer än högst fem procent av avgiftsunderlaget.

Kommitténs förslag: Överensstämmer med mitt förslag med undantag av att kommittén har föreslagit att det nya studiemedelssystemet införs redan fr. o. m. den 1 juli 1988. Kommittén har dessutom föreslagit att en bestämmelse införs i studiestödslagen om att ansökan om övergång från det äldre till det nya återbetalningssystemet måste ske senast den 1 november året före avgiftsåret för att de nya reglerna skall kunna tillämpas under detta senare år.

Remissinstanserna: CSN bedömer det inte som möjligt att ett nytt studiemedelssystem kan träda i kraft förrän tidigast den 1 januari 1989. Nämnden har tillstyrkt kommitténs förslag i sak när det gäller införande av en maximal avgift på fem procent för den som återbetalar studielån enligt såväl nya som äldre föreskrifter. Med hänsyn till att kommitténs förslag kan innebära vissa problem vid samordningen mellan de två regelsystemen har CSN emellertid föreslagit en mindre justering av kommittéförslaget.

Skälen för mitt förslag: Det nya studiemedelssystemet bör införas snarast möjligt. Med hänsyn till nödvändigt administrativt förarbete kan detta ske tidigast den 1 januari 1989. Studiemedel som beviljas enligt de nya reglerna kan då tidigast börja återbetalas under 1990. Överföring av äldre studiemedel till det nya återbetalningssystemet kan enligt mitt förslag ske tidigast per den 1 januari 1990.

Mitt förslag innebär således att återbetalningen enligt de nya reglerna kommer att inledas den 1 januari 1990.

Ett betydande antal personer kommer under en relativt lång övergångsperiod att återbetala studiemedel enligt såväl äldre som nya regler. För att återbetalningsbördan för dessa inte skall kunna bli allt för stor är det enligt min mening rimligt att ett tak sätts för den totala avgiften. Jag anser att kommitténs förslag om att denna maximiavgift bör utgöra fem procent av den återbetalningsskyldiges inkomst är väl avvägt. CSN anser emellertid att kommitténs förslag blir allt för krångligt beroende på att den preliminära avgiften på de gamla studiemedlen kan förändras under lång tid innan den blir slutligt fastställd. Det kan då bli nödvändigt att göra flera omräkningar av den totala skuldens fördelning på nya och gamla lån. Nämnden menar också att konsekvenserna av kommitténs förslag i vissa avseenden är svåra att överblicka. CSN föreslår därför att den som önskar få sin avgift bestämd till fem procent av inkomsten måste lämna in ansökan härom och att i sådant fall uppskottsreglerna i det nuvarande regelsystemet inte skall tillämpas. Vidare föreslår CSN att den sålunda nedsatta avgiften i första hand skall avse återbetalning av äldre studiemedel. Jag delar CSN:s synpunkter i denna fråga och förordar alltså en mindre justering av kommitténs förslag i detta hänseende.

Mot bakgrund av den utveckling av det nuvarande återbetalningssystemet som jag inledningsvis har skisserat anser jag det naturligt att vidta åtgärder för att lindra återbetalningsbördan för dem med de högsta avgifterna i det nu gällande återbetalningssystemet. Kommitténs förslag om att ingen skall behöva betala mer än fem procent av avgiftsunderlaget innebär en garanti mot allt för betungande avgifter.

2.5 Administration

Mitt förslag: De studiesociala myndigheterna beviljar och utbetalar studiemedel samt svarar för återbetalningssystemet. Riksgäldskontoret svarar för den erforderliga upplåningen av medel för studielångivningen.

Kommitténs förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstansernas synpunkter: Flertalet av de remissinstanser som har yttrat sig över administrationen tillstyrker kommitténs förslag. Svenska sparbanksföreningen anser att ett bankalternativ bör utredas. Statskontoret och RRV framhåller att det blir administrativt krångligt med två parallella återbetalningssystem samt att likviditetsproblem kan uppstå på grund av att amorteringarna blir mindre än det belopp riksgäldskontoret måste låna upp för att klara beviljningarna.

Statskontoret finner det inte självklart att återbetalningsadministrationen i framtiden skall åvila CSN. Ett alternativ är enligt statskontoret att helt eller delvis överföra denna verksamhet till skattemyndigheterna, vilket möjliggör en administrativ samordning med källskatt och B-skatt.

Sammanfattning av skälen för mitt förslag: Det finns redan i dag genom CSN och de övriga studiesociala myndigheterna en väl fungerande statlig administration av de studiesociala stöden. Det finns

inga skäl att ändra på denna ordning, speciellt inte som det under en mycket lång tid kommer att finnas två parallella återbetalningssystem. Det har aldrig varit aktuellt att ändra på återbetalningsrutinerna i det äldre lånesystemet och det är rationellt att låta samma instans sköta båda systemen.

När det gäller upplåningen förordar jag att denna övertas av riksgäldskontoret. Härigenom avlastas statsbudgeten huvuddelen av kostnaderna för studielånen och belastas endast med de faktiska kostnaderna för subventionerna i lånesystemet. Riksgäldskontoret bör kunna sköta upplåningen till en lägre kostnad än privata banker eftersom staten inte förknippas med någon kreditrisk och inte arbetar med någon vinstmarginal.

Skälen för mitt förslag:

Beviljning och återbetalning

I dag administreras studiemedelssystemet av CSN och de regionala studiemedelsnämnderna, som beviljar och betalar ut medel och hanterar återbetalningssystemet. Jag förordar att de studiesociala myndigheterna får hand om hela administrationen även av det nya studiemedelssystemet.

Kommittén har övervägt för- och nackdelar med att låta det privata bankväsendet svara för delar av studiemedelsadministrationen, i första hand för upplåning och återbetalning. Kommittén har emellertid funnit att övervägande skäl talar för en bibehållen statlig administration. Jag delar kommitténs bedömning i detta avseende.

Kommittén framhåller bl.a. att det är statsmakternas sak att bedöma vem som ska få statligt studiestöd, stödets omfattning och villkoren för stöden. För dessa beslut krävs en statlig myndighet. En sådan myndighet finns redan i CSN, som har en uppbyggd och väl fungerande administrativ apparat för hanteringen av de statliga studiestöden.

När det gäller återbetalningen, konstaterar kommittén att de avgifter, som CSN tar ut för att täcka återbetalningsadministrationen, är lägre än bankernas motsvarande avgifter. CSN har inte heller något vinstintresse i sin verksamhet och bör därför rimligen kunna sköta den till en lägre kostnad för de studerande än t.ex. bankerna. Inget talar heller för att en privat lösning skulle leda till en större effektivitet i hanteringen. CSN har under de senaste åren genomfört omfattande rationaliseringsprojekt och har uppnått stor effektivitet i sin verksamhet.

Ett ytterligare argument för att CSN även i fortsättningen skall administrera återbetalningssystemet är att det nuvarande systemet kommer att avvecklas successivt och att det under en mycket lång period kommer att existera två parallella system. Vissa individer kommer också att återfinnas i båda systemen. Det bör då vara effektivare att en och samma instans hanterar hela återbetalningsverksamheten.

Såväl statskontoret som RRV har i sina remissvar påpekat de administrativa svårigheterna i samband med hanteringen av två återbetalningssystem. Problemet är dock inte nytt; nuvarande återbetalningssystem har länge löpt parallellt med återbetalningen av äldre ga-

rantilån. Självklart bör man eftersträva att erbjuda så attraktiva villkor, att många studerande väljer att gå över till det nya lånesystemet. Däremot kan man inte tvinga fram en övergång, eftersom man inte i efterhand kan försämra villkoren för långfristiga lån.

Upplåningen

I likhet med kommittén föreslår jag att finansieringen av lånedelen i studiemedelssystemet lyfts ut från statsbudgeten och i stället sker genom utlåning från riksgäldskontoret till CSN.

Härmed avlastas statsbudgeten den summa som utgör skillnaden mellan utbetalade stöd och influtna återbetalningsmedel och belastas enbart med de faktiska kostnaderna för studiestödet, dvs. räntesubventioner och avskrivningskostnader.

Riksgäldskontoret bör kunna sköta den aktuella upplåningen till en lägre kostnad än vad bankerna kan, eftersom staten som låntagare inte förknippas med någon kreditrisk och kontoret inte heller behöver arbeta med någon vinstmarginal. Vidare har riksgäldskontoret beträffande den typ av utlåning det här är fråga om redan fungerande rutiner. För utlåningen krävs ett bemyndigande för riksgäldskontoret från riksdagen.

Rent praktiskt bör upplåningen ske som en integrerad del av kontorets totala upplåning. Utlåningen från riksgäldskontoret till CSN förs upp på tillgångssidan i kontorets balansräkning. Riksgäldskontorets upplåningskostnader redovisas under huvudtiteln Räntor på statskulden. Under denna huvudtitel redovisas såväl inkomster som utgifter. På de medel, som CSN lånar från riksgäldskontoret, måste CSN betala ränta, som av riksgäldskontoret också redovisas mot huvudtiteln.

Statens upplåningskostnader fastställs av regeringen på det sätt som jag tidigare har redogjort för, och de studerande åsätts en netto-ränta.

Riksgäldskontoret erhåller den fulla ränteintäkten från CSN på den totala utestående lånestocken, medan CSN från de studerande erhåller enbart viss del. Mellanskillnaden, som utgörs av räntesubventionen, erhåller CSN från ett särskilt räntebidragsanslag på statsbudgeten.

Det administrativa påslaget bör redovisas på en särskild inkomsttitel på statsbudgeten. Eventuella kreditförluster tas av CSN, som belastar statsbudgeten med kostnaden, och sedan återbetalar medlen till riksgäldskontoret.

Kommittén föreslår att utbetalning av medel till CSN skall ske en gång i kvartalet och att CSN skall ha rätt att hålla överskottsmedel på inlåningskonto hos riksgäldskontoret. Riksgäldskontoret förordar i sitt remissvar att långivningen i stället sker med samma teknik som gäller för rörlig kredit. Detta innebär att CSN när som helst kan dra resp. återbetala medel till riksgäldskontoret. Då behövs bara två konton i riksgäldskontoret, ett lånekonto mot vilket nyutlåning och amorteringar löpande registreras och ett räntekonto på vilket samtliga räntor på den utestående lånestocken inbetalas. Jag förordar den senare modellen.

Jag avser att senare uppdra åt CSN att i samråd med riksgäldskontoret utarbeta nödvändiga rutiner för lånehanteringen.

Det ankommer i övrigt på regeringen att utfärda de närmare bestämmelser som krävs för lånehanteringen.

Uppgifter från skattemyndigheterna

Det föreslagna återbetalningssystemet bygger på att CSN debiterar avgifter för ett visst år på grundval av uppgifter från taxeringsåret före debiteringsåret. Enligt riksskatteverket skall det vara möjligt för CSN att få del av uppgifter från det centrala skatteregistret för ett aktuellt taxeringsår i mitten av december månad samma år.

Det ankommer på regeringen att utfärda de närmare bestämmelser som behövs för att CSN ska få del av taxeringsuppgifterna. Jag har i denna fråga inhämtat yttrande från datainspektionen.

Administrativa kostnader

De administrativa frågorna är inte särskilt utförligt behandlade i kommitténs betänkande och några kostnadsberäkningar presenteras inte. Jag räknar emellertid med betydande administrativa kostnader i ett initialskede. CSN har uppgivit att nuvarande ADB-rutiner efter en viss anpassning är tillräckliga för utbetalning av studiemedel, men att utvecklingskostnaderna för ett nytt ADB-system för återbetalningen av studielån kan förväntas bli stora. CSN har underhand lämnat preliminära uppgifter om utvecklingskostnaderna. Jag beräknar på grundval av CSN:s underlag dessa till totalt ca 20 milj.kr. De ökade driftskostnaderna, vilka huvudsakligen hänför sig till de dubbla återbetalningssystemen, och de nya rutinerna mot riksgäldskontoret, beräknar jag preliminärt till närmare 8,5 milj.kr. Regeringen bör, när beslut fattats om det nya systemets närmare utformning, uppdra åt CSN att ytterligare utreda de administrativa frågorna och i detta sammanhang göra mer exakta kostnadsberäkningar.

Huvuddelen av kostnaderna för systemutveckling, investering i ADB-utrustning samt kostnader för vissa övergångsåtgärder kommer att falla på budgetåret 1988/89. Kostnaderna för återbetalningen kommer successivt att belasta CSN:s förvaltningskostnadsanslag och jag räknar här inte med några kostnader under det första budgetåret. För budgetåret 1988/89 har jag preliminärt beräknat en engångsutgift om 16,3 milj.kr. för utvecklingskostnader samt en driftskostnad om 0,8 milj.kr.

I enlighet med det anförda har inom utbildningsdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i studiestödslagen (1973:349),
2. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370).

Lagförslaget under 2 har upprättats efter samråd med chefen för finansdepartementet.

4 Specialmotivering

De förslag som jag har lagt fram föranleder ett stort antal ändringar i studiestödslagen (1973:349) och en mindre konsekvensändring i kommunalskattelagen (1928:370).

4.1 Förslaget till lag om ändring i studiestödslagen (1973:349)

De nya reglerna vid tilldelning av studiemedel medför flera, betydande ändringar av bestämmelserna i 4 kap. De grundläggande föreskrifterna behålls dock i detta kapitel. De nya återbetalningsreglerna – med ett inkomstrelaterat återbetalningssystem – har däremot fört med sig en fullständig omskrivning av 8 kap. Den nuvarande beteckningen "återbetalningspliktiga studiemedel" ersätts i det nya systemet med den enklare beteckningen "studielån".

4 kap.

8 §

Har en studerande för sådana studier som avses i 1 § erhållit studiemedel eller särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. under sammanlagt minst sex år, utgår studiemedel för ytterligare sådana studier endast om det finns särskilda skäl.

Har en studerande för sådana studier som avses i 2 § erhållit studiemedel eller särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. under sammanlagt minst tre år, utgår studiemedel för ytterligare sådana studier endast om det finns särskilda skäl.

Ändringen i *andra stycket* består i att antalet år på grundskolenivå eller gymnasial nivå med studiemedel eller särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. begränsas till sammanlagt tre år, om det inte finns särskilda skäl. Detta innebär en minskning med två år i förhållande till gällande regler. Som exempel när särskilda skäl kan komma i fråga kan nämnas när en studerande vill avsluta en *längre gymnasieutbildning*, eller delta i en kortare yrkesinriktad kurs.

13 §

Studiemedel utgår med 9,44 procent av basbeloppet för varje hel, sammanhängande tidsperiod för vilken den studerande har rätt till studiemedel. Tidsperioden skall omfatta för heltidsstuderande 15 och för deltidstuderande 30 dagar.

Vad som sägs i första stycket gäller endast om *inte något* annat följer av 16, 19, 22 eller 25 §.

Ändringen i *första stycket* innebär en höjning från 8,06 till 9,44 procent av basbeloppet för 15 dagars heltidsstudier eller 30 dagars

halvtidsstudier. Studierna förutsätts därvid vara sammanhängande. För den som bedriver heltidsstudier under sammanhängande perioder om sammanlagt nio månader innebär detta en höjning från 145 till 170 procent av basbeloppet.

Andra stycket har ändrats redaktionellt. Det har även justerats med anledning av att 14 och 17 §§ upphör att gälla.

16 §

För en heltidsstuderande minskas det belopp som utgår enligt 13 § första stycket för varje hel, sammanhängande tidsperiod om 15 dagar med en artondel av den del av den studerandes inkomst under kalenderhalvåret som överstiger nedan för skilda perioder angivna delar av basbeloppet, nämligen

	Antal hela, sammanhängande tidsperioder om 15 dagar för vilka studiemedel skall utgå under kalenderhalvåret	Del av basbeloppet	
		januari-juni	juli-december
högst	2	135 procent	135 procent
	3	125 procent	125 procent
	4	110 procent	110 procent
	5	95 procent	95 procent
	6	85 procent	85 procent
	7	70 procent	80 procent
	8	60 procent	70 procent
	9	50 procent	70 procent
lägst	10	40 procent	55 procent

19 §

För en deltidstuderande minskas det belopp som utgår för ett kalenderhalvår enligt 13 § första stycket för varje hel, sammanhängande tidsperiod om 30 dagar med en niondel av den del av den studerandes inkomst under kalenderhalvåret som överstiger nedan, för skilda perioder angivna delar av basbeloppet, nämligen

	Antal hela, sammanhängande tidsperioder om 30 dagar för vilka studiemedel skall utgå under kalenderhalvåret	Del av basbeloppet
	1	160 procent
	2	150 procent
	3	140 procent
	4	130 procent
lägst	5	120 procent

I 16 och 19 §§ regleras behovsprövningen i förhållande till inkomst vid beviljning av studiemedel. De båda paragraferna har justerats på det sättet att hänvisningen till den upphävda 14 § har utgått. Paragrafens andra stycke med bestämmelser om behovsprövning i förhållande till förmögenhet har upphävts. Någon sådan prövning

skall fortsättningsvis inte göras. För de heltidsstuderande fanns motsvarande bestämmelser i 17 §, som nu också upphävts.

Prop. 1987/88: 116

21 §

Som den studerandes inkomst under kalenderhalvåret enligt 16 och 19 §§ räknas vad som på det halvåret kan beräknas belöpa av det belopp som kan förutses bli den studerandes sammanräknade inkomst vid taxeringen till statlig inkomstskatt för kalenderåret.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om tillämpningen av första stycket.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får för utomlands bosatta och sjömän föreskriva andra regler för inkomstberäkningen.

Vid behovsprövning i förhållande till inkomst gäller enligt första stycket - liksom för närvarande - att prövningen skall ske i förhållande till den beräknade inkomsten. Som inkomstbegrepp införs den sammanräknade inkomsten enligt taxeringen till statlig inkomstskatt. Samma inkomstbegrepp skall även gälla vid återbetalning av studielån. Vid behovsprövningen gäller den sammanräknade inkomsten enligt den kommande taxeringen. Vid återbetalningen gäller dock den sammanräknade inkomsten enligt den senaste taxeringen.

I andra stycket ges regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer ett bemyndigande att meddela närmare föreskrifter om tillämpningen av första stycket.

Enligt tredje stycket får regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer (centrala studiestödsnämnden) föreskriva andra regler för inkomstberäkningen för utomlands bosatta och sjömän, dvs. studeranden med särskilda inkomstförhållanden. De studiemedelssökande som stadigvarande är bosatta utomlands beskattas normalt inte i Sverige. För dessa kan den beräknade inkomsten inte anknytas till den sammanräknade inkomsten utan i stället får inkomsten bestämmas efter andra regler. Motsvarande gäller för de sjömän som betalar sjömansskatt eller är skattebefriade. Bestämmelsen avser således endast de studerande som har sådana inkomstförhållanden att huvudregeln med anknytning till sammanräknad inkomst vid taxeringen inte går att tillämpa.

23 §

Vid beräkning enligt 13, 16 och 19 §§ av studiemedel tillämpas det basbelopp som gäller vid ingången av den tidsperiod för vilken studiemedlen är avsedda.

Paragrafen ändras endast på det sättet att hänvisningen till de upphävda 14 och 17 §§ utgår.

24 §

Studiebidraget utgör 2,78 procent av basbeloppet för varje hel, sammanhängande tidsperiod om 15 dagar för heltidsstuderande och om 30 dagar för deltidstuderande. Är den studerande för denna tidsperiod enligt 10, 13, 16, 19 och 21-23 §§ inte berättigad till fullt studiemedel minskas först studiebidraget och därefter studielånet.

Utgående studiemedel utgör i första hand studiebidrag. Återstoden utgör studielån.

I den allmänna motiveringen har jag föreslagit en höjning av det i studiemedlet ingående studiebidraget. För den som studerar på heltid under nio månader blir studiebidraget 50 procent av basbeloppet.

Om studiemedlen skall reduceras enligt bestämmelserna i 10, 13, 16, 19 och 21–23 §§ gäller att studiebidraget skall minskas först och därefter studielånet.

Paragrafen har även omarbetats redaktionellt.

25 §

En studerande, som till följd av bestämmelserna i 16, 19 och 21 §§ eller bestämmelse som avses i 22 § inte är berättigad till studiemedel, kan dock få extra studiemedel i form av studielån, om det finns särskilda skäl.

Om det finns särskilda skäl, får extra studiemedel i form av studielån utgå utöver de studiemedelsbelopp som följer av 10, 13, 16, 19 och 21 §§ eller bestämmelse som avses i 22 §.

Närmare föreskrifter för tillämpningen av första och andra styckena meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Paragrafen behandlar rätten till extra studiemedel. Termen har inte tidigare funnits i själva lagen men har brukats länge i praktiken. Som villkor för att detta stöd skall utgå krävs att det finns "särskilda skäl". Erfarenheten har visat att så stark restriktivitet som ligger i uttrycket "synnerliga skäl" inte är lämplig. Lagtexten har därför modifierats.

Extra studiemedel kan liksom tidigare utgå i två skilda fall, nämligen till studerande som annars inte skulle få studiestöd och till studerande som behöver stöd med högre belopp än de normala reglerna medger.

Som särskilda skäl kan räknas t.ex. att den studerande har extra kostnader för sina studier. Stödet kan beviljas för t.ex. terminsavgifter, höga reskostnader mellan hem- och studieort, kostnader för dubbel bosättning, för studie- eller praktikresor och för studiematerial (t.ex. musikinstrument). Såsom anförs i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2.1 och 2.2.2) kan det övergångsvis också finnas särskilda skäl att ge extra studiemedel till de studerande som enligt hittillsvarande regler har uppburit mer än ett barntillägg och har anpassat sin egen och familjens budget till detta.

36 §

Studiemedel enligt detta kapitel får beviljas svensk medborgare för studier utom riket under de förutsättningar och med de belopp som föreskrivs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Studiemedel kan även utgå för sjukperiod som avses i 28 § enligt de närmare föreskrifter som meddelas av regeringen.

I första stycket behandlas rätten till studier utom riket. Här får hänvisas till den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2.9).

41 §

Studiemedel enligt detta kapitel avrundas till närmast lägre hela kronor.

Ändringen föranleds av att barntillägg avskaffas. Vidare har bestämmelsen justerats något.

För den som under ett kalenderhalvår *inte* är berättigad till mer än fem procent av basbeloppet i studiebidrag och *studielån* bortfaller rätten till sådant studiestöd.

Termen "återbetalningspliktiga studiemedel" har bytts ut mot "studielån". Vidare har en mindre språklig justering skett.

8 kap. Återbetalning av studielån

Reglerna om återbetalning i det nya systemet skiljer sig väsentligt från de som hitintills har funnits i 8 kap. De är avsevärt enklare än i det gamla systemet, vilket bl.a. återspeglas i att antalet paragrafer har kunnat minskas från 89 till 25.

I det nyskrivna 8 kap. har den tidigare brukade otympliga termen "återbetalningspliktiga studiemedel" ersatts med beteckningen "studielån". För att ytterligare underlätta läsningen av bestämmelserna har kapitlet indelats i tio avsnitt, nämligen allmänna bestämmelser (1–5 §§), nedsättning (6–8 §§), avskrivning (9–12 §§), frivillig återbetalning (13 §), fastställande av årsbelopp (14 §), betalning (15 §), utmätning m.m. (16 §), särskilda bestämmelser om återbetalning i vissa fall (17–20 §§), ansvarig myndighet, uppgiftsskyldighet m.m. (21–24 §§) och överklagande m.m. (25 §).

1 §

Den som uppburit studielån skall återbetala lånet. På lånet skall också betalas en årlig ränta.

I samband med återbetalningen får också tas ut avgifter för administrativa kostnader enligt föreskrifter som regeringen meddelar.

Betalningen av lånet och räntan sker med ett visst belopp varje kalenderår (årsbelopp). Det inbetalade beloppet skall avräknas i första hand på den upplupna räntan och därefter på kapitalkulden. Ränta som inte betalas under det år den har upplupit läggs vid årets slut till kapitalkulden.

2 §

Före varje kalenderårs början fastställer regeringen den ränta som under året skall utgå på studielån.

Enligt 1 § första stycket skall den som uppburit studielån återbetala lånet. Vidare skall en årlig ränta betalas. Det är att märka att enligt den ändring som nu också görs av 20 § kommunalskattelagen (1928:370) blir denna ränta inte avdragsgill i beskattningssammanhang.

I 1 § andra stycket ges regeringen ett bemyndigande att föreskriva att avgifter får tas ut för administrationskostnader i samband med återbetalning. Enligt 4 § tredje stycket får dessa avgifter läggas till det årsbelopp som den återbetalningsskyldige skall betala. Hur betalningen skall ske av årsbeloppet och andra avgifter regleras i 15 §. De avgifter som avses är bl.a. aviseringsavgift och påminnelseavgift.

Tredje stycket innehåller de grundläggande reglerna om återbetalningssystemet. Sålunda skall den återbetalningsskyldige varje kalenderår betala tillbaka ett visst belopp, som kallas *årsbelopp*. Detta årsbelopp kan sägas utgöra en klumpsumma. Enligt 4 § kommer årsbeloppet som regel att bero på den återbetalningsskyldiges inkomst. Det inbetalade årsbeloppet avräknas sedan i första

hand mot den upplupna räntan. Förslår årsbeloppet till mer, används det till amortering på kapitalsskulden. Den ränta mot vilken avräkning sker är den som löper under det år årsbeloppet skall betalas. Skulle årsbeloppet inte räcka till för att täcka räntan läggs den obetalda räntedelen till kapitalsskulden vid årets slut. Därmed förenklas administrationen avsevärt i jämförelse med vad som skulle följa av en särhantering av obetalda räntor.

Räntan på studielånen beräknas kalenderårsvis. Enligt 2 § skall regeringen före varje kalenderårs början fastställa räntan på studielånen för det året. Som nämnts i anslutning till 1 § blir denna ränta inte avdragsgill i deklarationen för gäldenärerna. Det förutsätts att regeringen tar hänsyn till detta vid fastställandet av räntesatsen.

3 §

Om det vid ingången av ett kalenderår har gått minst sex månader efter den senaste tidsperiod för vilken den återbetalningsskyldige har fått studiestöd enligt 3, 4 eller 7 kap. skall återbetalningen av studielånen börja med det kalenderåret.

I denna paragraf anges när återbetalningen skall börja.

Reglerna innebär att lånen förfaller till betalning snabbare än enligt hittillsvarande bestämmelser. Som nämnts i anslutning till 1 § tas återbetalningen ut i form av årsbelopp för kalenderår. Huruvida återbetalningsskyldighet inträder med ett visst kalenderår beror på om det vid ingången av det året har gått minst sex månader efter den senaste period för vilken den återbetalningsskyldige har fått studiestöd enligt 3, 4 eller 7 kap. Genom denna konstruktion överbryggas kortare studieavbrott med åtföljande avbrott i studiestödstilldelningen. Skulle det däremot vid ett årsskifte ha gått mer än sex månader sedan den senaste perioden med studiestöd förfaller lånen därmed definitivt till betalning.

Om den studerande efter ett sådant längre avbrott återupptar studierna, uppskjuts inte förfallotiden på nytt. I stället får då tillämpas reglerna i 6 § om nedsättning av årsbeloppet under den fortsatta studietiden. Sådan nedsättning kan ske till noll. Den praktiska effekten av en sådan nedsättning blir alltså att något årsbelopp inte tas ut.

4 §

Årsbeloppet för ett kalenderår skall vara fyra procent av den återbetalningsskyldiges sammanräknade inkomst enligt den senaste taxeringen till statlig inkomstskatt. Som taxering gäller beslutet om taxering i första instans.

När det gäller sådana återbetalningsskyldiga som under det inkomstår den senaste taxeringen avser var bosatta utomlands eller var sjömän får regeringen föreskriva att återbetalningen i stället skall ske med ett belopp som svarar mot en tjugonedel av den kvarstående låneskulden, dock minst femton procent av årsbeloppet det år återbetalningen skall göras.

Till det årsbelopp som den återbetalningsskyldige skall betala får läggas sådana avgifter som regeringen har föreskrivit med stöd av 1 § andra stycket.

I 4 § regleras storleken av den årliga återbetalningen. Huvudregeln ges i första stycket. I andra stycket ges särskilda regler för sådana fall då huvudregeln kan vara svår eller omöjlig att tillämpa.

Enligt *första stycket* skall återbetalningen för ett kalenderår vara fyra procent av det belopp som är den återbetalningsskyldiges sammanräknade inkomst enligt den senaste taxeringen till statlig inkomstskatt. I det nya återbetalningssystemet är således huvudregeln att den årliga betalningen skall ske i förhållande till den återbetalningsskyldiges inkomstförhållanden.

Det är att märka att det inte är den senast taxerade inkomsten som ligger till grund för årsbeloppet utan den sammanräknade inkomsten enligt senaste taxering. Det innebär att hänsyn inte skall tas till vissa avdrag som får göras innan den taxerade inkomsten fastställs.

Som taxering gäller taxering i första instans. Eventuella överklaganden av taxeringen påverkar därför i princip inte beräkningen av årsbeloppet. En viss möjlighet till ändring finns dock enligt 6 § första stycket 3. Att den senaste taxeringen i första instans ligger till grund för att fastställa årsbeloppet innebär, med nuvarande taxeringsordning, att årsbeloppet beror av inkomsterna under andra året före betalningsåret.

Enligt *andra stycket* får regeringen för vissa återbetalningsskyldiga föreskriva att återbetalningen i stället skall ske med ett belopp som svarar mot en tjugonedel av den kvarstående låneskulden, dock minst femton procent av basbeloppet det år återbetalningen skall göras. Bemyndigandet gäller dem som under det inkomstår den senaste taxeringen avser var bosatta utomlands eller var sjömän, dvs. återbetalningsskyldiga med särskilda inkomstförhållanden. Med stöd av detta bemyndigande kan regeringen beträffande sådana utlandsboende och sjömän, för vilka huvudregeln i praktiken inte går att tillämpa, föreskriva att återbetalningen i stället skall relateras till låneskuldens storlek. Bemyndigandet lämnar regeringen frihet att låta huvudregeln tillämpas för sådana utlandsboende och sjömän som har taxerats på sådant sätt att det är lämpligt att i stället tillämpa huvudregeln. Vid tilldelning av studiemedel sker en behovsprövning i förhållande till inkomst. Även vid denna prövning gäller särskilda regler för sjömän och utomlands bosatta, se 4 kap. 21 § och specialmotiveringen till den paragrafen.

Bestämmelserna i *trede stycket* gäller sådana administrativa avgifter som regeringen får föreskriva enligt 1 § andra stycket. Det årsbelopp som skall tas ut enligt de föregående bestämmelserna i 4 § får inte användas till att täcka sådana avgifter, utan avgifterna tillkommer för den betalningsskyldige utanför årsbeloppet.

5 §

Har den återbetalningsskyldige uppburit nya studielån sedan skyldighet att återbetala tidigare lån har inträtt, skall de nya lånen läggas samman med de tidigare.

Bestämmelserna om sammanläggning i denna paragraf avser bara det fall att nya studielån har utgått till en studerande vars tidigare studielån redan har förfallit till betalning. De nya lånen läggs då samman med de gamla till en låneskuld som betalas med ett och samma årsbelopp. De nya lånen kommer alltså *inte* att utgöra en separat låneskuld med eget årsbelopp. Inte heller kommer lånen i den delen att förfalla till betalning för sig själva vid ett senare tillfälle. Genom sammanläggningen kommer de nya lånen att ingå i den låne-

skuld som redan har förfallit till betalning. Det är en annan sak att årsbeloppet till följd av bestämmelserna i 6 § får sättas ned så länge den studerande uppbär nytt studiestöd. Såsom nämnts i anslutning till 3 § kan årsbeloppet i sådana fall sättas ned till noll.

6 §

Årsbeloppet får sättas ned

1. om den återbetalningsskyldige uppbär studiehjälp, studiemedel, särskilt vuxenstudiestöd, utbildningsbidrag under arbetsmarknadsutbildning eller utbildningsbidrag för doktorander,

2. om den återbetalningsskyldiges inkomst under betalningsåret kan beräknas bli väsentligt lägre än den inkomst efter vilken årsbeloppet har beräknats,

3. om den återbetalningsskyldige har överklagat den taxering som ligger till grund för beräkningen av årsbeloppet och det med hänsyn till omständigheterna framstår som oskäligt att låta årsbeloppet grundas på den taxeringen, eller

4. om det i något annat fall finns synnerliga skäl.

Om det finns skäl att sätta ned årsbeloppet och det kan antas att den omständigheten som föranleder nedsättningen kommer att bestå längre än ett år, får nedsättning ske tills vidare.

7 §

Beslut om nedsättning av årsbeloppet får ändras

1. om de inkomstförhållanden som legat till grund för beslutet har ändrats väsentligt, eller

2. om det i något annat hänseende har inträffat en förändring som väsentligt påverkar rätten till nedsättning.

8 §

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om nedsättning enligt 6 eller 7 §.

Dessa tre paragrafer innehåller bestämmelser om nedsättning av årsbelopp. Enligt 21 § handläggs frågor härom av centrala studie-stödsnämnden.

I 6 § första stycket anges de grunder på vilka nedsättning av årsbeloppet får ske. Som tidigare nämnts i anslutning till 3 § kan nedsättning ske till noll kronor, vilket innebär att något årsbelopp inte tas ut det år nedsättningen avser. Grunderna för nedsättning anges i fyra punkter. I lagen finns inte några särskilda bestämmelser om efterkontroll av de uppgifter som sökanden lämnar till sin ansökan om nedsättning. Som princip har förutsatts att prövningen av ansökningarna skall vara så noggrann att någon uppföljning och efterkontroll som regel inte skall behövas. Det bör i sammanhanget också framhållas att enligt 22 § tredje stycket är den som fått årsbeloppet nedsatt skyldig att utan anmaning meddela centrala studie-stödsnämnden om någon sådan omständighet som föranlett nedsättningen inte längre föreligger.

Enligt 1 p kan nedsättning ske om den återbetalningsskyldige uppbär studiehjälp, studiemedel, särskilt vuxenstudiestöd, utbildningsbidrag under arbetsmarknadsutbildning eller utbildningsbidrag för doktorander. Bestämmelsen medger att den som studerar under hela kalenderåret och uppbär någon av de angivna formerna av stöd under det året befrias från att erlagga årsbelopp. Vid studier under del av året kan ett reducerat årsbelopp komma i fråga.

I 2 p anges att nedsättning får ske om den återbetalningsskyldiges inkomst under betalningsåret kan beräknas bli väsentligt lägre än

den inkomst efter vilket årsbeloppet har beräknats. För att en inkomstminskning skall beaktas krävs således att den skall vara väsentlig. I 8 § bemyndigas regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att utfärda närmare föreskrifter om tillämpningen av bl.a. 6 §. Genom det bemyndigandet kan regeringen eller myndigheten närmare precisera vad som bör kunna godtas som en väsentlig inkomstminskning.

Enligt 3 p kan nedsättning ske under vissa förutsättningar om den återbetalningsskyldige har överklagat den taxering som ligger till grund för beräkningen av årsbeloppet. Huvudregeln är att taxeringen i första instans ligger till grund för fastställandet av årsbeloppet. Nu kan det emellertid inte uteslutas att det vid denna taxering uppstår ett sådant fel att det skulle framstå som oskäligt, om den taxeringen automatiskt skulle läggas till grund för årsbeloppet. Det skall emellertid understrykas att nedsättning med stöd av förevarande punkt inte kommer i fråga när överklagandet gäller proportionellt mindre belopp eller rör tveksamma principfrågor.

I 4 p anges slutligen att nedsättning kan ske om det i något annat fall föreligger synnerliga skäl. I uttrycket "synnerliga skäl" ligger här, såsom eljest i lagspråk, att tillämpningen skall vara mycket restriktiv. Bestämmelsen är tillkommen för att medge materiellt tillfredsställande lösningar i de olika undantagssituationer som inte alla lämpligen kan uppräknas eller ens förutses. Som exempel på sådana undantagsfall som kan komma i fråga för nedsättning kan nämnas att den återbetalningsskyldige kontinuerligt har fått socialbidrag eller har beviljats nedsatt preliminärt skatteuttag på grund av existensminimum.

Av 6 § *andra stycket* framgår att årsbeloppet får sättas ned tills vidare om den omständighet som föranleder nedsättningen kan antas bestå längre tid än ett år, t.ex. om den återbetalningsskyldige påbörjar en längre högskoleutbildning för vilken han har rätt att uppbära studiemedel.

I 7 § regleras under vilka förutsättningar ett beslut om nedsättning av årsbelopp får ändras. Bestämmelserna innebär att inte varje förändring i den eller de omständigheter som föranledde nedsättningsbeslutet leder till att detta skall ändras. Det är nödvändigt för stabiliteten i systemet att det inte sker för mycket småändringar. I sammanhanget bör påpekas att ett beslut om nedsättning normalt gäller bara ett visst kalenderår.

Det första skälet till ändring i ett nedsättningsbeslut är att de inkomstförhållanden som legat till grund för beslutet har förändrats väsentligt. Förutsättningen gäller både inkomstökning och ytterligare inkomstminskning. Den som fått en nedsättning behöver alltså inte riskera att mista den, om han får en måttlig förbättring av inkomstförhållandena, även om nedsättningen inte skulle ha blivit så stor, om man då vetat hur inkomsterna skulle bli. Omvänt gäller emellertid också att den som väl fått ett beslut om nedsättning inte kan få ytterligare nedsättning för det året annat än om det inträtt ytterligare en väsentlig sänkning av inkomsterna.

Ändring i ett beslut om nedsättning kan också ske om det i något annat än i inkomstmässigt hänseende har inträffat en förändring som väsentligt påverkar rätten till nedsättning.

Enligt 8 § får regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer (centrala studiestödsnämnden) utfärda närmare föreskrifter om tillämpningen av reglerna om nedsättning. Bemyndigandet behövs därför att de mer detaljerade föreskrifter som kan förutses behövas om tillämpningen av reglerna om nedsättning knappast ägnar sig för lagform. De torde behöva kunna smidigt anpassas efter de praktiska behoven.

9 §

Studielån som kvarstår obetalda det år den återbetalningsskyldige fyller sextiofem år skall avskrivas. Utan hinder härav kvarstår betalningsskyldigheten för påförda men inte betalda årsbelopp avseende de tre senaste kalenderåren. Om det finns synnerliga skäl, får dock också sådana årsbelopp skrivas av efter ingången av det år den återbetalningsskyldige fyller sextiofem år.

Med 9 § inleds kapitlets bestämmelser om avskrivning av studielån. Med avskrivning avses nu att låneskulden bortfaller.

Det avskrivningsfall som behandlas i denna paragraf är avskrivning av studielån i samband med inträde i pensionsåldern. Den låneskuld som kvarstår när den återbetalningsskyldige fyller sextiofem år skrivs av vid ingången av pensionsåret. För att undvika att de återbetalningsskyldiga inför denna avskrivning underlåter att betala de sista årsbeloppen före pensionsåldern gäller dock att de tre sista årsbeloppen får drivas in i vanlig ordning. Av 16 § följer att, om indrivningsåtgärderna inte har givit resultat inom tredje året efter betalningsåret, vidare indrivningsåtgärder, inte skall vidtas. I tredje meningen har dock lämnats en möjlighet att på synnerliga skäl skriva av även dessa årsbelopp efter ingången av det år den återbetalningsskyldige fyller 65 år.

10 §

Om den återbetalningsskyldige avlider, skall återstående kapitalskuld och upplupen ränta avskrivas.

Vid dödsfall avskrivas såväl återstående kapitalskuld som den under året dittills upplupna räntan. Den totala avskrivningen av skulden medför att eventuellt obetalda tidigare årsbelopp inte heller skall drivas in efter dödsfallet. Bestämmelsen innebär vidare att studieskulden inte skall belasta den avlidnes dödsbo.

11 §

Den som tidigare uppburit studielån för studier enligt 4 kap. 2 § kan befrias från att återbetala viss del av dessa lån om han under minst tre terminer erhållit studielån för studier enligt 4 kap. 1 §. Sådan befrielse får avse högst sex terminer och för varje termin uppgå till en tredjedel av studielånet under termen.

I denna paragraf behandlas avskrivning av sådana studielån som en högskolestuderande har fått ta för studier på grundskolenivå, gymnasial nivå, inbegripet folkhögskola, före högskolestudierna. Förutsättningen för sådan avskrivning är att studielån för högskolestudier (4 kap. 1 §) har utgått under minst tre terminer.

Avskrivningen får avse högst lånen för sex terminer på nivån före högskolan och bara en tredjedel av lånebeloppet för envar av dessa terminer.

12 §

Utöver vad som följer av 9–11 §§ får studielån avskrivas i fall då det föreligger synnerliga skäl till det.

Utöver vad som följer av 9–11 §§ får studielån skrivas av om det finns synnerliga skäl. I uttrycket synnerliga skäl ligger att tillämpningen skall vara restriktiv. I den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.6) lämnas några exempel på sådana fall.

13 §

I syfte att stimulera en snabb återbetalning av studielån får regeringen meddela föreskrifter om premier för sådana återbetalningsskyldiga som återbetalar sina studielån med större belopp än de årsbelopp de är skyldiga att betala.

Regeringen har här lämnats ett bemyndigande att lämna föreskrifter om premier till dem som återbetalar sina studielån snabbare än de är skyldiga. Bestämmelsen motiveras av att det är väsentligt för finansieringen av studielånesystemet med en snabb återbetalning.

14 §

För varje kalenderår då återbetalning skall göras fastställs årsbeloppet för den återbetalningsskyldige. Uppkommer brutet krontal skall årsbeloppet avrundas till närmast lägre hela krontal. Regeringen får föreskriva att årsbeloppet skall fastställas till noll kronor, om årsbeloppet, beräknat enligt 4 § första stycket, skulle understiga fem procent av basbeloppet det år återbetalningen skall göras.

Om årsbeloppet ändras genom beslut om nedsättning gäller det nedsatta beloppet som fastställt årsbelopp.

Den återbetalningsskyldige skall underrättas skriftligen om det årsbelopp som har fastställts för honom.

Såsom framgår av 1 § tredje stycket skall återbetalning av studielån och betalning av räntan på lånen ske genom årsbelopp för varje kalenderår. Hur årsbeloppet skall beräknas föreskrivs i 4 §. Enligt den nu förevarande paragrafen skall årsbeloppet för var och en av de återbetalningsskyldiga fastställas för varje kalenderår. Såsom följer av 21 § ankommer denna uppgift på centrala studiestödsnämnden. Den återbetalningsskyldige skall skriftligen underrättas om det årsbelopp som har fastställts för honom.

Det är genom detta beslut som det rättsligt bestäms vad den återbetalningsskyldige har att erlægga under året. Utsändning av inbetalningsavier o.d. utgör sedan endast verkställighetsåtgärder. Mot bakgrund av att det är fastställelsebeslutet som är den rättsliga grunden för att ta ut ett visst årsbelopp föreskrivs i paragrafens andra stycke att, om årsbeloppet ändras genom ett beslut om nedsättning, gäller i stället det nedsatta beloppet som fastställt årsbelopp.

Regeringen har i paragrafen bemyndigats att föreskriva att årsbeloppet skall fastställas till noll kronor, om detta, beräknat efter vanliga regler skulle bli mindre än fem procent av basbeloppet. Bemyndigandet avses bli använt för att undvika att det i studielånesystemet hanteras helt obetydliga belopp.

15 §

Det fastställda årsbeloppet och sådana avgifter som regeringen har föreskrivit med stöd av 1 § andra stycket skall betalas enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer.

Paragrafen klargör att betalningsproceduren är en sak som det helt ankommer på regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer att förordna om. Inom ramen för detta bemyndigande kan föreskrivas olika betalningsmodeller att tillämpas parallellt. Det kan sålunda vara praktiskt att vid sidan av ett gängse betalningssystem kunna – efter överenskommelse med den betalningsskyldige – pröva automatiska överföringar från bankkonton.

16 §

Årsbelopp och andra avgifter enligt denna lag som inte har betalats inom föreskriven tid får tas ut genom utmätning utan föregående dom eller utslag.

Årsbelopp eller del därav som inte har betalats, frivilligt eller genom utmätning, före utgången av november månad det tredje året efter betalningsåret, skall inte föranleda vidare indrivningsåtgärder.

Första stycket gör det möjligt att direkt utmäta årsbelopp och andra avgifter enligt studiestödslagen som inte har betalats inom föreskriven tid. Vad som är föreskriven tid beror på de bestämmelser om betalning som meddelas med stöd av 15 §.

Enligt *andra stycket* behöver inte indrivningsåtgärder beträffande obetalda årsbelopp vidtas under längre tid än tre år efter betalningsåret. Att den återbetalningsskyldige får ett årsbelopp fastställt för sig påverkar inte låneskulden. Först då årsbeloppet eller del därav betalas in sker en avräkning. Att indrivningsåtgärderna för ett årsbelopp upphör innebär således inte att den återbetalningsskyldige blir fri från något belopp. Låneskulden kommer tvärtom vid utebliven betalning att öka, eftersom den obetalda upplupna räntan vid årets slut läggs till kapitalskulden.

I detta sammanhang bör göras några anmärkningar om preskription. Bestämmelser om preskription av fordringar som tillkommer det allmänna finns i lagen (1982:188) om preskription av skattefordringar m.m. Grundprincipen i den lagen är att en fordran preskriberas fem år efter utgången av det kalenderår då den förföll till betalning. Enligt 1 § lämnas dock fordringar på studiemedel utanför lagens tillämpningsområde. Anledningen härtill är enligt förarbetena till lagen (prop. 1981/82:96 s. 27) den speciella konstruktionen i nuvarande 8 kap. 66 § studiestödslagen om indrivning av studieskulder.

Regler om preskription av fordringsanspråk i allmänhet finns i preskriptionslagen (1981:130). Preskriptionstiden är tre år för konsumentfordringar och tio år för andra fordringar. Om en fordran avser en vara, en tjänst eller annan nyttighet som en näringsidkare i sin yrkesmässiga verksamhet har tillhandahållit konsument för enskilt bruk, betecknas den konsumentfordran. Preskriptionstiden räknas från fordringens tillkomst. Preskriptionen kan avbrytas både av gäldenären och av borgenären. Avbrott sker t.ex. genom att borgenären ansöker om verkställighet av sin fordran hos kronofogde-

myndigheten. Avbrott sker också genom att gäldenären delbetalar. Preskriptionsavbrott medför att ny tid börjar löpa.

Statens fordringar på återbetalning av studiemedel är enligt förarbetena till preskriptionslagen (prop. 1979/80:119 s. 92 och 170) underkastade den allmänna tioårspreskriptionen i den mån inte särskilda preskriptionsbestämmelser gäller. Några sådana föreskrifter finns inte i den föreslagna lagstiftningen.

17 §

Om någon har uppburit studielån för en sjukperiod enligt bestämmelserna i 3 kap. 15–19 §§, 4 kap. 28–35 §§ eller 7 kap. 17 § och de bestämmelser som anges där gäller i fråga om återbetalningen bestämmelserna i 18 och 19 §§.

18 §

Studielån som avser den delen av en sjukperiod som följer efter en karenstid om 14 dagar skall inte återbetalas annat än i de fall som anges i 19 §.

I karenstiden får inräknas bara tid under sådan studietid som avses i 3 kap. 15 §, 4 kap. 28 § eller 7 kap. 17 §.

Vid beräkning av karenstiden skall två eller flera sjukperioder räknas som en sammanhängande sjukperiod, om den senare perioden börjar inom 20 dagar efter det att den tidigare slutade.

19 §

Uppbär den studerande sjukpenning enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring, skall han för varje sjukdag som infaller efter karenstiden enligt 18 § återbetala den del av studielånet som motsvarar sjukpenning över 25 kronor. Detsamma gäller också om den studerande med anledning av sin sjukdom får ersättning enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande eller enligt utländsk lagstiftning om arbetsskadeförsäkring. Sjukpenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring skall inte beaktas vid tillämpning av denna paragraf.

20 §

Studielån som avser tid då den studerande har uppburit utbildningsbidrag, enligt bestämmelserna om dagpenning, skall inte återbetalas i den mån avdrag har skett från utbildningsbidraget.

Bestämmelserna i 17–20 §§ motsvarar i sak 77–79 §§ resp. 80 a § i 8 kap. i dess hittillsvarande lydelse.

21 §

Frågor enligt detta kapitel prövas av centrala studiestödsnämnden. Frågor om befrielse från återbetalningsskyldighet enligt 18 och 19 §§ prövas dock av den studiemedelsnämnd som föreskrivs av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer.

Föreskriften att ärendena ankommer på centrala studiestödsnämnden har lyfts upp i lagen bl.a. därför att det väsentligt förenklar de efterföljande handläggnings- och överklagandebestämmelserna.

22 §

Den återbetalningsskyldige skall lämna centrala studiestödsnämnden de uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av detta kapitel.

Bestämmelser om hur centrala studiestödsnämnden skall inhämta de uppgifter från den senaste taxeringen som nämnden behöver för tillämpning av detta kapitel meddelas av regeringen.

Den som har fått årsbeloppet nedsatt är skyldig att utan anmaning omedelbart underrätta centrala studiestödsnämnden om någon omständighet som föranlett nedsättningen inte längre föreligger.

Bestämmelserna i *första stycket* innebär en generell skyldighet för de återbetalningsskyldiga att besvara frågor från centrala studiestödsnämnden i sådana hänseenden som är av betydelse för tillämpning av 8 kap.

I *andra stycket* anges att det ankommer på regeringen att meddela bestämmelser om hur centrala studiestödsnämnden skall få del av behövliga taxeringsuppgifter. Såsom framhållits i den allmänna motiveringen är det väsentligt att nämnden får sådana uppgifter före det år årsbeloppet avser. Detta förutsätter i sin tur att uppgifterna lämnas på medium för automatisk databehandling.

En förutsättning för att det inkomstrelaterade återbetalningssystemet skall fungera är att centrala studiestödsnämnden i ett tidigt skede får del av taxeringsuppgifter från skattemyndigheterna.

Praktiskt sett kan denna sak lösas inom ramen för skatteregisterförordningen (1980:556). I den förordningen anges sålunda för vilka ändamål och i vilken utsträckning registeransvariga myndigheter får lämna andra myndigheter uppgifter på medium för automatisk databehandling.

Bestämmelsen i *tredje stycket* innebär, till skillnad från den i första stycket, att den återbetalningsskyldige i en del fall självmant skall upplysa centrala studiestödsnämnden om vissa förändringar.

23 §

Allmän försäkringskassa skall lämna centrala studiestödsnämnden och studiemedelsnämnderna uppgift om sådan sjukpenning eller ersättning som avses i 19 §. Allmän försäkringskassa skall i övrigt lämna centrala studiestödsnämnden och studiemedelsnämnderna de uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av detta kapitel enligt de bestämmelser som regeringen meddelar.

24 §

Annan myndighet och försäkringsinrättning är skyldiga att på begäran lämna försäkringsdomstol, riksförsäkringsverket, allmän försäkringskassa och centrala studiestödsnämnden sådana uppgifter i fråga om viss person som är av betydelse för tillämpningen av detta kapitel.

Bestämmelserna i 23 och 24 §§ motsvarar i sak helt 88 resp. 89 § i 8 kap. i dess hittillsvarande lydelse. Föreskriften i 24 § att försäkringsinrättning är skyldig att lämna uppgifter till centrala studiestödsnämnden med flera myndigheter angår det område inom vilket lagförslag bör granskas av lagrådet. Att bestämmelsen får nytt paragrafnummer är emellertid inte en lagändring som fordrar lagrådets hörande.

25 §

Centrala studiestödsnämndens beslut i ärenden om återbetalning av studielån får överklagas hos kammarrätt.

Nämndens beslut skall dock gälla omedelbart, om nämnden inte bestämmer något annat.

Enligt *första stycket* får centrala studiestödsnämndens beslut i ärenden om återbetalning av studielån överklagas hos domstol, nämligen kammarrätten i Sundsvall.

I övergångsbestämmelserna p 8 anges att centrala studiestödsnämnden även handlägger frågor om återbetalning enligt övergångsbestämmelserna.

I *andra stycket* regleras när centrala studiestödsnämndens beslut i ärenden om återbetalning av studielån blir gällande. I detta stycke sägs uttryckligen att sådant beslut gäller omedelbart. Beslutet gäller således trots att det inte har vunnit laga kraft. Nämnden kan dock bestämma att beslutet inte skall gälla omedelbart.

9 kap.

2 §

Har någon uppburit studiestöd obehörigen eller med för högt belopp och har han insett eller bort inse detta, kan vad för mycket utgått genast återkrävas.

Avbryter någon sina studier skall första stycket tillämpas beträffande uppburet studiestöd som avser tiden efter avbrottet. Beror avbrottet på sjukdom skall studiestöd som den studerande uppburit enligt 3 kap. 15–19 §§, 4 kap. 28–35 §§ eller 7 kap. 17 § och de bestämmelser som anges där ej återkrävas. Detsamma gäller vid sådan ledighet som avses i 3 kap. 31 §, 4 kap. 44 § och 7 kap. 17 a §.

Avser återkrav enligt första eller andra stycket studiehjälp enligt 3 kap. till sådan studerande, som vid utbetalningstillfället var omyndig, åvilar betalningsskyldigheten den som då var den omyndiges förmyndare.

På *studielån* enligt 3 kap., på studiemedel enligt 4 kap. och på särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. som återkrävs enligt första eller andra stycket utgår ränta från den dag när medlen uppburits efter en räntesats som vid varje tidpunkt med två procentenheter överstiger statens utlåningsränta. På andra former av studiestöd som återkrävs enligt denna paragraf utgår ränta enligt samma räntesats från den dag som infaller en månad efter det beslut om återkrav fattats. Om det finns särskilda skäl kan den återbetalningsskyldige befrias helt eller delvis från sin skyldighet att betala räntan.

I paragrafen har beteckningen studielån införts.

2 a §

En fordran, som har uppkommit på grund av att studiestöd har återkrävts och som inte har betalats, bevakas fram till det år gäldenären fyller sextiofem år. Därefter avskrivs fordringen.

Om gäldenären avlider, avskrivs fordringen.

Om indrivningen av en sådan fordran som avses i första stycket skulle vålla mer arbete eller kostnad än som är skäligt och indrivning inte är påkallad från allmän synpunkt får indrivningsåtgärder underlåtas.

I denna paragraf behandlas frågan om avskrivning av en fordran som har uppkommit på grund av att studiestöd har återkrävts. Som bakgrund bör nämnas att återkrav innebär att felaktigt erhållit studiestöd genast skall betalas tillbaka. Vid återkrav tas också ut en ränta som beräknas enligt 2 § fjärde stycket. Denna ränta är, till skillnad från räntan enligt 8 kap. 1 §, avdragsgill i deklARATIONEN.

I första stycket regleras att en fordran på återkrav skrivs av i samband med inträde i pensionsåldern. En sådan fordran bevakas således fram till det år gäldenären fyller 65 år, varefter fordringen – dvs. åter-

stående kapitalskuld jämte upplupen ränta – skrivs av. Enligt 8 kap. 9 § avskrivs vid inträdet i pensionsåldern även studielån som inte har återbetalats fram till denna tidpunkt.

Enligt *andra stycket* avskrivs fordran på återkrav vid dödsfall. Bestämmelsen innebär således att såväl återstående kapitalskuld som upplupen ränta skrivs av. Enligt 8 kap. 10 § avskrivs vid dödsfall även återstående kapitalskuld på studielån jämte ränta.

Bestämmelsen i *tredje stycket* innefattar ett bemyndigande att underlåta aktiva indrivningsåtgärder i fall då sådana framstår som mindre ändamålsenliga. Fordringen kvarstår emellertid och inget hindrar att en indrivningsåtgärd görs om tillfälle yppar sig.

2 b §

Till *en* studerande som tidigare har uppburit studiestöd utgår nytt sådant stöd endast om

1. *fastställt årsbelopp*, som förfallit till betalning före det kalenderår som de nya studiemedlen avser, *har betalats, och*
2. återkrav med stöd av 2 § av *studielån* enligt 3 kap., studiemedel enligt 4 kap. eller särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. har reglerats av den studerande så att återkrav, som avser högst ett kalenderhalvår, kvarstår oreglerat.

Om *det finns synnerliga skäl* får studiestöd dock beviljas utan hinder av vad som anges i första stycket.

Paragrafen anger vissa villkor för att en studerande – som tidigare fått studiestöd – skall få ytterligare stöd.

Enligt *första stycket 1 p* krävs för att en studerande skall få nytt studiestöd att fastställt årsbelopp, som förfallit till betalning före det kalenderår som de nya studiemedlen avser, har betalats.

I *2 p* stadgas som förutsättning för att en studerande skall få nytt studiestöd att återkrav som avser högst ett kalenderhalvår kvarstår obetalt.

Andra stycket anger att om det finns synnerliga skäl får studiestöd beviljas trots att villkoren i första stycket inte har uppfyllts. Prövningen skall vara restriktiv.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989. Äldre föreskrifter gäller fortfarande i fråga om studiestöd som avser tid före ikraftträdandet.

De nya bestämmelserna träder i kraft den 1 januari 1989. I fråga om studiestöd som avser tid före ikraftträdandet gäller dock fortfarande äldre föreskrifter. När studiestödet har beviljats saknar således betydelse i detta sammanhang. Avgörande är i stället vilken tid studiestödet avser.

De former av studiestöd som berörs av de nya bestämmelserna är studiehjälp, studiemedel och särskilt vuxenstudiestöd. Dessa stödformer består av bidrag, studielån och resekostnadsersättning. Bidragen skiljer sig dock något från varandra i de olika stödformerna.

2. Den som har beviljats studiestöd som avser tid före ikraftträdandet kan begära att dessa efter år 1989 skall återbetalas enligt bestämmelserna i 8 kap. i dess nya lydelse. De ändrade betalningsvillkoren skall tillämpas fr.o.m. den 1 januari visst år.

Den som har fått studiestöd enligt äldre föreskrifter kan begära att återbetalningen skall ske enligt de nya bestämmelserna. Sådan begäran kan endast beviljas från ingången av ett kalenderår.

Övergången till det nya återbetalningssystemet kan ske först fr.o.m. år 1990. Anledningen härtill är att återbetalningen för dem som har fått studiestöd enligt de nya bestämmelserna blir aktuell först år 1990 och att det är lämpligt att ingen övergång till det nya systemet kan ske dessförinnan. I praktiken kommer således all återbetalning enligt de nya bestämmelserna att inledas först vid ingången av år 1990.

3. Den som fortsätter att återbetala studiestöd enligt äldre bestämmelser kan få sin avgift nedsatt till fem procent av sitt avgiftsunderlag enligt äldre föreskrifter.

Den som har fått studiestöd enligt äldre föreskrifter och inte vill begära övergång enligt 2 p till det nya återbetalningssystemet kan ansöka om att få sin avgift nedsatt till fem procent av sitt avgiftsunderlag enligt äldre föreskrifter.

4. Den som återbetalar studiestöd som avser tid såväl före som efter ikraftträdandet kan begära att återbetalningen kalenderårsvis skall samordnas. Samordningen innebär att äldre föreskrifter om nedsättning av avgift inte skall tillämpas och att det sammanlagda återbetalningsbeloppet inte skall överstiga fem procent av den återbetalningsskyldiges inkomst enligt 8 kap. 4 § i dess nya lydelse. Det sammanlagda återbetalningsbeloppet avräknas i första hand på studiestöd som avser tid före ikraftträdandet.

När det gäller sådana återbetalningsskyldiga som under det inkomstår den senaste taxeringen avser var bosatta utomlands eller var sjömän får regeringen föreskriva att samordningen i stället skall ske enligt andra bestämmelser.

I första stycket stadgas att den som återbetalar studiestöd såväl enligt de äldre som de nya bestämmelserna kan begära att samordning skall ske. Av praktiska skäl kan en samordning endast ske för hela kalenderår. Samordningen innebär att äldre föreskrifter om nedsättning inte skall tillämpas och att det sammanlagda återbetalningsbeloppet inte skall överstiga fem procent av den återbetalningsskyldiges inkomst enligt 8 kap. 4 § i dess nya lydelse. Det inbetalade beloppet avräknas sedan i första hand mot studiestöd som avser tid före ikraftträdandet, dvs. återbetalningspliktiga studiemedel.

Enligt andra stycket får regeringen för vissa återbetalningsskyldiga föreskriva om andra villkor för samordningen. De som avses är utomlands bosatta och sjömän, dvs. återbetalningsskyldiga med särskilda inkomstförhållanden. För dessa grupper gäller särskilda regler även vid tilldelning av studiemedel och vid återbetalning av studielån, se 4 kap. 21 § tredje stycket och 8 kap. 4 § andra stycket samt motiveringen till dessa bestämmelser.

5. De nya föreskrifterna i 8 kap. 11 § om befrielse från att återbetala studiemedel för kommunal eller statlig vuxenutbildning eller för annan gymnasial utbildning eller utbildning vid folkhögskola skall gälla också för sådana studiemedel som den återbetalnings-

skyldige har erhållit enligt äldre bestämmelser för studier efter år 1983. Vid tillämpningen av 8 kap. 11 § skall därvid återbetalningspliktiga studiemedel enligt 4 kap. 1 § anses lika med studielån.

Har den återbetalningsskyldige redan beviljats befrielse enligt de äldre föreskrifterna kan han få ytterligare befrielse så att det sammanlagda avskrivningsbeloppet per termin uppgår till en tredjedel av det återbetalningspliktiga studiemedlet under terminen.

I 8 kap. 11 § stadgas om avskrivning av sådana studielån som en högskolestuderande har tagit för studier på grundskole- och gymnasienivå. Villkoret för sådan avskrivning är att studielån för högskolestudier (4 kap. 1 §) har utgått för minst tre terminer. Avskrivning får avse högst lånen för sex terminer på nivån före högskolan och bara en tredjedel av lånet under terminen.

Bestämmelsen i 5 p första stycket innebär att även studiemedel som uppburits enligt äldre bestämmelser för studier efter år 1983 kan komma i fråga för sådan avskrivning som stadgas i 8 kap. 11 §.

Enligt *andra stycket* får den studerande som redan utnyttjat möjligheten till avskrivning enligt äldre bestämmelser, ytterligare en möjlighet till avskrivning. Det sammanlagda avskrivningsbeloppet per termin får dock uppgå till högst en tredjedel av det återbetalningspliktiga studiemedlet under terminen.

6. Har en studerande uppburit studiestöd enligt lagen i dess äldre lydelse, skall som villkor för att få nytt studiestöd gälla inte enbart 9 kap. 2 b § i sin nya lydelse utan även paragrafen i dess äldre lydelse.

I 9 kap. 2 b § stadgas vissa villkor för att en studerande – som tidigare fått studiestöd – skall få ytterligare stöd.

Bestämmelsen i 6 p innebär att en studerande som tidigare har uppburit studiestöd enligt äldre föreskrifter, kan få studiestöd enligt de nya bestämmelserna, om villkoren i 9 kap. 2 b § i såväl dess äldre som dess nya lydelse är uppfyllda. Han måste således ha betalat dels vissa studiemedelsavgifter och återkrav i det äldre återbetalningssystemet, dels vissa årsbelopp och återkrav i det nya systemet, innan han kan beviljas ytterligare studiestöd. Även om dessa villkor inte är uppfyllda kan dock studiestöd beviljas, om det finns synnerliga skäl.

7. Föreskrifter om när en ansökan enligt dessa övergångsbestämmelser skall vara inkommen meddelas av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer (centrala studiestödsnämnden) bemyndigas att föreskriva när en ansökan enligt övergångsbestämmelserna skall ha kommit in.

8. Frågor om återbetalning enligt dessa övergångsbestämmelser prövas av centrala studiestödsnämnden.

Frågor om återbetalning enligt övergångsbestämmelserna handläggs av centrala studiestödsnämnden. De frågor som därvid avses är frågor enligt p 2-5. Frågor enligt p 6 handhas av de regionala studiemedelsnämnderna.

9. Föreskrifterna i 8 kap. 25 § om överklagande m.m. skall även gälla centrala studiestödsnämndens beslut enligt dessa övergångsbestämmelser.

Centrala studiestödsnämndens beslut i ärenden om återbetalning av studielån får enligt 8 kap. 25 § första stycket överklagas hos kammarrätt (kammarrätten i Sundsvall). Nämndens beslut skall enligt andra stycket gälla omedelbart, om nämnden inte bestämmer något annat. I p 9 stadgas att motsvarande skall gälla för centrala studiestödsnämndens beslut enligt övergångsbestämmelserna.

10. Föreskrifter i lag eller annan författning som gäller återbetalningspliktiga studiemedel skall tillämpas också i fråga om studielån enligt 8 kap. i dess nya lydelse, om inte annat föreskrivs.

Den nuvarande beteckningen "återbetalningspliktiga studiemedel" förekommer i åtskilliga författningar, bl.a. i 2 b § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag, 2 § lagen (1984:1095) om förlängt bidragsförskott och 3 § lagen (1984:1096) om särskilt bidrag till vissa adoptivbarn. Den skall - som tidigare nämnts - ersättas av beteckningen "studielån". I stället för att nu ändra varje författning där den förra termen förekommer föreskrivs i 10 p att föreskrifter i lag eller annan författning som gäller återbetalningspliktiga studiemedel skall tillämpas också i fråga om studielån enligt 8 kap. i dess nya lydelse, om inte annat föreskrivs.

4.2 Förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370)

20 §

Vid beräkningen av inkomsten från särskild förvärvskälla skall alla omkostnader under beskattningsåret för intäkternas förvärvande och bibehållande avräknas från samtliga intäkter i pengar eller pengars värde (*bruttointäkt*) som har influtit i förvärvskällan under beskattningsåret.

Avdrag får *inte* göras för:

den skattskyldiges levnadskostnader och därtill hänförliga utgifter, såsom vad skattskyldig utgett som gåva eller som periodiskt understöd eller därmed jämförlig periodisk utbetalning till person i sitt hushåll;

sådana kostnader för hälsovård, sjukvård samt företagshälsovård som anges i anvisningarna;

kostnader i samband med plockning av vilt växande bär och svampar till den del kostnaderna inte överstiger de intäkter som är skattefria enligt 19 §;

värdet av arbete, som i den skattskyldiges förvärvsverksamhet utförts av den skattskyldige själv eller andre maken eller av den skattskyldiges barn som ej fyllt 16 år;

ränta på den skattskyldiges eget kapital som har nedlagts i hans förvärvsverksamhet;

svenska allmänna skatter;

kapitalavbetalning på skuld;

ränta enligt 8 kap. 1 § studiestödslagen (1973:349);

avgift enligt lagen (1972:435) om överlastavgift;

avgift enligt lagen (1976:666) om påföljder och ingripanden vid olovligt byggande m.m.;

avgift enligt 99 a § utlänningslagen (1980:376);

avgift enligt 26 § arbetstidslagen (1982:673);

skadestånd, som grundas på lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet eller annan lag som gäller förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare, när skadeståndet avser annat än ekonomisk skada;

företagsbot enligt 36 kap. brottsbalken;

straffavgift enligt 8 kap. 7 § tredje stycket rättegångsbalken;

belopp, för vilket arbetsgivare är betalningsskyldig enligt 75 § uppbördslagen (1953:272) eller för vilket betalningsskyldighet föreligger på grund av underlåtenhet att göra avdrag enligt lagen (1982:1006) om avdrags- och uppgiftsskyldighet beträffande vissa uppdragsersättningar;

avgift enligt lagen (1976:206) om felparkeringsavgift;

kontrollavgift enligt lagen (1984:318) om kontrollavgift vid olovlig parkering;

överförbrukningsavgift enligt ransoneringslagen (1978:268);

vattenföroreningsavgift enligt lagen (1980:424) om åtgärder mot vattenförorening från fartyg;

avgift enligt 3 § lagen (1975:85) med bemyndigande att meddela föreskrifter om in- eller utförsel av varor;

lagringsavgift enligt lagen (1984:1049) om beredskapslagring av olja och kol eller lagen (1985:635) om försörjningsberedskap på naturgasområdet;

ränta på lånat kapital till den del räntan täcks av sådant statligt bidrag som avses i punkt 7 av anvisningarna till 24 §;

kapitalförlust m.m. i vidare mån än som får ske enligt 36 §.

(Se vidare anvisningarna.)

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989 och tillämpas första gången vid 1990 års taxering. Aldre bestämmelser tillämpas dock i fråga om avgift enligt 8 kap. studiestödslagen (1973:349) i dess lydelse före den 1 januari 1989.

Ändringen innebär att ränta enligt 8 kap. 1 § studiestödslagen (1973:349) inte är avdragsgill i beskattningssammanhang.

Enligt sina direktiv fick studiemedelskommittén inte lämna förslag som skulle leda till kostnadsökningar för staten eller kommunerna. Det nya studiemedelssystemet skulle alltså få kosta lika mycket som det nu gällande.

Statens kostnader för det nuvarande studiemedelssystemet består av studiebidrag, räntesubventioner, avskrivning av studieskulder samt administrationskostnader. Kostnaderna för studiebidrag, avskrivningar och administration är relativt lätta att beräkna. Statens kostnader för räntesubventioner, som hitills har utgjort den klart största posten, är däremot betydligt svårare att fastställa eftersom beräkningarna måste bygga på antaganden om den ekonomiska utvecklingen i framtiden. Studiemedelskommittén har efter en relativt grundlig analys beräknat statens subvention på ett års utbetalade återbetalningspliktiga studiemedel till 49 % vid låg inflation och till 50 % vid en inflation på mellannivå. Det är på denna grund kommittén har lämnat sitt förslag som i stort sett håller sig inom de nuvarande kostnadsramarna.

Jag anser att det är värdefullt att kommittén har uppnått enighet i denna grundläggande fråga.

De förslag som jag har lagt fram innebär en betydande höjning av statens reella kostnader för studiemedlen. Jag beräknar merkostnaden till ca 300 milj. kr. Jag har därvid räknat med att det väsentligt högre bidraget kommer att medföra att ett minskat antal studerande behöver utnyttja studiemedlens lånedel. Eftersom studielånen enligt mitt förslag skall finansieras utanför statsbudgeten kommer statens utgifter för studiemedlen till en början att minska väsentligt. I takt med att den totala lånestocken ökar kommer dock kostnaderna för räntesubventioner och avskrivningar att öka. Chefen för finansdepartementet kommer senare i vår att föreslå regeringen att lägga fram förslag till riksdagen om höjd oljeskatt, som också är motiverad av energipolitiska skäl. I detta förslag kommer en finansiering av de ökade studiemedelskostnaderna att rymmas.

6 Anslagsfrågor för budgetåret 1988/89

Studiemedel m.m.

1986/87 Utgift	4 221 751 845
1987/88 Anslag	4 517 900 000
1988/89 Förslag	3 290 000 000

Från anslaget bestrids utgifter för studiebidrag enligt 4 kap. och återbetalningspliktiga studiemedel enligt 4 och 7 kap. studiestödslagen (1973:349, omtryckt senast 1987:303). Återbetalning av studiemedel regleras i 8 kap. samma lag.

Med oförändrade regler beräknar centrala studiestödsnämnden (CSN) medelsbehovet under budgetåret 1988/89 till 4 639,6 milj. kr., vilket är en ökning i förhållande till anslaget för 1987/88 med 121,7 milj. kr. Ökningen föränsleds främst av ett ökat antal studiemedelstagare i eftergymnasiala studier.

CSN föreslår att endast den som närmast föregående termin har bedrivit studier med statligt studiestöd skall få rätt till studiemedel under sjukdom om han på grund av sjukdom inte påbörjat terminens studier. Vidare föreslår nämnden en mindre justering av bestämmelsen om barntillägg.

Beträffande återbetalning av studiemedel föreslår CSN att den årliga studiemedelsavgiften skall sänkas vid större minskningar av studieskulden. Enligt nu gällande regler förkortas alltid återbetalningstiden. CSN föreslår att rätten att besluta om avskrivning av studieskulden på grund av synnerliga skäl överförs till nämnden. Vidare föreslår CSN att regleringstalet fastställs redan i slutet av året före visst avgiftsår i stället för som nu i slutet av avgiftsåret. Förslag lämnas också om att möjligheter till uppskov införs för den tid som en studerande uppbär studiestöd och studerar på heltid. CSN vill införa vissa begränsningar med att betala ut mindre belopp i samband med beslut om slutlig avgift. Nämnden vill också införa möjligheter att skriva av återkravsskulder på grund av synnerliga skäl.

I en särskild skrivelse den 15 december 1987 har CSN föreslagit ändrade regler för studiemedel under militär repetitionsövning.

Föredragandes överväganden

De förslag till förändringar som föreslås av centrala studiestödsnämnden (CSN) avser huvudsakligen det nu gällande återbetalningssystemet. Detta upphör enligt mitt förslag att gälla för studiemedel som avser tid fr.o.m. den 1 januari 1989. Jag är mot denna bakgrund inte beredd att förorda några mer omfattande förändringar av de nu gällande reglerna. Jag anser också att eventuella förändringar av de nuvarande reglerna bör övervägas först när det nya systemet har trätt i kraft då en mer sammanhängande bild kan erhållas när det gäller behovet av samordning av rutiner och regler mellan de två återbetalningssystemen.

Jag är därför, med ett undantag, inte beredd att tillstyrka CSN:s förslag om ändring av nu gällande återbetalningsregler.

Enligt nuvarande bestämmelser är det i normalfallet CSN som handlägger ansökan om avskrivning av studieskulder. Befrielse från återbetalning på grund av synnerliga skäl prövas dock av regeringen. CSN föreslår att det bör ankomma på nämnden att pröva samtliga ansökningar om avskrivning. Därigenom skapas större klarhet i det enskilda fallet beträffande vilken instans som skall pröva ansökan. Dessutom tillförsäkras den enskilde sökande besvärsrätt till kammarrätten.

Jag finner för min del CSN:s förslag väl motiverat. I sammanhanget bör påpekas att studiemedelskommittén har föreslagit att CSN

skall handläggas samtliga avskrivningsärenden avseende studielån som beviljas i det nya studiemedelssystemet. Jag avser mot denna bakgrund föreslå regeringen att prövningen av avskrivning på grund av synnerliga skäl överförs till CSN.

CSN har föreslagit ändrade regler för studiemedel under militär repetitionsutbildning. Detta förslag avser jag att behandla i samband med nästa års budgetproposition. CSN har vidare föreslagit vissa regeländringar som rör särskilt vuxenstudiestöd under sjukdom. Med hänvisning till den översyn av regelsystemet för denna stödform, som jag har aviserat i 1988 års budgetproposition, är jag inte beredd att nu ta ställning i denna fråga.

Hantering av lånen i det nya studiemedelssystemet innebär att anslagsbelastningen begränsas till utgifter för studiebidrag, räntesubventioner samt avskrivningskostnader. Eftersom det nya studiemedelssystemet föreslås träda i kraft den 1 januari 1989 skall utgiften för studiemedlen avseende halva budgetåret beräknas enligt nuvarande ordning. Jag beräknar mot denna bakgrund den totala utgiften för Studiemedel m.m. till 3 290 000 000 kr. varav 93 milj. kr. avser den återbetalningspliktiga delen av det särskilda vuxenstudiestödet.

7 Lagrådets hörande

Ändringarna i studiestödslagen är inte av det slaget att de fordrar lagrådets hörande. Ändringen i kommunalskattelagen är av så enkel beskaffenhet att lagrådets yttrande inte behövs.

8 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

dels anta förslagen till

1. lag om ändring i studiestödslagen (1973:349),
2. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),

dels

3. godkänna de riktlinjer för beräkningen av räntan på studielån som jag har förordat,

4. godkänna de riktlinjer för administrationen av studiemedel som jag har förordat,

5. bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att svara för den erforderliga upplåningen av medel för studielångivning,

6. till *studiemedel m.m.* för budgetåret 1988/89 anvisa ett förslagsanslag av 3 290 000 000 kr.

Prop. 1987/88: 116

7. till *centrala studiestödsnämnden m.m.* för budgetåret 1988/89 anvisa ett tilläggsanslag av 16 100 000 kr.

9 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

Sammanfattning av betänkandet (SOU 1987:39) Studiemedel

Här redovisas studiemedelkommitténs förslag kapitelvis och med hänvisningar till de olika avsnitten i betänkandet.

Kap. 3. Funktion och effekter

När studiemedelssystemet infördes år 1965 rådde helt andra förhållanden än de som gäller i dag beträffande de studerandes könsfördelning och åldersfördelning, deras villkor inom utbildningssystemet och villkoren på arbetsmarknaden. Vi har i en tidigare publicerad rapport (Ds U 1986:11) Studerandepopulation och arbetsmarknad, mer utförligt redogjort för de förändringar som inträffat under den gångna perioden.

År 1973 utvidgades studiemedelssystemet till att omfatta även studerande på nivåer under högskolan under förutsättning att de studerande var minst 20 år. Detta är kanske den viktigaste av alla de förändringar som påverkat studiemedelssystemet. Den innebar en kraftig ökning av den grupp studerande som kunde få studiemedel. Den innebar även att framför allt den åldersmässiga sammansättningen av studiemedelstagarna drastiskt förändrades.

De studerande på eftergymnasial nivå, som studerat för en fullständig utbildning, har i mycket stor utsträckning använt studiemedelssystemet som finansieringskälla under studietiden. Studiemedlen har störst betydelse under studiernas inledningsskeden. Däremot finansierar många studerande mot slutet av studietiden åtminstone delvis sina studier på annat sätt.

Studiemedlens rekryteringseffekt har varit starkare för kvinnor än för män och starkare för studerande som påbörjat studier på de nya högskoleutbildningarna än för studerande på traditionella högskoleutbildningar. Förekomsten av studiemedel har haft större betydelse för de studerande som kommer från lägre socialgrupper än för studerande från högre socialgrupper. Elever från akademikerhem påbörjar fortfarande högskoleutbildning i större omfattning än elever från arbetarhem. Om man ser till hela studerandepopulationen kommer dock ca en tredjedel av högskolans nybörjare från arbetarhem.

Omkring tre fjärdedelar av de studerande anser att de kan finansiera sina studier i full eller i stor utsträckning med studiemedel. Denna andel har varit oförändrad sedan lång tid tillbaka.

Studieskulder har ökat kraftigt under framför allt senare år. Den som i dag går igenom en treårig utbildning med studiemedel får en skuld på mer än 100 000 kr. Den alldeles övervägande majoriteten av de avgiftsskyldiga har dock fortfarande måttliga både skulder och årliga avgifter.

Rädslan för att skaffa sig studieskulder varierar mellan olika grupper. Elever från de tvååriga gymnasielinjerna anger i större utsträckning än

Kap. 4. Utgångspunkter för en reform

Mål för studiestödet

Utbildning ökar människornas produktiva förmåga. Utbildning har även ett egenvärde för den enskilde vid sidan av att ge högre lön. Genom utbildning får den enskilde kunskaper som bl. a. kan medföra bättre beredskap att möta förändringar på arbetslivets område och i samhället i övrigt.

I Sverige har det statliga studiestödet länge varit en viktig del i strävan att underlätta för den som av ekonomiska, geografiska eller sociala skäl har svårigheter att fortsätta sin utbildning. Sverige är emellertid inte unikt när det gäller att ge statligt stöd till högskolestuderande. I de flesta europeiska länder finns någon form av statligt åtagande beträffande studiestöd till universitets- och högskolestuderande. Omfattningen och inriktningen av stöden varierar dock kraftigt mellan de olika länderna.

Vår utgångspunkt är att samhället har ett intresse av att enskilda individer satsar på utbildning. Det är även ett samhällsligt intresse att tillräckligt många gör det, så att den volym och inriktning på den högre utbildningen som statsmakterna skapat förutsättningar för kan upprätthållas.

Det är inte förenligt med de grundläggande värderingarna som präglar vårt utbildningssystem att möjligheterna till utbildning skiftar efter de utbildningssökandes ekonomiska förutsättningar. Med den volym som den högre utbildningen har i vårt land är det heller inte ändamålsenligt, och knappast praktiskt möjligt, att den studerande själv söker finansiera sin utbildning utan inslag av statliga garantier eller subventioner. Det är mot denna bakgrund givet att samhället även i framtiden skall ställa medel till förfogande för studiesocialt stöd på olika nivåer.

Vi anser att studiestödet i första hand är ett instrument för att förverkliga samhällets utbildningspolitiska mål. Det innebär att studiestödet skall verka neutralt i förhållande till olika utbildningar. Det är således inte lämpligt att skillnader i studiesociala förmåner verkar styrande på efterfrågan av eller tillströmningen till olika högskoleutbildningar. Detsamma gäller även för utbildningar på gymnasial nivå. Den som antas till en studiemedelsberättigad utbildning skall under vissa premisser ha en ovillkorlig rätt att under studietiden få studiestöd.

Det övergripande målet för studiestödet bör även framdeles vara, att bereda faktiska möjligheter till studier för så breda grupper i samhället som möjligt.

Studiestödet skall således syfta till att minska betydelsen av ekonomiska, sociala och geografiska faktorer liksom av kön och ålder vid den enskildes beslut att bedriva studier.

Ett annat mål för studiestödet bör vara att medverka till att studierna kan bedrivas effektivt. Samhällets studiestöd bör därför vara så väl avvägt att de studerande kan finansiera sitt uppehälle med stödet under studietiden.

den. Totalbeloppet bör medge att de studerande under terminstid normalt inte skall behöva arbeta vid sidan av studierna för att klara sitt uppehälle.

Ett ytterligare mål för studiestödet bör vara att stödet skall stå i samklang med den allmänna fördelningspolitiken i samhället.

Vid sidan av målen för studiestödet har vi formulerat vissa allmänna krav som man kan ställa på studiestödets utformning.

De förändringar som vi tidigare redovisat beträffande studerandepopulation och arbetsmarknad gör det befogat att ställa frågan om inte studiestödet – inom ramen för ett generellt system – borde differentieras med hänsyn till de olika behov som skilda kategorier av studerande kan ha. Det nuvarande studiemedelssystemet innehåller vissa regler om differentiering. Statsmakterna har genom årets beslut om bostadsbidrag till ungdomar utjämnat boendekostnaderna högst väsentligt. Enligt vår bedömning blir det främst studerandegruppen som gynnas av denna reform. Genom beslutet att införa bostadsbidrag för ungdomar har man enligt vår mening skapat goda förutsättningar för att i övrigt avstå från differentiering av studiemedlen.

Under årens lopp har subventionen på tilldelningssidan urholkats medan subventionen på återbetalningssidan fortfarande är betydande. Återbetalningssystemet bör även i fortsättningen innehålla vissa sociala skyddsregler. Enligt vår mening bör man emellertid eftersträva att förskjuta tyngdpunkten i den statliga subventionen från återbetalningen till tilldelningen. Vi anser detta vara viktigt, inte minst från rekryteringssynpunkt.

I ett framtida återbetalningssystem bör vidare en huvudprincip vara att samtliga låntagare skall betala tillbaka sina studieskulder. Det bör gälla skulden totalt och den årligen debiterade avgiften. Återbetalningssystemet skall till sin konstruktion inte vara så generöst att stora grupper av låntagare redan på förhand vet med sig att de aldrig – eller bara i ringa utsträckning – behöver betala tillbaka sin skuld.

Ekonomiska förutsättningar

Enligt direktiven får våra förslag inte leda till totala kostnadsökningar för staten eller kommunerna. För att bestämma vilket utrymme som finns för eventuella reformer har vi beräknat vilka kostnader som staten har i dag för studiemedelssystemet.

Våra beräkningar visar att den statliga subventionen i studiemedelssystemet har varit högst betydande. Statens totala kostnader uttryckta i procent av utbetalat totalbelopp har i genomsnitt under perioden 1970–1986 legat på 66%. En viktig förklaring till denna höga nivå är att inflationstakten fram till de allra senaste åren varit mycket hög, medan uppräkningsfaktorn i studiemedelssystemet under större delen av perioden varit maximerad till 3,2 resp. 4,2%.

I den allmänna debatten har studiebidragets sjunkande andel av totalbeloppet ofta använts som det enda måttet på hur subventionsnivån i studiemedelssystemet har utvecklats.

Av våra beräkningar framgår att en sådan ensidig fokusering på bidrags-

delen är missvisande och ger inte en rättvisande bild av den statliga subventionens storlek.

Enligt vår bedömning är det möjligt att inom den nuvarande ekonomiska ramen åstadkomma betydande förbättringar av studiemedelssystemet och därmed också närma oss de mål som vi tidigare angett i detta kapitel. Vi har i våra beräkningar därvid utgått från huvudalternativet i 1987 års långtidsutredning, vilket ger en subventionsnivå på 52 %.

Kap. 5. Överväganden och förslag

Totalbeloppets storlek (5.2)

Vid en bedömning av totalbeloppets storlek har vi tagit del av material rörande studiekostnader liksom uppgifter om studiemedlens tillräcklighet. När man bedömer totalbeloppets storlek finns det emellertid skäl att även beakta den disponibla inkomsten för andra grupper i samhället än studerande. Vi har insamlat uppgifter som avser dels förmåner som är fastställda av samhället och vilka avses täcka den enskildes samtliga utgifter, dels löner för vissa grupper av yrkesarbetande ungdomar, dels ock löner för vissa grupper högskoleutbildade.

Vi är självfallet medvetna om svårigheten att göra sådana jämförelser – bl. a. med hänsyn till heterogeniteten i studerandegruppen och problemen med att jämföra utgiftsslagen hos olika grupper – men anser likväl att sådana jämförelser måste göras. De ersättningar som utgår till arbetslösa, socialbidragstagare samt förtids- och ålderspensionärer visar vad samhället anser vara rimliga belopp för dessa grupper att täcka sina levnadsomkostnader med. De löner som utgår till yrkesarbetande ungdomar och högskoleutbildade är de faktiska medel dessa – efter skatt – disponerar för sin försörjning.

Genom riksdagsbeslut våren 1987 har ett särskilt bostadsbidrag införts för ungdomar under 29 år. Bidraget utgår för ensamstående med 80 % av bostadskostnaden i ett intervall om 600–1 700 kr./månad och för makar/samboende med denna procentsats i intervallet 600–2 200 kr.

Det nya systemet införs den 1 januari 1988 och är självfallet av stor betydelse för de studerande. En stor del av de studerande är dock äldre än 28 år och kommer inte att få del av den nya förmånen. Man kan rimligen inte hävda att den som passerat åldersgränsen 29 år och studerar med statligt studiestöd skulle ha mindre behov att få en del av sin hyra täckt än sina yngre kamrater. Vi föreslår därför att den som beviljas statligt studiestöd skall få bostadsbidrag även efter det att han har fyllt 29 år. Vi anser det också viktigt att studiestödet inte varierar beroende på bostadsort.

Enligt vår mening bör det belopp som en studerande skall disponera fastställas med beaktande av dels de förmåner som av samhället fastlagts för pensionärer, arbetslösa och socialbidragstagare, dels de inkomster som förvärvsarbetande ungdomar har. Det är också rimligt att en högskoleutbildad förvärvsarbetande får en högre disponibel inkomst än han haft under studietiden.

Vid en bedömning av vilket totalbelopp som skall utgå till de studerande

måste man givetvis väga in bostadsbidraget. Totalbeloppet för studiemedlen bör mot denna bakgrund fastläggas till 155 % av basbeloppet, dvs. för närvarande 37 975 kr. om året. För den som får bostadsbidrag för ensamstående kan stödet bli maximalt 48 535 kr.

Bidragdelen (5.3)

Det direkta studiebidraget utgör för närvarande 2 178 kr. för ett läsår omfattande nio månader. Enligt vår mening bör studiebidraget höjas väsentligt. Även vid fastställandet av bidragsnivån har vi beaktat att en studerande utan barn numera kan erhålla bostadsbidrag med upp till 10 560 kr. om året. Med hänsyn härtill har vi funnit att ett studiebidrag om 35 % av basbeloppet (dvs. för närvarande 8 575 kr.) är rimligt. I återbetalningspliktiga medel utgår därmed högst 120 % av basbeloppet (mot för närvarande ca 136 %), om ej extra studiemedel beviljas.

Vi föreslår således att bidraget – till skillnad från i dag – uttrycks i procent av basbeloppet. Därmed behåller bidraget sitt relativa värde och man undviker en urholkning av det slag som skett tidigare.

Det totala bidraget kommer med vårt förslag – beroende på den studerandes hyreskostnader – att variera mellan 8 575 kr. och 19 135 kr. om året av ett totalbelopp som i sin tur ligger mellan 37 975 kr. och 48 535 kr. om året. I förhållande till dagens läge innebär det för alla studerande minst ungefär en fyrdubbling av det direkta bidraget, för flertalet en ännu större ökning och för en del en åtta- niodubbling. Dessa senare effekter är en följd av det införda bostadsbidraget för ungdomar (och av vårt förslag om bostadsbidrag till studerande över 29 år).

Studiebidrag och bostadsbidrag till de studerande kommer tillhopa att uppgå till följande årsbelopp.

Hyreskostnad/månad	Förslag	Våren 1987	Ökning
Högst 600 kr.	8 575	2 178	6 397
1 000 kr.	12 415	2 178	10 237
1 700 kr.	19 135	2 178	16 957

¹ Vid basbeloppet 24 500 kr.

I förhållande till utgående studiemedel och bostadsbidrag varierar bidragdelen mellan 23 % och 40 %. Vid en hyra av 1 000 kr./mån. blir bidragsandelen 30 %.

Tilldelningssidan i övrigt (5.2)

Barntillägget syftade ursprungligen till att täcka kostnaderna för barnomsorg i hemmet för den studerande och att räcka till underhållsbidrag för en studerande som var pliktig att utbetala sådant. De jämförelser som vi gjort av den disponibla inkomsten för olika kategorier med ett barn, visar att redan i dagens läge får studiemedelstagaren, även utan barntillägg, en acceptabel disponibel inkomst.

Familjepolitiken har dessutom utvecklats i åtskilliga avseenden sedan 1960-talets mitt. Då fanns det t. ex. mycket få platser i kommunal barnomsorg; år 1991 skall alla studerande föräldrar ha rätt till plats på daghem eller i familjedaghem för sina förskolebarn. Även de familjeekonomiska förmånerna har byggts ut kraftigt sedan mitten på 1960-talet. Enligt vår mening saknas det därför skäl att inom studiemedelssystemet ha särskilda familjepolitiska förmåner. Vi föreslår att barn tillägg inte längre skall utgå i studiemedelssystemet.

Vi förordar att prövning mot den enskildes inkomster bör ske även framdeles. Däremot föreslår vi att inkomstbegreppet förändras. Innebörden av vårt förslag är att fribeloppet kommer att höjas med ca 3 000 kr., dvs. motsvarande schablonavdraget för inkomst av tjänst. Av större vikt än inkomstbegreppet är emellertid frågan om reduktionsreglerna för egen inkomst. För närvarande minskas studiemedlen med 50 % av en heltidsstuderandes inkomstökning över fribeloppet. Vid en inkomstökning kan de samlade effekterna av skatt, reducerat bostadsbidrag och reducerade studiemedel leda till att den disponibla inkomsten sjunker. Detta anser vi inte vara rimligt och vi föreslår därför att reduktionsfaktorn minskas för heltidsstuderande så att de totala marginaleffekterna ej kommer att överstiga 100 %. Detta uppnås om studiemedlen för en heltidsstuderande reduceras med 30 % av den inkomstökning som överstiger fribeloppsgränsen. Som en följd av denna ändring kommer den gräns då rätt till studiemedel helt upphör att höjas med ca 40 000 kr. om året till ca 120 000 kr.

För närvarande påverkar behållen förmögenhet utgående studiemedel. Vid ett fortsatt hänsynstagande till förmögenhet inom studiemedelssystemet skulle denna faktor inverka för den studerande på tre olika sätt: bostadsstödet reduceras, avkastning av förmögenhet (dvs. främst räntor) räknas som inkomst liksom förmögenhet över sex basbelopp. Med ett bibehållet hänsynstagande till förmögenhet kan utan tvakan effekterna för den enskilde upplevas som oskäligen. Det är enligt vår mening tillräckligt att förmögenheten kan påverka bostadsbidraget och att avkastningen räknas som inkomst och därmed kan inverka på studiestödet. Vi föreslår därför att behållen förmögenhet i sig ej skall påverka studiestödet.

Hänsynstagande till förmåner i form av fria läromedel och fria skolmåltider skall ske även fortsättningsvis.

De särskilda insatser som i dag görs i form av anslag över statsbudgeten till de studerandes resor, hälsovård och motionsidrott samt den särskilda sjukförsäkringen är fortfarande motiverade. De har också alla blivit föremål för ställningstaganden från statsmakternas sida under senaste åren. Vi föreslår inga förändringar i dessa avseenden.

Inkomstrelaterat återbetalningssystem (5.4)

Beträffande studieskulder visar vårt material att det är de små skulderna som dominerar kraftigt. Nästan 75 % av alla studiemedelstagare har t. ex. skulder understigande 50 000 kr.

Drygt 75 000 personer har skulder över 100 000 kr. Det motsvarar 9 % av alla studiemedelstagare. Bland dem som ännu inte börjat betala tillbaka sina skulder är motsvarande andel 13 %.

Tendensen till högre skulder bland dem som nu studerar eller nyligen avslutat sina studier är emellertid tydlig.

Av vår redovisning framgår även – som en följd av skuldfördelningen – att de årliga avgifterna är relativt låga; 70 % av de avgiftsskyldiga har en årlig avgift understigande 3 000 kr. Antalet individer med årliga avgifter över 10 000 kr. är endast ca 1 500.

Man kan alltså konstatera att för en stor majoritet av dem som nu har lån och befinner sig i återbetalningssystemet bör inte återbetalningen av studieskulder innebära någon större ekonomisk uppoffring.

En hel del av dem som har eller i framtiden kommer att få stora studieskulder har inte några större problem att återbetala sina skulder. Det är individer som har relativt höga begynnelselöner efter genomgången utbildning och vilkas löneutveckling får betecknas som god.

Det nuvarande studiemedellssystemet omfattar emellertid även studerande som efter genomgången utbildning får relativt låga begynnelselöner och är verksamma inom yrken där karriärmöjligheterna är begränsade. Härtill kommer att återbetalningsbördan kan vara betungande för många äldre studerande på grund av den relativt sett korta återbetalningstiden.

Enligt vår mening är det största problemet på återbetalningssidan att åtskilliga med relativt låga inkomster har stora skulder och höga årliga avgifter. Den årliga avgift som nu debiteras är helt enkelt dåligt anpassad till den återbetalningsskyldiges inkomst.

Med utgångspunkt i bl. a. denna problembild anser vi att det nuvarande återbetalningssystemet bör ersättas med ett system, i vilket man låter den årliga återbetalningen stå i relation till den avgiftsskyldiges inkomst. Därmed kommer den årliga återbetalningen att variera för individer med lika stor skuld i utgångsläget. Återbetalningstiden blir längre för en del, kortare för andra.

Vi förordar således ett inkomstrelaterat återbetalningssystem med en årlig avgift om 4 % av inkomsten.

Vår utgångspunkt är vidare att studieskulden är en skuld som i normalfallet skall återbetalas i sin helhet. Återbetalningssystemet skall inte vara så konstruerat att grupper av låntagare redan på förhand kan räkna med att aldrig behöva betala tillbaka sin skuld eller få en stor del av skulden efterskönt. Det betyder att återbetalningarna i framtiden skall kunna ske även efter 65 år som är slutpunkten i dagens system. Vidare bör återbetalningarna påbörjas tidigare än i dag.

Enligt vår mening bör den inkomst som skall ligga till grund för återbetalningen utgöras av taxerad inkomst plus underskott av en- eller tvåfamiljsfastighet och övriga underskott i förvärvskälla. Hänsyn tas således till möjligheten att göra avdrag för pensionsförsäkringar och omdisponera sina inkomster under livstiden. Vårt inkomstbegrepp är identiskt med det nu gällande inkomstbegreppet vid fastställandet av avgiftsunderlag.

Vi anser att samtliga avgiftsskyldiga varje år skall betala tillbaka någon del av sin skuld oavsett inkomstens storlek. Vi förordar därför att en

minimiavgift införs: alla låntagare skall återbetala åtminstone 3% av basbeloppet varje år oavsett om man har några inkomster eller inte. Uppskov eller anstånd med återbetalningen blir i princip inte aktuell i ett inkomstrelaterat återbetalningssystem.

Ett inkomstrelaterat återbetalningssystem bygger på uppgifter som lämnas genom den allmänna självdeklarationen. För studiemedelstagare som är bosatta utomlands och inte lämnar självdeklaration förordas speciella regler gälla.

Om alla avgiftsskyldiga oavsett inkomstens storlek skall återbetala någon del av sin studieskuld finns det inte anledning att ha kvar prövning mot makes inkomst i ett nytt system. Makeprövning är således inte motiverad i ett inkomstrelaterat återbetalningssystem.

Den enskildes skuld räknas upp varje år med en ränta som utgör hälften av statens upplåningskostnad.

Vi föreslår också vissa särskilda möjligheter till lindring av återbetalningsskyldigheten.

Avskrivning av studieskulder på grund av vuxenstudier (5.5)

Omkring en tredjedel av dem som uppstår studiemedel är i dag studerande äldre än 20 år i gymnasieskolan, kommunal vuxenutbildning och folkhögskola. Det rör sig om ca 50 000 individer per år. Vuxenstudier är ett skäl för avskrivning av studieskulder. Reglerna, som förutsätter ett ansökningsförfarande, är både föråldrade och komplicerade att tillämpa. Bl. a. som en följd av de komplicerade reglerna har antalet beviljade avskrivningar varit mycket lågt.

Vi anser att dessa regler bör göras mer generösa. Liksom för närvarande bör gälla att den sökande skall vara minst 20 år och ha deltagit i statlig eller kommunal vuxenutbildning eller folkhögskoleutbildning och då haft studiestöd som skall betalas tillbaka. Vidare skall den enskilde ha uppburit sådant studiestöd i minst tre terminer för högskoleutbildning.

Avskrivningen bör som nu avse de återbetalningspliktiga medlen för de förberedande studierna (studierna på gymnasial nivå eller motsvarande). Den bör i likhet med studiemedelsbeloppen knytas till basbeloppet och utgå med 40% av basbeloppet per läsår eller 20% av basbeloppet per termin. Som basbelopp räknas det för det aktuella läsåret eller terminen gällande basbeloppet.

Förslaget innebär en möjlighet till avskrivning med maximalt en tredjedel av den totala skulden på gymnasial nivå (6 terminer).

Den som innehåft särskilt vuxenstudiestöd (SVUX eller SVUXA) skall för då aktuell termin inte vara berättigad till avskrivning.

Vi föreslår att de nya reglerna skall tillämpas även på vissa av dem som i dag är återbetalningsskyldiga. Även studerande som redan utnyttjat avskrivningsmöjligheterna enligt äldre bestämmelser skall under vissa förhållanden få möjlighet att göra en ytterligare avskrivning enligt de nya reglerna.

Ändring av antalet terminer med studiestöd (5.5)

För studier under högskolenivå bör antalet studiemedelsberättigade terminer få utgöra högst sex: en sådan tidrymd är som regel tillräcklig för att genomföra en gymnasial utbildning. Dessutom bör antalet terminer för vilka studiestöd kan utgå maximeras; maximiantalet bör sättas till fjorton terminer, varav som nu högst tolv får avse högskolestudier.

Finansiering (5.6)

Enligt våra direktiv skall vi belysa – även om det inte skulle föranleda förslag – i vad mån resurser kan frigöras genom bl. a. finansiering av studiemedlen helt eller delvis utanför statsbudgeten.

Vi har beträffande upplåning av återbetalningsmedlen inom studiestödet liksom hanteringen av återbetalningssystemet som sådant haft kontakter med företrädare för Svenska Bankföreningen och Svenska sparbanksföreningen.

Vidare har ett riksgäldsalternativ liksom ett alternativ med ett särskilt mellanhandsinstitut belysts i utredningsarbetet.

Riksgäldskontoret, som svarar för den statliga upplåningen, kan sköta den för studiestödet aktuella upplåningen till lägre kostnad än vad bankerna kan. En av anledningarna härtill är att staten som låntagare ej är förknippad med någon kreditrisk. Vi anser därför att riksgäldskontoret bör svara för den erforderliga upplåningen, vilket för övrigt redan sker beträffande luftfartsverkets och SJ:s investeringar. Vi har i denna fråga haft kontakt med företrädare för riksgäldskontoret. Vårt förslag innebär således att riksgäldskontoret lånar upp medel för CSN:s behov av studielångivningen. Med detta förslag har CSN kvar sin nuvarande verksamhet. CSN beviljar och utbetalar således studiemedel samt svarar för administrationen av återbetalningen.

Åtgärder för studiemedelstagare i nuvarande system (5.7)

Det nuvarande systemet för återbetalning kommer att kvarstå under lång tid. Studerande kommer att åtminstone fram till halvårsskiftet 1988 att kunna få studiemedel enligt nuvarande system. De kan därmed, i varje fall teoretiskt, fortfarande hålla på att betala tillbaka sina studieskulder på andra sidan år 2010.

Vi nämnde att avgifterna tenderar att öka bland de nya återbetalningskyldiga. De studerande som nu påbörjar och kommer att påbörja sin återbetalning innan vårt förslag kan genomföras kan därför i vissa fall ha en svår återbetalningssituation. Vårt förslag till återbetalning innebär att avgiften maximeras till 4% av inkomsten. Den som så önskar bör få gå över till det nya systemet och då följa dess regler i övrigt.

Vi föreslår också att de som inte väljer detta alternativ ges möjlighet till en avgiftsbegränsning som svarar mot en avgift om 5% av inkomsten. Vidare föreslås en begränsning för dem med återbetalningspliktiga studiemedel både från nuvarande och föreslaget system.

När gränsdragningarna – från studiestödssynpunkt – en gång gjordes var skillnaderna mellan gymnasial och eftergymnasial nivå tydligare än i dag. Det fanns vid den tidpunkten vissa utbildningar som inte räknades till högskolan, men som utan tvekan var eftergymnasiala. Dessa utbildningar berättigade till studiemedel. I dag är gränserna mellan de två utbildningsnivåerna inte lika klara.

Vi anser att de ekonomiska villkoren inom studiehjälpen nu är sådana att även elever som av utbildningsskäl måste bo skilt från familjen i övrigt kan klara sig inom studiehjälpen. Genom den relativt sett höga bidragsdelen i studiehjälpssystemet undviker man också alltför hög skuldsättning redan på gymnasial nivå. Mot den bakgrunden, och med hänsyn tagen till fördelarna med en mer konsekvent gränsdragning mellan gymnasial nivå och högskolenivå, föreslår vi att all utbildning i gymnasieskolan för studerande under 20 år skall hänföras till studiehjälpssystemet.

Övriga frågor (5.9)

Vi anser att studiemedel för studier utomlands skall beviljas mer generöst än i dag och därför i allmänhet utgå. Vissa krav måste dock ställas. Ett sådant skall avse utbildningens kvalitet, ett annat att dimensioneringsbeslut inte sätts ur spel. CSN bör från fall till fall kunna bedöma om studiemedel skall beviljas eller ej.

Beträffande meritprövning vid eftergymnasiala utbildningar förordar vi inga förändringar i förhållande till nu gällande regler.

Meritprövningen vid gymnasiala studier är av annan karaktär än vid eftergymnasiala utbildningar. I vissa fall kan inte studieprestationerna i samma utsträckning som vid eftergymnasiala utbildningar kvantifieras i antal uppnådda poäng etc. I en del fall förefaller de krav som ställs på de studerande för att få fortsatta studiemedel vara väl låga. Vi har tidigare framhållit att reglerna bör vara så utformade att studieframgång främjas. Enligt vår mening bör de nuvarande meritvärderingsreglerna för gymnasiala studier ses över; en sådan översyn kan ombesörjas av CSN inom ramen för myndighetens ordinarie översynsarbete.

Kostnadsberäkningar (5.11)

Statens kostnader för studiemedel avser dels det direkta studiebidraget, dels de kostnader som är förenade med återbetalningssystemet i form av generella räntesubventioner, uppskov samt avskrivningar, dels ock administrationskostnaderna.

Den metod som använts för att visa statens kostnader har varit följande.

Alla framtida räntesubventioner – per år beräknade som skillnaden mellan statens lånekostnad och skulduppräkningsen enligt nuvarande regler – på de studiemedel som betalats ut år 1986 har räknats om till detta års penningvärde. Tillsammans med studiebidragen utgör dessa räntesubventioner statens kostnader för 1986 års studiemedel, uttryckta i 1986 års

penningvärde. Utgångspunkten för framtida bedömningar har därvid varit huvudscenariot i 1987 års långtidsutredning. Genom den valda beräkningsmetoden (hälften av statens upplåningskostnad) har effekten av avdragsrätt för räntor beaktats.

Beräkningarna, redovisade för en studiemedelstagare, visar följande belopp uttryckta i kronor:

Utbetalade återbetalningspliktiga medel	Räntesubventioner		Bidrag
	varav för uppskov		
31 600	15 500	600	2 200

Subventionsnivån i systemet utgör således totalt 52 %, varav inte mindre än 46 % utgår som räntesubventioner i olika former. Härtill skall läggas avskrivningskostnaderna vilka totalt belöper sig på ca 30 milj. kr.

Budgetåret 1986/87 utgör det statliga anslaget till studiemedel ca 4 500 milj. kr. Statens kostnad härför kan således beräknas till ca 2,4 miljarder kr.

Vi har i det föregående föreslagit en rad förändringar i studiemedelssystemet, vilka påverkar kostnadsbilden.

Totalbeloppet höjs till 155 % av basbeloppet; däri ingår ett studiebidrag med 35 % av basbeloppet. Reglerna för reduktion av studiemedel mot egen inkomst och förmögenhet ändras. Barntillägget slopas. Återbetalningsmedlen räknas upp med hälften av lånekostnaden för riksgäldskontorets upplåning, återbetalningstiden beräknas bli kortare, återbetalningarna börjar tidigare än i dag och kan fortsätta efter 65 år, de automatiska uppskoven slopas.

De sammanlagda effekterna av dessa åtgärder är givetvis svåra att bedöma. De beror främst av sådana faktorer som pris- och löneutvecklingen under de närmaste 20–25 åren men påverkas även av förändringar i studerandantalet och benägenhet att utnyttja studiemedlen.

Beräkningarna för det av oss föreslagna systemet – avseende det för kalenderåret 1986 gällande basbeloppet och för en studiemedelstagare – ger följande resultat.

Utbetalade återbetalningspliktiga medel (kr.)	Räntesubventioner (kr.)	Bidrag (kr.)
28 000	9 500	8 150

Med gjorda antaganden om och vid ett oförändrat antal studerande skulle merkostnaderna för statens del av våra förslag till nytt studiefinansieringssystem och bostadsstöd uppgå till ca 70 milj. kr. Härtill kommer kommunala kostnader för bostadsstödet. Tilläggas skall dock att när studiebidraget enligt vårt förslag anknyts till basbeloppet uppstår därmed en automatisk kostnadsökning i förhållande till en tillämpning av nuvarande system.

Enligt vår mening har vi därmed i stort sett, under angivna förutsättningar, uppfyllt direktivens krav att lägga fram våra förslag inom givna ramar. Vi anser samtidigt att vi med förslagen når flera viktiga mål: den studerande kan höja sin disponibla inkomst; genom bostadsstödet utjämnas skillnader i hyreskostnader; studiebidraget höjs väsentligt, blir tydligt för den enskilde, nedbringar skuldsättningen och bör därmed kunna påverka den sociala rekryteringen; de vuxenstuderandes situation förbättras genom ökade möjligheter till avskrivning; återbetalningssystemet blir väsentligt mindre subventionsinriktat genom anpassning till statens faktiska utbildningskostnader, kortare återbetalningstid och slopat uppskovsförfarande; alla får betala tillbaka en viss summa varje år men genom att avgiften i normalfallet sätts i relation till inkomsten blir den likväl inte onödigt betungande; en ytterligare, motsvarande skyddsregel införs för dem som nu betalar tillbaka; en riktigare redovisning av statens verkliga kostnader för studiemedelssystemet uppnås; genom lösningen med riksgäldskontoret avlastas budgeten initialt ett betydande belopp; lagstiftningen, särskilt vad gäller återbetalningsreglerna, förenklas.

1 Förslag till Lag om ändring i studiestödslagen (1973:349)

Härigenom föreskrivs i fråga om studiestödslagen (1973:349)¹

dels att 4 kap. 14, 17 och 40 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 4 kap. 8, 13, 16, 19, 21, 23-25, 36 och 41 §§ samt 8 kap. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

8 §

Har en studerande för sådana studier som avses i 1 § erhållit studiemedel eller särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. under sammanlagt minst sex år, utgår studiemedel för ytterligare sådana studier endast om det finns särskilda skäl.

Har en studerande för sådana studier som avses i 2 § erhållit studiemedel eller särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. under sammanlagt minst *fem* år, utgår studiemedel för ytterligare sådana studier endast om det finns särskilda skäl.

Har en studerande för sådana studier som avses i 2 § erhållit studiemedel eller särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. under sammanlagt minst *tre* år, utgår studiemedel för ytterligare sådana studier endast om det finns särskilda skäl.

Har en studerande för sådana studier som avses i 1 § eller 2 § erhållit studiemedel eller särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. under sammanlagt minst sju år, utgår studiemedel för ytterligare sådana studier endast om det finns särskilda skäl.

13 §

Studiemedel utgår med 8,06 procent av basbeloppet för varje hel, sammanhängande tidsperiod för vilken den studerande har rätt till studiemedel. Tidsperioden skall omfatta för heltidsstuderande 15 och för deltidstuderande 30 dagar.

Vad som sägs i första stycket gäller endast om *ej* annat följer av 14, 16, 17, 19, 22 eller 25 §.

16 §

För en heltidsstuderande minskas det belopp som utgår enligt 13 § första stycket och 14 § för varje hel, sammanhängande tidsperiod om 15 dagar med en *artondel* av den del av den studerandes inkomst under kalenderhalvåret som överstiger nedan för skilda perioder angivna delar av basbeloppet, nämligen

Studiemedel utgår med 8,61 procent av basbeloppet för varje hel, sammanhängande tidsperiod för vilken den studerande har rätt till studiemedel. Tidsperioden skall omfatta för heltidsstuderande 15 och för deltidstuderande 30 dagar.

Vad som sägs i första stycket gäller endast om *inte* annat följer av 16, 19, 22 eller 25 §.

För en heltidsstuderande minskas det belopp som utgår enligt 13 § första stycket för varje hel, sammanhängande tidsperiod om 15 dagar med en *tre tiondel* av den del av den studerandes inkomst under kalenderhalvåret som överstiger nedan för skilda perioder angivna delar av basbeloppet, nämligen

¹ Lagen omtryckt 1987:303.

Nuvarande lydelse

Antal hela, sammanhängande tidsperioder om 15 dagar för vilka studiemedel skall utgå under kalenderhalvåret

högst	2
	3
	4
	5
	6
	7
	8
	9
lägst	10

Föreslagen lydelse

Del av basbeloppet januari-juni

135 procent
125 procent
110 procent
95 procent
85 procent
70 procent
60 procent
50 procent
40 procent

juli-december

135 procent
125 procent
110 procent
95 procent
85 procent
80 procent
70 procent
70 procent
55 procent

19 §

För deltidsstuderande minskas det belopp som utgår för ett kalenderhalvår enligt 13 § första stycket och 14 § för varje hel, sammanhängande tidsperiod om 30 dagar med en niondel av den del av den studerandes inkomst under kalenderhalvåret som överstiger nedan, för skilda perioder angivna delar av basbeloppet, nämligen

Antal hela, sammanhängande tidsperioder om 30 dagar för vilka studiemedel skall utgå under kalenderhalvåret

1	
2	
3	
4	
lägst	5

För en deltidsstuderande minskas det belopp som utgår för ett kalenderhalvår enligt 13 § första stycket för varje hel, sammanhängande tidsperiod om 30 dagar med en niondel av den del av den studerandes inkomst under kalenderhalvåret som överstiger nedan, för skilda perioder angivna delar av basbeloppet, nämligen

Del av basbeloppet

160 procent
150 procent
140 procent
130 procent
120 procent

Utöver vad som följer av första stycket minskas det belopp som enligt 13 § första stycket och 14 § utgår till deltidsstuderande för varje hel sammanhängande tidsperiod om 30 dagar med två fyrtiofemtedelar av den del av den studerandes förmögenhet som överstiger sex gånger basbeloppet.

21 §

Som den studerandes inkomst under kalenderhalvåret enligt 16 och 19 §§ räknas den inkomst som han kan antagas komma att åtnjuta under kalenderhalvåret. Värdet av naturaförmåner fastställs av regeringen. Statligt eller statskommunalt bostadsbidrag, allmänt barnbidrag, förlängt barnbidrag, handkappersättning och annat studiestöd enligt denna lag än korttidsstudiestöd och vuxenstudiebidrag räknas inte som inkomst.

Med förmögenhet förstås i 17 och 19 §§ skattepliktig förmögenhet enligt lagen (1947:577) om statlig förmögenhetsskatt.

Med inkomst under kalenderhalvåret enligt 16 och 19 §§ förstås den del av den till statlig inkomstskatt taxerade inkomsten före avdrag för underskott i förvärvskälla som den studerande kan antas komma att åtnjuta under kalenderhalvåret.

23 §

Vid beräkning enligt 13, 14, 16, 17 och 19 §§ av studiemedel tillämpas det basbelopp som gäller vid ingången av den tidsperiod för vilken studiemedlen är avsedda.

Vid beräkning enligt 13, 16 och 19 §§ av studiemedel tillämpas det basbelopp som gäller vid ingången av den tidsperiod för vilken studiemedlen är avsedda.

24 §

I studiemedel ingår studiebidrag. *Barn-tillägg utgår dock endast i form av återbetalningspliktiga studiemedel.*

För varje hel, sammanhängande tidsperiod om 15 dagar för heltidsstuderande och om 30 dagar för deltidstuderande utgör studiebidraget 121 kronor. Om studiemedlen för denna tidsperiod enligt 10, 13, 16, 17, 19 och 21-23 §§ utgår med lägre belopp än 8,06 procent av basbeloppet utgör studiebidraget dock endast så stor del av 121 kronor som svarar mot förhållandet mellan det belopp som utgår och 8,06 procent av basbeloppet.

Utgående studiemedel utgör i första hand studiebidrag. Återstoden utgör återbetalningspliktiga studiemedel.

I studiemedel ingår studiebidrag.

För varje hel, sammanhängande tidsperiod om 15 dagar för heltidsstuderande och om 30 dagar för deltidstuderande utgör studiebidraget 1,95 procent av basbeloppet. Är den studerande för denna tidsperiod enligt 10, 13, 16, 19 och 21-23 §§ inte berättigad till fullt studiemedel minskas först studiebidraget och därefter den återbetalningspliktiga delen av studiemedlen.

Den studerande kan beviljas studiebidrag även om han helt eller delvis avstår från att söka återbetalningspliktiga studiemedel.

25 §

Studerande, som till följd av bestämmelserna i 16, 17, 19 och 21 §§ eller bestämmelse som avses i 22 § ej är berättigad till studiemedel, kan dock få återbetalningspliktiga studiemedel om synnerliga skäl föreligger.

Om synnerliga skäl föreligger, får studiemedel utgå med högre belopp än som följer av 10, 13, 14, 16, 17, 19 och 21 §§ eller bestämmelse som avses i 22 §. Det överskjutande beloppet utgår i form av återbetalningspliktiga studiemedel.

Närmare föreskrifter för tillämpningen av första och andra styckena meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

En studerande, som till följd av bestämmelserna i 16, 19 och 21 §§ eller bestämmelse som avses i 22 § inte är berättigad till studiemedel, kan dock få återbetalningspliktiga studiemedel om det finns synnerliga skäl.

Om det finns synnerliga skäl, får studiemedel utgå med högre belopp än som följer av 10, 13, 16, 19 och 21 §§ eller bestämmelse som avses i 22 §. Det överskjutande beloppet utgår i form av återbetalningspliktiga studiemedel.

36 §

Studiemedel enligt detta kapitel får beviljas svensk medborgare för studier utom riket, om studierna icke med lika stor fördel kan bedrivas vid svensk läroanstalt.

Även i andra fall får studiemedel enligt detta kapitel beviljas för studier utom riket enligt bestämmelser som regeringen meddelar.

Första och andra styckena gäller dock endast sådana studier som motsvarar eller är jämförbara med studier vid svensk läroanstalt eller utbildningslinje som omfattas av förordnande enligt 1 § eller 3 kap. 1 §.

Studiemedel kan även utgå för sjukperiod som avses i 28 § enligt de närmare föreskrifter som meddelas av regeringen.

Studiemedel enligt detta kapitel får beviljas svensk medborgare för studier utom riket under de förutsättningar och med de belopp som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

41 §

Studiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel enligt detta kapitel samt barn-tillägg vid tillämpning av 40 § avrundas till helt krontal vid öretal under 50 nedåt och vid annat öretal uppåt.

Studiemedel enligt detta kapitel avrundas till helt krontal vid öretal under 50 nedåt och vid annat öretal uppåt.

8 kap. Återbetalning av studiemedel²**Allmänna bestämmelser**

1 § Den som uppburit återbetalningspliktiga studiemedel skall återbetala dessa jämte en årlig ränta. Vid återbetalningen skall den ränta som uppkommit under året betalas i första hand och därefter kapitalskulden. Ränta som inte har betalats läggs vid utgången av varje år till kapitalskulden.

Återbetalningspliktiga studiemedel som belöper på sjukperiod eller som belöper på tid under vilken den studerande har uppburit utbildningsbidrag skall inte återbetalas, såvitt inte annat framgår av 20-23 §§.

2 § Regeringen fastställer före varje års början den ränta som skall gälla för året.

3 § Återbetalningen skall börja det kalenderår som infaller närmast efter det att sex månader har förflutit från utgången av den tidsperiod då den återbetalningsskyldige senast har uppburit studiestöd enligt 3, 4 eller 7 kap.

4 § Återbetalningen skall ske med fyra procent av den återbetalningsskyldiges årsinkomst två år före återbetalningsåret. Med inkomst förstås den till statlig inkomstskatt taxerade inkomsten före avdrag för underskott i förvärvskälla samt beskattningsbar inkomst enligt lagen (1958:295) om sjömansskatt före jämkning för underskott i förvärvskälla.

För varje återbetalningsår skall dock betalas ett belopp om minst tre procent av det basbelopp som gäller vid ingången av återbetalningsåret.

5 § För den återbetalningsskyldige som den 1 januari återbetalningsåret är bosatt utom riket skall det årsbelopp som han skall utge bestämmas till en tjugondel av de återbetalningspliktiga studiemedlen jämte ränta som utestod vid föregående års slut. Årsbeloppet skall dock lägst uppgå till en tiondel av det basbelopp som gäller vid ingången av återbetalningsåret.

6 § Om en återbetalningsskyldig som varit bosatt utom riket flyttar till Sverige, skall hans årsbelopp beräknas enligt 5 § till dess han avgett deklaration till statlig inkomstskatt eller betalat svensk sjömansskatt för hela det inkomstår som enligt 4 § utgör underlag för beräkning av hans årsbelopp.

7 § Har den återbetalningsskyldige uppburit nya återbetalningspliktiga studiemedel sedan återbetalningsskyldighet inträtt, sammanläggs dessa med tidigare lån.

8 § Avlider den återbetalningsskyldige, bortfaller återbetalningsskyldigheten. Dödsboet efter den avlidne skall dock betala ej erlagt årsbelopp för år före det under vilket dödsfallet inträffat. Om det finns synnerliga skäl, får centrala studiestödsnämnden befria dödsboet från skyldigheten att betala sådant belopp.

9 § Centrala studiestödsnämnden kan medge att årsbeloppet för visst år skall nedsättas

1. om den återbetalningsskyldige fortfarande bedriver studier på minst halvtid eller
2. om det i annat fall finns särskilda skäl.

10 § Centrala studiestödsnämnden kan helt eller delvis befria en återbetalningsskyldig från den återstående återbetalningsskyldigheten

1. om studietiden har förlängts på grund av handikapp,
2. om betalningsförmågan är nedsatt på grund av sjukdom eller någon annan jämförlig orsak och det kan antas att så kommer att vara fallet under en längre tid eller
3. om det i annat fall finns synnerliga skäl.

² Nuvarande lydelse återfinns i SFS 1987:303.

11 § Den som tidigare uppburit återbetalningspliktiga studiemedel enligt 4 kap. för kommunal eller statlig vuxenutbildning eller för sådan annan gymnasial utbildning eller utbildning vid folkhögskola kan befrias från att återbetala viss del av dessa studiemedel om han under minst tre terminer studerat vid läroanstalt eller utbildningslinje som omfattas av förordnande enligt 4 kap. 1 § och för denna tid uppburit återbetalningspliktiga studiemedel.

Sådan befrielse får avse högst sex terminer och för varje termin uppgå till högst 20 procent av det basbelopp som gällde för den termin som studiemedlen avsåg.

12 § Ansökan om nedsättning eller befrielse enligt 9-11 §§ skall inges till centrala studiestödsnämnden.

Ansökan om nedsättning av årsbeloppet enligt 9 § skall ha kommit in senast under återbetalningsåret.

Andras årsbeloppet eller återbetalningsskyldigheten efter ansökan enligt första stycket skall för mycket inbetalat belopp återbetalas. Skulder på årsbelopp, återkrav eller avgifter som har förfallit till betalning avräknas dock före återbetalningen.

13 § En återbetalningsskyldig kan frivilligt återbetala större belopp än som har debiterats honom.

Regeringen kan bestämma om särskilda villkor för frivillig återbetalning som sker under viss angiven tidsperiod.

Debitering

14 § Varje återbetalningsår debiteras den återbetalningsskyldige ett årsbelopp som beräknats enligt 4 §, om inte annat gäller enligt 5 eller 6 §§ för den som är eller har varit bosatt utom riket eller årsbeloppet blivit nedsatt enligt 9 §.

Uppbörd

15 § Det debiterade årsbeloppet skall betalas enligt de föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

16 § Överklagar den återbetalningsskyldige sin taxering till statlig inkomstskatt och framstår det som oskäligt att han betalar debiterat årsbelopp som har bestämts på grundval av den överklagade taxeringen, får han efter ansökan beviljas anstånd med att betala årsbeloppet. Ansökan skall ges in till centrala studiestödsnämnden. Anståndet får avse högst det belopp som betingas av den återbetalningsskyldiges yrkande i fråga om taxeringen.

Anståndet skall gälla till dess två månader har förflutit från dagen för beslut i anledning av den återbetalningsskyldiges talan mot taxeringen.

Motsvarande bestämmelser gäller om en återbetalningsskyldig ansökt om jämkning eller rättelse av sjömansskatt.

17 § Vid avisering av årsbeloppet utgår aviseringsavgift med belopp som regeringen bestämmer.

Om årsbeloppet eller del av detta inte betalas inom föreskriven tid, skall påminnelse sändas till den återbetalningsskyldige. För påminnelse utgår påminnelseavgift med belopp som regeringen bestämmer.

18 § Årsbelopp och andra avgifter som inte har betalats inom föreskriven tid får tas ut genom utmätning utan föregående dom eller utslag.

19 § Betalar en återbetalningsskyldig inte debiterat årsbelopp inom föreskriven tid får centrala studiestödsnämnden bestämma att han genast skall återbetala hela studiemedelskulden jämte ränta.

Föreslagen lydelse

Centrala studiestödsnämnden får ingå avtal om återbetalning av studiemedel som har sagts upp till betalning. På sådant lån utgår ränta efter en räntesats som vid varje tidpunkt med två procentenheter överstiger statens utlåningsränta.

Särskilda bestämmelser

20 § I 21 och 22 §§ finns särskilda bestämmelser om återbetalningsskyldighet för den som har uppburit återbetalningspliktiga studiemedel för sjukperiod enligt 3 kap. 15-19 §§, 4 kap. 28-35 §§ eller 7 kap. 17 § och de bestämmelser som anges där.

21 § Återbetalningspliktiga studiemedel som belöper på sådan del av sjukperiod som infaller efter en karenstid om 14 dagar skall inte återbetalas, om inte annat följer av 22 §.

Som karenstid räknas endast sådan tid som infaller under sådan studietid som avses i 3 kap. 15 §, 4 kap. 28 § eller 7 kap. 17 § i den del hänvisning sker till 4 kap. 28 §. Vid beräkning av karenstid skall flera sjukperioder räknas som en sjukperiod, om den senare börjar inom 20 dagar efter föregående periods slut.

22 § Uppbär den studerande sjukpenning enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring skall av återbetalningspliktiga studiemedel för sådan sjukdag som infaller efter karenstiden enligt 21 § återbetalas den del som motsvarar det belopp varmed sjukpenningen överstiger 25 kronor. Vad som sagts nu gäller också om den studerande med anledning av sin sjukdom får ersättning enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande eller enligt utländsk lagstiftning om arbetsskadeförsäkring. Sjukpenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring skall inte beaktas vid tillämpning av denna paragraf.

23 § Återbetalningspliktiga studiemedel, som belöper på tid under vilken den studerande har uppburit utbildningsbidrag, enligt bestämmelserna om dagpenning, skall inte återbetalas i den mån avdrag har skett från utbildningsbidraget.

24 § Återbetalningsbelopp och årsbelopp avrundas till helt krontal vid öretal under 50 nedåt och vid annat öretal uppåt.

25 § Den återbetalningsskyldige skall lämna centrala studiestödsnämnden de uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av detta kapitel. Är den återbetalningsskyldige omyndig skall förmyndaren lämna sådana uppgifter.

De uppgifter om personliga och ekonomiska förhållanden som lämnas i ansökan om nedsättning av årsbeloppet eller befrielse från återbetalningsskyldigheten skall avges på heder och samvete.

26 § Allmän försäkringskassa skall lämna centrala studiestödsnämnden och studiemedelsnämnderna uppgift om sådan sjukpenning eller ersättning som avses i 22 §.

Allmän försäkringskassa skall i övrigt lämna centrala studiestödsnämnden och studiemedelsnämnderna de uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av detta kapitel enligt de bestämmelser som regeringen meddelar.

27 § Annan myndighet och försäkringsinrättning är skyldiga att på begäran lämna försäkringsdomstol, riksförsäkringsverket, allmän försäkringskassa och centrala studiestödsnämnden sådan uppgift i fråga om viss person som är av betydelse för tillämpningen av detta kapitel.

9 kap.

2 a §

Fordran, som har uppkommit på grund av att studiestöd har återkrävts och som utestår oreglerad, bevakas till och med det år under vilket gäldenären fyller 65 år. Därefter avskrivs fordringen.

Avlider gäldenären och svarar ej dödsbodelägare för fordringen, avskrivs fordringen om den inte kan betalas med dödsboets tillgångar eller med anlitande av säkerhet som har ställts för fordringen.

Även eljest avskrivs fordringen om indrivningen skulle vålla mer arbete eller kostnad än som är skäligt och indrivning inte är påkallad från allmän synpunkt.

En fordran, som uppkommit på grund av att studiestöd har återkrävts och som utestår oreglerad, avskrivs om gäldenären avlider och dödsbodelägare inte svarar för fordringen, om den inte kan betalas med dödsboets tillgångar eller med anlitande av säkerhet som har ställts för fordringen.

Även i annat fall avskrivs fordringen om indrivningen skulle vålla mer arbete eller kostnad än som är skäligt och indrivning inte är påkallad från allmän synpunkt.

2 b §

Till studerande som tidigare har uppburit studiestöd utgår nytt sådan stöd endast om

1. *debiterad studiemedelsavgift, som förfallit till betalning före det kalenderår som de nya studiemedlen avser, i sin helhet erlagts eller beslut fattats enligt 8 kap. 39, 40 eller 44-49 §§ att avgift inte skall utgå,*

2. återkrav med stöd av 2 § av återbetalningspliktiga studiemedel enligt 3 kap., studiemedel enligt 4 kap. eller särskilt vuxentstudiestöd enligt 7 kap. har reglerats av den studerande så att återkrav, som avser högst ett kalenderhalvår, kvarstår oreglerat.

Till *en* studerande som tidigare har uppburit studiestöd utgår nytt sådant stöd endast om

1. *debiterat årsbelopp, som har förfallit till betalning före det kalenderår som de nya studiemedlen avser, har betalats,*

Om synnerliga skäl föreligger får studiestöd dock beviljas utan hinder av vad som anges i första stycket.

Om det finns synnerliga skäl får studiestöd dock beviljas utan hinder av vad som anges i första stycket.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988. Äldre föreskrifter gäller fortfarande i fråga om studiestöd som har beviljats före ikraftträdandet.

2. En studiestödstagare som har beviljats återbetalningspliktiga studiemedel före ikraftträdandet kan begära att dessa skall återbetalas enligt de bestämmelser som gäller för studiestöd som har beviljats därefter.

Ansökan om ändrade återbetalningsvillkor prövas av centrala studiestödsnämnden och skall ha kommit in till nämnden senast den 1 november året före det år då de ändrade villkoren skall gälla.

De ändrade betalningsvillkoren skall alltid tillämpas från och med den 1 januari visst år.

3. Den återbetalningsskyldige som inte har övergått till de återbetalningsregler som gäller för studiestöd beviljade efter ikraftträdandet kan efter ansökan hos centrala studiestödsnämnden få sin avgift nedsatt till fem procent av hans avgiftsunderlag enligt äldre föreskrifter.

4. För den som återbetalar studiemedel beviljade såväl före som efter ikraftträdandet begränsas återbetalningsskyldigheten för de nya studiemedlen så att det sammanlagda återbetalningsbeloppet inte överstiger fem procent av hans inkomst enligt 8 kap. 4 § i dess nya lydelse..

5. De nya föreskrifterna i 8 kap. 11 § om befrielse från att återbetala studiemedel för kommunal eller statlig vuxenutbildning eller för sådan annan gymnasial utbildning eller utbildning vid folkhögskola skall gälla för sådana studiemedel som den återbetalningsskyldige har erhållit för studier efter år 1983.

Har den återbetalningsskyldige redan beviljats befrielse enligt de äldre föreskrifterna får han ansöka om ytterligare befrielse så att det sammanlagda avskrivningsbeloppet per termin uppgår till högst 20 procent av det basbelopp som gällde för den termin som studiemedlen avsåg.

2 Förslag till Lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370)

Härigenom föreskrivs att 20 § kommunalskattelagen (1928:370) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 §¹

Vid beräkningen av inkomsten från särskild förvärvskälla skall alla omkostnader under beskattningsåret för intäkternas förvärvande och bibehållande avräknas från samtliga intäkter i pengar eller pengars värde (bruttointäkt) som har influtit i förvärvskällan under beskattningsåret.

Avdrag får inte göras för:

den skattskyldiges levnadskostnader och därtill hänförliga utgifter, såsom vad skattskyldig utgett som gåva eller som periodiskt understöd eller därmed jämförlig periodisk utbetalning till person i sitt hushåll;

kostnader i samband med plockning av vilt växande bär och svampar till den del kostnaderna inte överstiger de intäkter som är skattefria enligt 19 §;

värdet av arbete, som i den skattskyldiges förvärvsverksamhet utförts av den skattskyldige själv eller andre maken eller av den skattskyldiges barn som ej fyllt 16 år;

ränta på den skattskyldiges eget kapital som har nedlagts i hans förvärvsverksamhet;

svenska allmänna skatter;

kapitalavbetalning på skuld;

avgift enligt 8 kap. studiestödslagen (1973:349);

avgift enligt 8 kap. studiestödslagen (1973:349) i dess lydelse före den 1 juli 1988 och ränta enligt 8 kap. 1 § studiestödslagen i dess lydelse därefter

avgift enligt lagen (1972:435) om överlastavgift;

avgift enligt lagen (1976:666) om påföljder och ingripanden vid olovligt byggande m. m.;

avgift enligt 99 a § utlänningslagen (1980:376);

avgift enligt 26 § arbetstidslagen (1982:673);

skadestånd, som grundas på lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet eller annan lag som gäller förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare, när skadeståndet avser annat än ekonomisk skada;

företagsbot enligt 36 kap. brottsbalken;

straffavgift enligt 8 kap. 7 § tredje stycket rättegångsbalken;

belopp, för vilket arbetsgivare är betalningsskyldig enligt 75 § uppbördslagen (1953:272) eller för vilket betalningsskyldighet föreligger på grund av underlåtenhet att göra avdrag enligt lagen (1982:1006) om avdrags- och uppgiftsskyldighet beträffande vissa uppdragsersättningar;

avgift enligt lagen (1976:206) om felparkeringsavgift;

kontrollavgift enligt lagen (1984:313) om kontrollavgift vid olovlig parkering;

överförbrukningsavgift enligt ransneringslagen (1978:268);

vattenföroreningsavgift enligt lagen (1980:424) om åtgärder mot vattenförorening från fartyg;

avgift enligt 3 § lagen (1975:85) med bemyndigande att meddela föreskrifter om in- eller utförsel av varor;

lagringsavgift enligt lagen (1984:1049) om beredskapslagring av olja och kol eller lagen (1985:635) om försörjningsberedskap på naturgasområdet;

ränta på lånat kapital till den del räntan täcks av sådant statligt bidrag som avses i punkt 7 av anvisningarna till 24 §;

kapitalförlust m. m. i vidare mån än som får ske enligt 36 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988.

¹ Senaste lydelse 1986:121.

Remissammanställning – studiemedelskommitténs betänkande (SOU 1987:39) Studiemedel

1 Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttranden kommit in från socialstyrelsen, statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), riksskatteverket (RSV), riks försäkringsverket (RFV), riksgäldskontoret, riksbanken, universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), centrala studiestödsnämnden (CSN), skolöverstyrelsen (SÖ), bostadsstyrelsen, Kammarrätten i Sundsvall, konsumentverket (KOV), statens handikappråd, Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB), Svenska arbetsgivarföreningen (SAF), Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR (SACO/SR), Rörelsefolk högskolornas intresseorganisation (RIO), Elevorganisationen i Sverige, Sveriges förenade studentkårer (SFS), Samarbetsorganisationen för Sveriges vuxenstudier (SOSVUX), Sveriges folkhögskoleelevers förbund (SFHL), Svenska Bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen.

Dessutom har yttrande kommit in från bl. a. Linköpings Förenade Studentkårer, Centerns Högskoleförbund, Centrala Doktorandrådet, Lunds Studentkår, Lunds Arbetarkommun, Industriförbundet, Lantbrukarnas Riksförbund (LRF), Lunds Förenade Studentkårer, Sveriges sjuksköterskeelevers förbund (SSEF), Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund (SSU), Svenska Folkhögskolans lärarförbund, Sveriges Civilingenjörersförbund.

Allmänna synpunkter

Flertalet remissinstanser ansluter sig till huvuddragen i kommitténs förslag till ett framtida studiemedelssystem och till de allmänna mål för det statliga studiestödet som kommittén anger.

RRV anser att studiemedelskommitténs förslag till nytt studiemedelssystem är ett ambitiöst försök att minska den sociala snedrekryteringen till högre studier inom en oförändrad kostnadsram. RRV anser dock att det är oklart om de föreslagna åtgärderna bidrar till att målsättningarna uppnås.

En rad remissinstanser anför i likhet med RRV att kostnadsramen är för snäv för att kunna uppnå uppsatta mål. Sådana synpunkter framförs bl. a. av **landstingsförbundet**, **SACO/SR**, **RIO**, **Svenska sparbanksföreningen** och av flertalet studerandeorganisationer.

KOV delar kommitténs uppfattning – – angående utbildningens positiva betydelse för såväl samhälle som den enskilde. Med tanke härpå är det beklagligt, att kommittén inte i större utsträckning kunnat föreslå förändringar av studiestödssystemet som står i samklang med de angivna målen. KOV anser att man inte bör förbättra för studerande som kan klara sitt uppehälle med nuvarande studiemedelsbelopp. Detta gäller exempelvis

studerande som bor i föräldrahemmet samt studerande med höga inkomster och förmögenhet. Istället bör resurserna användas för att möjliggöra acceptabla ekonomiska förhållanden för dem som redan i dag ej kan täcka sina kostnader under studie- resp. återbetalningstiden.

SAF menar att det föreslagna systemet helt saknar någon form av stimulans för dem som tar på sig bördan med långa studier och höga studieskulder.

TCO anser att studiemedelssystemet måste vara rekryterande till högre utbildning. Målet bör vara att minst 30 % av en årskull går vidare till högre studier. Detta är nödvändigt som ett led i ansträngningarna att höja utbildningsnivån i arbetslivet.

När det gäller avvägningen mellan bidrag och lån anför **RSV** att man helt instämmer i kommitténs uttalanden vad gäller beskattade bidrag och tar på de skäl som redovisas i betänkandet bestämt avstånd från tanken på ett beskattat bidrag.

UHÄ tar upp diskussionen om generella resp. differentierade studiemedel och anför — — — beträffande principen generella/differentierade studiemedel instämmer **UHÄ** i att principen bör vara ett generellt system. **UHÄ** anser dock även här att möjlighet måste finnas att tillgodose särskilda behov. Även i dessa fall bör beslut fattas av regering/riksdag efter förslag från **UHÄ**. **UHÄ** kan då i såväl denna som föregående fråga bedöma huruvida medel för de särskilda behov som bör täckas bör utgå från högskoleanslagen eller ligga inom studiemedelssystemet. En sådan konstruktion medger flexibilitet. Exempel på sådana fall där särskilda förmåner för närvarande utgår är utbildningsarvodet till studerande på industri- och hantverkslärlärlinjen och bidrag till studerande i samband med studieresor och studiepraktik inom och utom landet (från sektorsanslaget). Exempel på andra tänkbara fall är vårdlärlärlinjen, utbildning för tekniker och ekonomer samt ämnesmässigt lektorskompetenta personer på ämneslärlärlinjen, studerande vid bibliotekarielinjen med doktorsexamen samt merkostnader på grund av regionalpolitiskt motiverade byten av studieort.

Flera remissinstanser tar upp de vuxenstuderandes speciella problem och problemen på gymnasial nivå. **SÖ** anser det olyckligt att kommittén inte undersökt de möjligheter till särskilda lösningar för vuxenstuderande under högskolenivå, som förutsatts i direktiven. **SÖ** ser med tillfredsställelse att studiemedelssystemet setts över och anser att kommitténs förslag i stort innebär en förbättring.

CSN hävdar att det är ett rättvisekrav att de som saknar grundskolekompetens och som i vuxen ålder önskar skaffa sig en sådan bör ha en självklar rätt till detta utan någon som helst skuldsättning. För denna grupp är, enligt **CSN**:s mening, inte ens det särskilda vuxenstudiestödet med en jämförelsevis stor bidragsandel tillräckligt.

LO framhåller också att studier för vuxna på grund- och gymnasieskolenivå i framtiden bör finansieras via bl. a. **SVUX**-medel och inte som nu i stor utsträckning via studiemedelssystemet. **LO** anser vidare att en framtida förstärkning av såväl vuxenstudiestöd som studiemedel bör övervägas.

RIO föreslår att regeringen i anknötning till propositionen om studiemedel redovisar en tidsplan för en övergång till ett system där alla vuxenstu-

derande kan läsa in grundskole- och gymnasiekompetens finansierat med ett uppräknat SVUX eller en studielön.

SFHL vill att ett studielönesystem successivt införs, att ett studielönesystem införs för vuxenstudierande och att begreppet vuxenstudierande definieras – – – 1. Den som av skilda skäl ej genomgått studier direkt efter grundskolan 2. Den som har en sammanhängande arbetslivserfarenhet till 25 års ålder, oavsett tidigare utbildning.

3 Totalbeloppets storlek och koppling till bostadsbidrag

Socialstyrelsen anför – – – Enligt kommitténs förslag skall bostadsbidrag utgå till studiemedelstagare som passerat åldersgränsen 29 år enligt samma grunder som till studierande under 29 år. Socialstyrelsen anser att bostadsbidrag till studierande utgör en förutsättning för att studiemedlen inte skall behöva differentieras på grund av de studerandes bostadskostnader. Styrelsen finner det också angeläget att reglerna för bostadsbidrag blir tvingande för kommunerna. De studerandes ekonomiska villkor bör, anser styrelsen, inte variera från ort till ort. Bostadsstödet bör vara bestående.

En rad remissinstanser bl. a. **SÖ, UHÄ, CSN, SFS, LO** och **RIO** tillstyrker i likhet med socialstyrelsen förslaget om hänsynstagande till det kommunala ungdomsbostadsbidraget under förutsättning att det görs tillgängligt för alla studierande.

Statskontoret däremot anser det tveksamt att låta det kommunala bostadsstödet ingå som en del av och förutsättning för det av staten finansierade studiestödssystemet. Liknande synpunkter framförs också av **RRV, landstingsförbundet, kommunförbundet, TCO** och **SACO/SR. Kommunförbundet** anför t. ex. – – – Det är därvid rimligt att hänsyn tas till de variationer i kostnaderna för uppehälle som följer av bostadsförhållandena. Kommitténs förslag bygger emellertid på förutsättningen att kommunerna beslutar om införandet av det särskilda bostadsbidrag som i praktiken finansierar en del av de studerandes uppehälle. Då denna förutsättning inte vilar på säkerställd grund innebär förslaget att de studerande inte garanteras jämlika förutsättningar. Det innebär vidare att kostnaderna för studiefinansieringen förs över från staten till kommunerna. Av dessa skäl kan styrelsen inte tillstyrka förslag i nuvarande utformning.

Bostadsstyrelsen begränsar sitt yttrande till att konstatera att det är administrativt möjligt att bevilja bostadsbidrag i enlighet med förslaget. Enligt underhandskontakter med CSN kan kommunerna kontrollera genom stickprov eller med hjälp av ADB att bidragssökande har beviljats statligt studiestöd.

CSN tillstyrker förslaget att studiemedel beviljas med 155 procent av basbeloppet för ett niomånaders läsår. Tillsammans med bostadsbidraget bör de disponibla resurserna anses tillräckliga för merparten av de studerande under studietiden.

KOV anser – – – att eftersom boendekostnaden står för en mycket stor andel i budgeten och varierar kraftigt med boendeform, är det en brist att utredningen inte redovisat hur stor andel som är "hemmaboende", bor i

studentbostad resp. egen lägenhet bland dem som klarar sig helt på studiemedel etc.

Boendeformen kan naturligtvis även påverka andra kostnader som mat och övriga hushållsutgifter. I de beräkningar som konsumentverket bifogar detta yttrande har en studerande boende i studentrum resp. egen hyreslägenhet totalt ca 650 kr. resp. 1 550 kr. högre utgifter per månad än den studerande som bor i föräldrahemmet och betalar sin andel av utgifterna.

KOV anför vidare — — — Det nuvarande totalbeloppets storlek (145 % av basbeloppet) är enligt KOVs beräkning tillräckligt för den som bor i föräldrahemmet och betalar sin andel av kostnaderna för boende och uppehälle. Däremot inte för de boende i studentrum resp. egen hyreslägenhet. Med nuvarande regler kan de hemmaboende få ett överskott per månad på ca 400 kr., medan de som bor i studentrum resp. i egen lägenhet får ett underskott på 250 resp. 1 150 kr. i månaden.

KOV framhåller att en kraftig ökning av överskottet för hemmaboende studerande inte kan motiveras. Verket menar att det är betydligt mer angeläget att förbättra för dem som har andra boendeförhållanden, så att dessa får en reell möjlighet att klara sitt uppehälle under studietiden.

TCO föreslår ett totalbelopp på 185 % av basbeloppet. Samma nivå föreslår bl. a. även **RIO**, **SFS**, **SOSVUX**, **SFEF**, **SSEF** och **SSU**.

Industriförbundet förordar ett totalbelopp på 175 % av basbeloppet.

LRF och **centerns högskoleförbund** förordar en beskattad studielön.

4 Studiebidragets storlek

UHÄ föreslår att bidragsdelen skall utgå med 50 % av totalbeloppet. — — — Kommittén har gjort ett antagande om två procents inflationstakt per år. **UHÄ** menar att detta är för lågt beräknat med hänsyn till den inflationstakt som rått under senare år. Ett antagande om fyra procents inflationstakt är mer realistisk. Med ett sådant antagande ligger redan i kommitténs förslag en större subventionering på återbetalningssidan än vad kommittén redovisar. **UHÄ** föreslår att denna subvention i stället överförs till tilldelningssidan. **UHÄ** ser det som angeläget ur såväl rekryterings- som studieeffektivitetssynpunkt att tilldelningssidan förbättras genom dels större bidragsdel, dels ökat totalbelopp.

Även **CSN** föreslår en bidragsdel om 50 % av totalbeloppet. Vid en prioritering mellan en höjning av studiebidraget och ett höjt totalbelopp menar nämnden att man bör välja att höja studiebidraget.

KOV tillstyrker kommitténs förslag att studiebidraget höjs till 35 % av basbeloppet och välkomnar förslaget om indexreglering av bidraget.

LO anser att det hade varit önskvärt med en något högre bidragsdel, varför **LO** förordar att om studiemedelssystemet tillförs ytterligare resurser, bör man prioritera höjningen av bidraget före en höjning av totalbeloppet. **TCO** förordar en ytterligare höjning utöver kommitténs förslag. Ett minimikrav anser **TCO** det vara att bidragsdelen höjs till den nivå, 25 % av totalbeloppet, som gällde vid studiemedelssystemets införande.

SFS noterar med tillfredsställelse att kommittén föreslår att bidragsdelen skall ökas och värdesäkras. **SFS** anser dock att bidragsdelen bör utgöra

50 % av totalbeloppet. Liknande synpunkter framförs av flera studerande-organisationer samt av **RIO**, **SSU** och **SSEF** anser att bidragsdelen bör vara minst 25 % av totalbeloppet och att höjningar av bidragsdelen bör prioriteras. **Elevorganisationen** anser att studiebidraget bör höjas till 800 kr. i månaden.

Svenska sparbanksföreningen vill — — — framhålla vikten av att studiemedlen görs tillräckligt stora, framför allt att studiebidragen med tanke på fördelningseffekterna hålls på en rimlig nivå. Föreningen har inte möjlighet att bedömma samtliga konsekvenser men anser likväl att ett studiebidrag på 70 % av basbeloppet vore önskvärt om studiemedelssystemet skall åstadkomma en rimlig social rekrytering till högre studier.

Industriförbundet anser att det är nödvändigt att höja bidragsdelen för att minska skuldbördan. Inom ramen för bidraget kan man också, enligt industriförbundet, införa morötter för snabba studier och snabb examen.

LRF anser att en generell högre bidragsdel/studielön som beskattas — enligt reservanten Rune Backlunds förslag — skulle rymma många fördelar.

5 Barntillägget

Socialstyrelsen anser inte att frågan om barns försörjning utretts på ett tillfredställande sätt. — — — Skillnaden mellan sammanlevande och inte sammanlevande föräldrar där någon förälder studerar kommer att bli stor. I det fall föräldrarna inte sammanlever erhåller den förälder som barnet bor hos bidragsförskott med för närvarande 817 kr./mån. om den andre föräldern studerar. Sammanlevande föräldrar där någon studerar har inte någon möjlighet att få något tillskott för försörjning av barn motsvarande bidragsförskottet om kommitténs förslag går igenom. Kommittén har vidare bara visat på exempel med ett barn. Hur studerande familjer med två eller flera barn skall klara sin försörjning framgår inte.

Socialstyrelsen finner att genom förslaget att slopa barntillägget kommer inte längre något underhållsbidrag att kunna fastställas då den bidragsskyldige föräldern studerar, vilket bl. a. var det ursprungliga syftet med barntillägg. Som regel kommer den bidragsskyldige inte ha någon förmåga att betala underhållsbidrag. Fullt bidragsförskott kommer då att betalas ut till den andre föräldern. Detta kommer inte att innebära någon besparing för staten som i stället för att ge möjlighet till återbetalningspliktiga studielån får betala ut bidragsförskott.

Även **RFV** påtalar att ett slopande av barntillägget kan påverka det underhållsbidrag som studerande skall betala.

KOV anser att barntilläggets slopande innebär kraftigt minskade möjligheter att studera för dem som har barn, särskilt om barnen är i skolåldern. **KOV** anser dock att barnfamiljernas ekonomiska behov i första hand borde tillgodoses inom det familjepolitiska området och inte genom ökad skuldsättning inom studiemedelssystemet. I avvaktan på en lösning inom familjepolitikens ram menar verket att barntillägget bör omvandlas till bidrag och utgå med 25 % av basbeloppet.

Liknande synpunkter framförs av **landstingsförbundet**, **TCO**, **RIO**, **SFS** och **SSEF**.

Prop. 1987/88:116
Bilaga 3

CSN delar kommitténs principiella inställning att stödet till barnfamiljerna bör ges inom ramen för familjepolitiken. Barnfamiljernas behov av extra stöd under studietiden bör täckas genom familjepolitiska åtgärder och inte genom ökad skuldsättning. **CSN** har kommit fram till att studerandefamiljer — — även utan ett särskilt barntillägg — — har en i jämförelse med andra familjer likvärdig ekonomisk standard. **CSN** tillstyrker därför kommitténs förslag att avskaffa barntillägget. **CSN** föreslår dock en övergångsbestämmelse som gör det möjligt att inom ramen för bestämmelserna om extra studiemedel bevilja ytterligare lån i vissa fall till studerande som tidigare uppburit barntillägg.

SACO/SR menar att om reella förbättringar åstadkoms i övrigt kan barntilläggen avskaffas. Även **Svenska Sparbankföreningen** anser att barntilläggen kan avskaffas, trots att detta medför oförändrad eller något sänkt standard för berörda. Vinsten blir i stället en lägre skuldbörda inför framtiden.

6 Övriga frågor

6.1 Antal terminer med studiestöd

CSN och **UHÄ** anser liksom studiemedelskommittén att antalet terminer med studiestöd bör begränsas. De föreslår emellertid att gränsen sätts till sex terminer på gymnasial nivå och tio på eftergymnasial.

KOV anser att ett generellt tillägg bör göras för studier på grundskolenivå, om inte ett allmänt bidrag införes för dem som studerar på grundskole/gymnasienivå.

Landstingsförbundet anser att antalet studiemedelsberättigande terminer bör ökas i förhållande till kommitténs förslag. **RIO** föreslår att antalet terminer som berättigar till studiemedel maximeras till 16, varav högst åtta kan disponeras för studier på grund- och gymnasieskolnivå, samt högst tolv terminer för studier på högskolenivå förlagd till högskola eller folkhögskola. **SFS** anser att studerande under högskolenivå inte skall behöva finansiera sina studier via studielån. Intill dess att vuxenstudiestöden är fullt utbyggda bör studiemedel utgå i sex terminer på gymnasieskolnivå, exkluderat erforderligt antal terminer på grundskolenivå. På högskolenivå skall studiemedel utgå i 16 terminer.

Ingen av de remissinstanser som yttrat sig i denna fråga anser att antalet terminer på grundskole- och gymnasienivå skall kunna påverka möjligheten att studera på högskolenivå.

6.2 Studiemedel för studier utomlands

Kommitténs förslag om en mer generös tilldelning av studiemedel för studier utomlands tillstyrks av alla remissinstanser som yttrat sig i frågan, dvs. **UHÄ**, **CSN**, **SFS**, **SAF** och **RIO**. **CSN** välkomnar en attitydändring som innebär att studiemedel i allmänhet bör utgå om inte skäl talar där-

emot, i stället för som i dag att studiemedel i princip inte utgår om inte särskilda skäl motiverar det.

SFS anser inte att CSN skall bedöma vare sig högskolans dimensionering eller kostnadsläget i olika länder, utan studiestöd skall utgå med samma belopp oavsett var studierna bedrivs.

6.3 Gränsdragning mot studiehjälpssystemet

CSN och Elevorganisationen i Sverige är positiva till kommitténs förslag att all utbildning inom gymnasieskolan skall hänföras till den gymnasiala nivån. Elevorganisationen framhåller att det extra tillägget och inackorderingstillägget inom studiehjälp måste höjas kraftigt för att inte de elever som tidigare fått studiemedel skall komma i ekonomiska svårigheter.

SÖ anser att den rimligaste avvägningen är att studiehjälp utgår under de första tre årens gymnasiala studier, även om det tredje året har karaktär av påbyggnadsutbildning.

6.4 Regler för meritvärdering

CSN instämmer i kommitténs bedömning beträffande eftergymnasial utbildning. När det gäller studerande i folkhögskola och de gymnasiala utbildningarna ser CSN inget behov av någon översyn. Beträffande komvux avser CSN att ta upp överläggningar med SÖ för att diskutera erfarenheterna av nuvarande ordning.

SÖ anser att en elev i gymnasial utbildning som har rätt att fortsätta till nästa termin eller årskurs i princip bör beviljas stöd, liksom en elev som av särskilda skäl medges att gå om en kurs.

SFS föreslår att kravet på 30 poäng per år för erhållande av studiemedel även bör gälla för de bundna studierna i eftergymnasial utbildning. SFS anser vidare att det krav som ställs för att en utstraffad skall återvinna rätten till studiemedel är för hårt.

6.5 Prövning mot egen inkomst

KOV anser liksom kommittén att reduktion av studiemedlen först bör avse bidraget och därefter lånedelen.

Landstingsförbundet anser liksom kommittén att det skall vara generösa regler för prövning mot egen inkomst mot den enskildes ekonomi. Men Landstingsförbundet tycker att de föreslagna reglerna med olika stora fribelopp för vår resp. höstterminen gör det svårare för skolhuvudmannens planering och möjligheter att flexibelt anpassa utbildningens förläggning i tiden.

TCO framför att ett särskilt problem är att beräkningen av inkomst sker per kalenderhalvår, vilket leder till att studerande inom den kommunala vuxenskolan får reducerade studiemedel i de fall studierna inte följer den gängse terminindelningen. TCO menar, mot denna bakgrund, att vid en prövning av den enskildes egna inkomster bör fribeloppet höjas, så att

dessa problem inte uppstår vid normala inkomstlägen. **RIO** och **SSU** anser att fribeloppen ska höjas.

SACO/SR anser att inkomstprövningen skall avskaffas. Om man genom arbetsinkomster som inte har påverkat studieresultaten har skaffat sig en viss handlingsfrihet att möta kostnader för t. ex. familjebildning skall inte möjligheterna att få studiemedel begränsas. **SACO/SR** avstyrker vidare att man låter reduceringsreglerna i första hand drabba bidraget. Om inkomstprövningen skall vara kvar bör en proportionell reduktion av bidrag och lånedel gälla även i framtiden. **SFS** anför liknande synpunkter.

SFS, **Industriförbundet** och **SSEF** anser inte att ferieinkomster skall påverka studiemedlens storlek. Den av kommittén föreslagna inkomstgränsen är enligt **SFS** för låg. **Industriförbundet** anser vidare att maximala studiemedel bör kunna kombineras med stipendier. **CSN** och **SSU** anser i likhet med studiemedelsnämnderna att nuvarande principer för inkomstprövningen bör vara kvar i det framtida systemet. **CSN** har tidigare förordnat ett högre studiebidrag än kommittén. Ett högre bidrag ställer enligt **CSN** krav på en inkomstprövning främst av kostnads- och rättviseskäl. **SSEF** anser att fribeloppet bör motsvara det belopp där en reduktion sker i förslaget till bostadsbidrag (dvs. vid 26 000 kr.).

6.6 Inkomstbegrepp

CSN och **KOV** stöder kommitténs förslag att samma inkomstbegrepp skall gälla vid beviljning som vid återbetalning av studiemedel. **CSN** tillstyrker att man övergår till ett inkomstbegrepp vid beviljning, som endast tar hänsyn till skattepliktiga inkomster. **CSN** och **LO** föreslår att beräknad sammanräknad inkomst skall gälla vid tilldelningen av studiemedel. Ett skäl att i studiemedelssystemet utgå från bruttoinkomsten kan vara att därigenom minska orättvisor som har sin grund i skattesystemets utformning. Enligt **TCO** bör emellertid orättvisor i skattesystemet i första hand lösas inom ramen för skattepolitiken. **TCO**, **SACO/SR**, **RIO**, **LRF** och **Centerns högskoleförbund** föreslår att taxerad inkomst bör användas som inkomstbegrepp. **SFS** liksom **Industriförbundet** anser att återbetalningen måste baseras på den sammanräknade nettoinkomsten.

6.7 Förmögenhetsprövning

CSN, **SACO/SR**, **SFS**, **LRF** och **RIO** anser liksom kommittén att förmögenhetsprövningen skall tas bort. **SOSVUX** anser däremot att förmögenheten skall påverka studiemedlens storlek.

6.8 Reduktion gentemot fria läromedel

CSN, **KOV** och **SÖ** tillstyrker kommitténs förslag. **SÖ** anser att alla elever på gymnasienivå bör ha tillgång till fria läromedel och fria måltider. Först när alla kommuner kan erbjuda detta bör reduktionsreglerna för fria läromedel och fria måltider avskaffas. **Landstingsförbundet** menar att om fria läromedel erbjuds de studerande så bör studiemedlen reduceras. Men

oftast utlånas dessa läromedel endast under en viss tid och de studerande tvingas ändå att köpa egna böcker. Landstingsförbundet avstyrker därför detta förslag.

6.5 Extra studiemedel

CSN delar kommitténs uppfattning att möjligheten till extra studiemedel bör finnas kvar. Tillämpningen av de nuvarande reglerna har vuxit fram under en följd av år. Villkoret om synnerliga skäl i det individuella fallet har kommit att i praktiken ersättas av generella villkor för grupper av studerande. Mot den bakgrunden anser CSN att villkoret synnerliga skäl bör ersättas av särskilda skäl.

6.6 Åldersgränser

KOV föreslår att åldersgränsen för studiemedel höjs till 50 år. Även CSN anser att det finns skäl att överväga en höjning till 50 år. Genom en höjd bidragsdel och ändrade återbetalningsregler bortfaller delvis argumenten mot en höjning av åldersgränsen. Antalet studerande i den aktuella åldersgruppen är ganska litet. Ökningen i utflödet av studiemedel skulle därför om gränsen höjs till 50 år bli marginell. TCO anser att en generös praxis för tilldelning av studiemedel även för den som är äldre än 45 år bör tillämpas. Det är rimligt med tanke på det ökade behovet av återkommande utbildning i arbetslivet och de snabba förändringar som sker i villkoren för olika grupper med lång tid kvar i yrkeslivet.

7 Återbetalningen

7.1 Allmänt

CSN, UHÄ, LO, TCO, KOV, SFS, SSU, LRF, Kammarrätten i Sundsvall, RIO, SOSVUX och Landstingsförbundet tillstyrker principerna i kommitténs förslag om ett inkomstrelaterat återbetalningssystem och utformningen av detta.

Landstingsförbundet anser att för personer med låga eller medelgoda inkomster efter studierna blir avgiften betungande. I likhet med TCO anser därför förbundet att avgiften bör sättas till en lägre procentsats än fyra procent.

Vid inkomster under 3,5 basbelopp bör, anser TCO och SFS, uppskov ges med betalningen av studieskulden. SFS anser att procentsatsen i återbetalningssystemet bör öka gradvis när inkomsten överskrider den garanterade avgiftsgränsen.

LO anser att de grupper som efter studierna får relativt låg lön skall behandlas generöst vid prövningen av återbetalningsbeloppet.

CSN menar att de inkomstrelaterade återbetalningssystemen måste kunna kombineras med vissa uppskovsmöjligheter och föreslår att rätt till befrielse från betalningsskyldigheten skulle gälla om inkomsten är extremt låg, t. ex. under två basbelopp. Över denna gräns skulle återbetalning ske

med sex procent av den överskjutande inkomsten. CSN menar att de nackdelar som finns med en inkomstrelaterad återbetalning är, att det saknas en bestämd återbetalningstid och att skulden nominellt kan öka trots en normal återbetalning enligt reglerna.

SAF menar att förslaget om inkomstrelaterad återbetalning är diskutabel. För personer med höga månadsinkomster tar avbetalningarna en betydande stor andel av nettoinkomsten. Detta beror på våra höga marginalskatter. SAF anser vidare att konstruktionen med uppräkningslånen kan leda till orimligt höga uppskrivningar varje år.

RRV anser att kommitténs förslag kan ifrågasättas, eftersom det strider mot de principer som gäller på lånemarknaden i övrigt. Det finns en risk att de återbetalningsskyldiga ser återbetalningen som en skatt snarare än som ett lån man har eget ansvar för. Enligt RRV kan det övervägas om återbetalningen av studiemedlen kan göras per månad i stället för som nu tre gånger per år. Detta skulle medföra att statens ränteinkomster ökar.

Svenska Sparbanksföreningen menar att man kan förmoda att ett lånesystem utan i förväg känd slutpunkt och där de löpande betalningarna inte heller är kända i förväg, ytterligare förstärker motviljan mot skuldsättning. Eftersom motviljan mot skuldsättning är störst bland ungdomar från familjer utan studievana kommer den sociala snedrekryteringen till högskolan att bestå, anser Sparbanksföreningen. Ett lånesystem bör vara känt och förutsebart. Därför avstyrker Sparbanksföreningen det föreslagna inkomstrelaterade återbetalningssystemet.

7.2 Återbetalningen för utomlands bosatta och sjömän

Kommittén föreslår att personer bosatta utomlands som inte kan betala i relation till inkomsten i stället skall återbetala sin skuld på 20 år. Alternativen till den av kommittén föreslagna beräkningsmetoden är antingen en fast återbetalningstid eller en ändrad andel av den ingående skulden per år. CSN föreslår att andelen ändras till en femtondel av den ingående skulden.

7.3 Avskrivning

RRV, SÖ, CSN, KOV, Landstingsförbundet, SACO/SR, TCO, LO, SFS, SOSVUX, RIO, LRF och **SSU** avstyrker kommitténs förslag om att avskrivningsmöjligheten vid ålderspensionering skall tas bort. RRV menar att antalet överklagande kommer att öka kraftigt när möjligheterna till avskrivning minskas. Enligt SÖ är det viktigt från såväl fördelningsspolitisk som arbetsmarknadsspolitisk synpunkt att inte avskräcka från studier även om dessa inte leder till högre löner. SFS anser att återbetalningsreglerna skall medge avskrivning om den betalningsskyldiges inkomst underskrider 3,5 basbelopp. Avgiften och lånedelen för detta år skall, enligt SFS avskrivnas i sin helhet.

I inkomstlagen över 3,5 basbelopp anser SFS att den del av lånekostnaden som överstiger avgiften skall avskrivnas. CSN tillstyrker kommitténs förslag om att studiemedelsskulden kan helt eller delvis avskrivnas på grund

av dödsfall, studieförlängning på grund av handikapp, nedsatt betalningsförmåga på grund av sjukdom eller annat synnerligt skäl.

Vad gäller vuxenstuderandes skuldsättning anser SÖ att denna bör lösas i första hand genom utökning av antalet vuxenstudiestöd och inte som kommittén föreslår genom avskrivning. Landstingsförbundet och RIO tillstyrker de generösare avskrivningsmöjligheterna som föreslås för högskolestuderande som också studerat på lägre nivå med studiemedel. LO anser att alla vuxna som skuldsatt sig för studier på grundskolenivå bör få viss nedsättning av skulden. Detta skulle gälla även de personer som inte går vidare till högskolenivå. Nedsättningen av skulden skulle göras med ett visst belopp per år. SFS anser att alla skulder på grund- och gymnasienivå bör skrivas av och att SVUX bör byggas ut så att ingen behöver skuldsätta sig för att få grundskole-/gymnasiekompetens. Landstingsförbundet anser att avskrivningsmöjligheten även bör gälla gymnasieskolan, då den särskilda behörigheten till de flesta linjer inom vårdhögskolan inte kan tillgodoses inom vuxenutbildningen. CSN avstyrker kommitténs förslag om en förbättrad avskrivning av studieskulder för den, som i vuxen ålder studerat på både grundskole- och/eller gymnasienivå och dessutom studerat på högskolenivå. CSN anser att den högre subventionen bör komma den vuxenstuderande till del redan under studierna på grund- eller gymnasienivå och inte först om man studerar på eftergymnasial nivå.

7.4 Minimiavgift

Socialstyrelsen, TCO, KOV, Kammarrätten i Sundsvall, SFS och RIO avstyrker kommitténs förslag om att införa en minimiavgift. Socialstyrelsen anser att det inte är rimligt att kräva att de som t. ex. är beroende av socialbidrag för sin försörjning, skall erlägga sådan minimiavgift. Vidare bör enligt TCO endast inkomster upp till 7,5 basbelopp ligga till grund för avgiftssystemet. Systemet bör dessutom utformas så att hänsyn till försörjningsbördan skall kunna tas. SFS konstaterar att kommitténs förslag att avskaffa uppskovsmöjligheterna främst drabbar kvinnor. En lösning där doktorander med utbildningsbidrag medges uppskov är naturlig, då dessa annars tvingas använda en form av studiestöd för att avbetala på en annan form av studiestöd. CSN tillstyrker att en minimiavgift bör införas, men menar att den bör konstrueras på ett annat sätt. Den skall i stället vara två procent av basbeloppet eller för närvarande 490 kr. Minimiavgift bör införas av administrativa skäl.

7.5 Återbetalningsfria år

Socialstyrelsen, TCO, SACO/SR, Industriförbundet, SOSVUX, SFS och SSEF anser att principen om två återbetalningsfria år bör gälla även i fortsättningen. SFS anser att på lång sikt bör en återbetalningsfri tid om fem år införas, för att garantera möjligheterna till studieuppehåll utan återbetalningsplikt under rimlig tid. SSEF menar att de återbetalningsfria åren skall vara kvar eftersom många måste byta bostadsort efter avslutade studier. Tidigare fanns en möjlighet till ekonomisk hjälp som numera är

avskaffad. SSEF menar att de studerande behöver sina återbetalningsfria år för att reparera sin ekonomi efter studierna. CSN och Sparbanksför-
eningen tillstyrker kommitténs förslag om ett slopande av de återbetalningsfria åren.

7.6 Övrigt

SAF och **Industriförbundet** har framfört förslag om ett omvänt pensions-system. De studerande skulle få en beskattningsbar studielön under utbildningstiden. Efter utbildningstiden skulle lönen omräknas till ett lån med marknadsmässig ränta som skulle amorteras genom avdrag från bruttoinkomsten. Det skulle vara tillåtet att göra avdrag för räntan i deklarationen. **SACO/SR** föreslår, för att komma till rätta med skuldproblemen, att ett värdesäkrat utbildningsstipendium införs (motsvarande ett basbelopp). Detta är det bästa sättet att tala om för ungdomar att samhället premierar studier och vill ge alla en generös möjlighet, anser SACO/SR. Ett så högt bidrag gör att flera vägar att lösa resterande lånebehov finns. En modell är kompletterande finansiering med statsgaranterade lån upp till 70% av ett basbelopp. Detta förutsätter dock att stipendierna blir så stora, att räntan och amorteringarna blir rimliga och att reallönerna inte försämras i relation till basbeloppet.

Centerns högskoleförbund anser att studiemedel bör utgå med 185% av basbeloppet per läsår. Enligt KOVs bedömning motsvarar detta den genomsnittliga studentens minimala konsumtionsbehov. CSN tillstyrker kommitténs förslag att regeringen kan bestämma om särskilda villkor för frivillig återbetalning. CSN anser emellertid att det vore olyckligt om det inte införs en premie för dem som betalar in sina lån tidigare än vad de annars skulle ha gjort. Den premie som finns i det nuvarande systemet skapades under en tid med låg inflation och låg ränta. Trots det har den haft viss betydelse. CSN föreslår i första hand att premien blir en procentenhet lägre än räntan enligt 8 kap. 2 § i kommitténs lagförslag. Alternativt kan premien utformas som ett lotteri eller en kombination av dessa. I proportion till inbetalningen kan premien utgöra en eller flera premieobligationer eller andra former av erbjudanden.

8 Räntan i återbetalningssystemet

Kommittén föreslår att räntan i systemet knyts till statens kostnad för upplåning och att de återbetalningspliktiga studiemedlen beläggs med en ränta som motsvarar hälften av statens kostnader. CSN tillstyrker detta förslag.

KOV framhåller att förslaget att räntan skall motsvara hälften av statens upplåningsränta innebär att kostnaden för lånet inte som i dag har en fast maximigräns. Därmed försvåras möjligheterna för de studerande att bedöma lånekostnaden samt för CSN att ge information härom.

TCO och **SFEF** anser att en årlig uppskrivning av studieskulden med ett belopp motsvarande statens halva upplåningskostnad med tanke på dagens höga ränteläge är för hög. Räntesatsen bör inte sättas högre än att flertalet

låntagare får sin skuld minskad i nominella tal efter återbetalning för respektive år.

SFS anser att en generell räntesubvention som motsvarar rätten att i deklARATIONEN göra avdrag för räntekostnader är ett minimikrav. Av trygghetsskäl är det också nödvändigt att den framtida nivån på räntesubventionen garanteras och inte blir beroende av eventuella inskränkningar i rätten att i deklARATIONEN göra avdrag för räntekostnader.

9 Handikappade studerande

”En handikappad studerande som på grund av handikappet får sin studietid förlängd, bör ha möjlighet att i efterhand få den del av studieskulden som belöper sig på sådan mertid avskriven”. Styrelsen vill framhålla vikten av att en funktionshindrad som erhållit individuell studiegång, får information om att merskulden kommer att avskrivas redan då han/hon påbörjar studierna. Härigenom kan ängslan för stor skuldsättning undvikas. Detta torde även främja benägenheten hos handikappade att studera.

Statens handikappråd delar kommitténs uppfattning att en handikappad studerande som på grund av handikappet får sin studietid förlängd bör ha möjlighet att i efterhand få den del av studieskulden som belöper sig på sådan mertid avskriven och anser det angeläget, att möjligheten till avskrivning används generöst för funktionshindrade.

— — — Kommittén framhåller, att ”återbetalningssystemet ska inte vara så konstruerat att grupper av låntagare redan på förhand kan räkna med att aldrig behöva betala tillbaka sin skuld eller få en stor del av skulden efterskänkt”. Vi har här en annan uppfattning och menar, att funktionshindrade, som erhållit individuell studiegång, från början ska veta, att deras merskuld kommer att avskrivas. Detta ger trygghet, som främjar benägenheten att studera.

Vi konstaterar, att utbildningsväsendet under de senaste årtiondena har blivit bättre och ger goda studievillkor åt fler. Människor med funktionsnedsättning har dock inte full delaktighet i denna utveckling. Det är vidare så att konstruktionen för studiemedlen kan vara ett hinder för att bredda utbildningsmöjligheterna för människor utan studievana och studietradition. Detta blir särskilt tydligt när det gäller människor med funktionshinder. Statistiska centralbyråns rapport ”Handikappad, Delaktig och Jämlik” (1981) visar, att de har kortare utbildning än andra. I befolkningen som helhet har mer än dubbelt så många högskoleutbildning som i handikappgrupperna. Detta har inte ändrats under de senaste åren. För människor med funktionsnedsättning är rätten till utbildning således inte lika självklar som för andra. För dem är denna rätt, liksom många andra rättigheter, i praktiken fortfarande inskränkt. Eftersom vi anser, att funktionshindrade har väl så stort behov av utbildning som andra, är detta allvarligt.

Kommittén redovisar studiehinder för högskoleutbildning bland gymnasieelever. Det vanligaste hindret är rädslan för studieskulder. Elever med funktionsnedsättning är inte särskilt redovisade. Det är dock troligt att deras ängslan för skuldsättning är större än andras. De har inte samma möjligheter att skaffa sig en inkomstförstärkning till studiemedlen genom

10 Övriga synpunkter på återbetalningen

SACO/SR anser att återbetalningssystemet i dag innebär en hård belastning för stora grupper av långtidsutbildade. Debatten om ett nytt studiestöds-system har uppkommit som en följd av problem för dem som nu återbetalar sina studielån. En retroaktiv avskrivning bör därför beviljas dagens skuld-belastade studenter. **SFS** anser att det vore enklare att låta samtliga studenter som påbörjat sina studier stanna kvar i det gamla systemet och komplettera det med en bestämmelse om att man har rätt att få avgiften maximerad till fyra procent av avgiftsunderlaget.

SFS menar att det i jämförelse med kommitténs förslag lägre avgifts-maximum som föreslås är rimligt mot bakgrund av att den aktuella gruppen har fått jämförelsevis liten bidragsdel. **Socialstyrelsen** föreslår att möjligheterna att avskriva delar av studieskulder vid tjänstgöring inom glesbygd prövas för så väl läkare som annan hälso- och sjukvårdspersonal.

KOV avstyrker förslaget att räntenivån skall vara högre för dem som ej kan fullfölja återbetalningarna på föreskrivet sätt och därför sluter avtal med CSN om speciella betalningsvillkor. De som då belastas med den högre räntan har förmodligen redan stora ekonomiska problem och en ytterligare höjning av räntekostnaden skulle förvärra deras situation.

KOV — — — anser att studerande med studiehjälp eller särskilt vuxen-studiestöd måste få kompensation, då den statliga subventionen av studie-medlen överflyttas från återbetalningen av studielånen till studiestödet under studietid. Kommittén föreslår att personer med både gamla och nya studielån att återbetala, automatiskt skall få sin årliga betalning maximerad till fem procent av inkomsten. Minskningen skall ske först på de nya studiemedlen, så att de gamla studiemedlen betalas först.

CSN tillstyrker en samordning, men anser att kommitténs förslag blir alltför krångligt att hantera. **CSN** anser — — — att dessa problem skulle kunna lösas genom samordningsregler. Punkt fyra i övergångsbestämmelserna bör utformas så att man måste ansöka om samordning. Då man begär samordning gäller inte längre de normala uppskovsreglerna i det gamla systemet utan ersätts med maximalt fem procents betalning på båda lånen samtidigt. Det bör framgå av regeln att en eventuell minskning i första hand skall göras på de nya studiemedlen och i andra hand på de gamla studiemedlen.

CSN anför vidare i dagens regler om återbetalning av studiemedel finns inga speciella regler för preskription. Man har haft ett debiteringsförfarande under ett år och därefter möjlighet till indrivning och återföring av skulden efter tre år och tio månader. Detta fungerar i stället för direkta preskriptionsregler. Med den nya formen av återbetalningspliktiga studiemedel blir rutinerna annorlunda. De årliga avgifterna kommer att debiteras och förfalla till betalning under ett år. Därefter kommer krav och indrivning att ske genom **CSN** och kronofogdemyndighet. Någon återföring som sker i dag kommer inte att ske i stället kommer fodran att preskriberas.

CSN föreslår — — att återbetalningspliktiga studiemedel undantas från bestämmelserna i preskriptionslagen. I kommitténs förslag föreslås att det finns en möjlighet att säga upp lånet om den återbetalningsskyldige inte betalar beloppet inom avtalad tid. CSN får då möjligheten att ingå avtal med den betalningsskyldige och räntan skall utgå med en räntesats som motsvarar två procent plus statens utlåningsränta. CSN är positiv till förslaget. Det gör det enklare att hantera lånen i de fall betalningen inte genomförts inom föreskriven tid.

11 Administrationen

Ett fåtal remissinstanser har kommenterat kommitténs förslag beträffande den administrativa hanteringen av studiemedelssystemet.

Statskontoret anser att de administrativa konsekvenserna av utredningens förslag är dåligt belysta i betänkandet och framhåller att de administrativa merkostnaderna kan bli stora.

Såväl **statskontoret** som **RRV** pekar på att man under en mycket lång tid måste arbeta med två parallella återbetalningssystem, vilket kan bli administrativt svårhanterligt.

Statskontoret framhåller vidare — — I de studier av CSN:s internadministration som genomfördes framkom att kostnaderna för dessa är låga jämfört med andra myndigheter. Det kan därför antas att CSN får problem vad gäller arbetet med ständiga förändringar av systemtekniska och administrativa hanteringsrutiner. Mot denna bakgrund kommer en lösning med parallella system på återbetalningssidan med stor sannolikhet att innebära ytterligare svårigheter för myndigheten när det gäller att bedriva verksamheten på effektivaste sätt.

Statskontoret anser att det i utredningen saknas en mer ingående diskussion om hur de tänkta penningtransaktionerna mellan RGK och CSN skall hanteras i administrativt och tekniskt hänseende. — Det finns i dag vid CSN inga utvecklade rutiner för eller tidigare erfarenheter av hur sådana transaktioner skulle kunna administreras. Den föreslagna finansieringslösningen över RGK kan därför komma att kräva en viss ny kompetens vid CSN.

Statskontoret och **RRV** menar att utredningen inte har behandlat det likviditetsproblem som sannolikt kommer att uppstå i det nya systemet under dess första år. Beloppen för tilldelning av studiemedel kommer att vara betydligt högre än återbetalningarna. En sådan situation, framhåller statskontoret, torde komma att kräva tillskott via anslag över statsbudgeten.

Enligt **statskontorets** mening hade det varit intressant att även andra finansieringsformer, t. ex. någon typ av fond motsvarande rundradiofon-

den. Vad avser formerna för återbetalningens administration finner **statskontoret** — — dock inte självklart att dessa arbetsuppgifter även i framtiden skall åvila CSN. Ett alternativ är att helt eller delvis överföra denna verksamhet till skattemyndigheterna (RSV, LSM m. fl.) en administrativ samordning med källskatt och B-skatt innebär automatiskt att intäkterna

snabbare tillförs staten. Ytterligare ett skäl är att även folkbokföringen kommer att överföras till skatteadministrationen.

För att ytterligare koncentrera och renodla CSN:s roll som studiesocial organisation kan enligt statskontorets mening även prövas att samordna det centrala antagningssystemet och studiestödets informationssystem STIS.

Riksgäldskontoret har inga invändningar mot det föreslagna systemet, men gör vissa påpekanden. — — — Principiellt sett finns ingen större skillnad om centrala studiestödsnämnden (CSN) finansierar studielånen via statsverkets eller riksgäldskontorets checkräkning i riksbanken. Den totala kreditgivningen blir lika stor och riksgäldskontoret måste i bägge fallen refinansiera sig genom en ökning av statsupplåningen, dvs. genom en ökning av statsskulden. Skillnaden mellan dessa alternativ är av redovisningsmässig natur; att som utredningen föreslår bryta ut denna utlåning ur statsbudgeten kan ses som en strävan att renodla statsbudgeten genom att bryta ut låneverksamheten. Enligt fullmäktiges mening finns skäl för en sådan förändrad redovisningspraxis. Fullmäktige anser därför att denna princip även bör omfatta annan låneverksamhet.

Den modell för finansieringen av studiemedel som redovisas i utredningen ryms inom ramen för kontorets nuvarande kreditgivningsverksamhet.

Det bör enligt fullmäktiges mening vara till fördel för finansieringssystemet om man undviker alltför stora fluktuationer i utlåningsräntorna. Mot denna bakgrund bör en utjämning ske genom att räntan beräknas på grundval av de genomsnittliga upplåningskostnaderna under en längre period, förslagsvis de tre senaste åren. Fullmäktige vill i detta sammanhang påpeka det lämpliga i att skapa en samordning mellan å ena sidan statens utlåningsränta och statens avkastningsränta och räntan avseende studiemedel å den andra.

För riksgäldskontorets del krävs inga speciella lagändringar för att kunna ge lån till CSN. Genom utformningen av lagen om riksgäldskontoret kan riksgäldskontoret efter särskilt riksdagsbeslut ge krediter till statlig och annan verksamhet.

Avslutningsvis kan fullmäktige konstatera att en rad skäl talar för att välja den finansieringsmodell utredningen presenterat. För det första är CSN en i dag väl fungerande myndighet vars verksamhet uppfyller de effektivitetskrav man kan ställa.

Sålunda är det inte sannolikt att en samhällsekonomiskt bättre lösning skulle erhållas om utlåningen lades ut på de privata kreditinstituten. För det andra är statens upplåningskostnader av ett flertal skäl lägre än andra låntagares. Detta talar för att studielånen — som har ett uttalat socialt syfte — effektivast kan finansieras inom ramen för statsverkets och riksgäldskontorets område. Huruvida redovisningen skall ske på statsbudgeten eller inte är en redovisningsmässig fråga där fullmäktige inte har något att invända mot utredningens förslag.

CSN delar utredningens uppfattning att riksgäldskontoret bör svara för upplåningen av medel till studiestödssystemet liksom att CSN ansvarar för utbetalning och återbetalning av studiestödet.

Beträffande organisation och administration anför CSN — — — Försla-

gen medför dock i första hand förändringar i de administrativa systemen för studiemedel samt utveckling av ett nytt återbetalningssystem som i drift skall finnas jämsides med det gamla systemet under en lång övergångstid. Förändringarna inom studiemedels- och återbetalningssystemen medför även förändringar i kopplingen mellan de olika systemen. Den förändrade finansieringen medför att nya ekonomiska administrativa rutiner och medelsförsörjningsrutiner skall utvecklas. Med hänsyn till de osäkerheter som finns beträffande regelverkens slutliga utformning diskuterar CSN nedan endast översiktligt de administrativa och organisatoriska åtgärder som bör vidtas. CSN bör få i uppdrag att lämna förslag om utformning och utveckling av administration och organisation när beslut om regelverket fattats. Skall ett nytt studiemedelssystem träda i kraft den 1 januari 1989 måste CSN få ett underhandsuppdrag senast under februari månad 1988.

CSN tar också upp de administrativa kostnaderna. — — — Av naturliga skäl är det för närvarande omöjligt att i detalj beräkna kostnaderna för ett genomförande av studiemedelskommitténs förslag. Som framgått ovan kommer dock relativt sett stora åtgärder att behöva vidtas i nuvarande administrativa system för handläggning av ärenden om både studiemedel och återbetalning liksom i utveckling av rutiner för finansiering och ekonomisk redovisning. Även den anpassning av organisation som diskuterats ovan kräver vissa kostnader.

Förändringarna kräver också stora informationsinsatser med åtföljande kostnader.

Enligt ovan finns således en icke oväsentlig investeringskostnad i anslutning till genomförandet av de beslut riksdag och regering fattar med anledning av studiemedelskommitténs förslag.

Från den tidpunkt administrationen förändras påverkas också de löpande administrativa driftkostnaderna. Sådana kostnader avser främst personella konsekvenser av parallella återbetalningssystem, ökat antal ärenden vid SMN, datordriftskostnader, underhåll av ADB-system, blanketter och porton.

Detaljerade kostnadsberäkningar förutsätter CSN att få göra i två etapper, dels översiktligt i anslutning till att riksdagsbeslut föreligger dels i anslutning till att detaljerade lösningar för tillkommande och kompletterande administrativa system utarbetats.

CSN föreslår slutligen att de nya reglerna ska träda i kraft den 1 juli 1989 eller tidigast den 1 januari 1989.

TCO framhåller att — — — övergången till ett nytt återbetalningssystem kommer att ske successivt och det är därför rimligt att en och samma instans svarar för både det nuvarande och det nya systemet. Nämnden har dessutom en väl inövad administration för att handha dessa frågor. TCO tillstyrker mot denna bakgrund att CSN även i framtiden svarar för administrationen av studiemedelssystemet.

Svenska sparbanksföreningen anser att alternativet med att bankerna eller speciella mellanhandsinstitut finansierar studielånen inte är tillräckligt belyst i betänkandet.

Industriförbundet menar att man bör försöka minska kostnaderna för hante-

ringen av studiemedel borde låta låneverksamheten på sikt överföras från särskilda myndigheter till det vanliga bankväsendet.

Prop. 1987/88:116
Bilaga 3

Nuvarande lydelse av 8 kap. studiestödslagen (1973:349)

8 kap. Återbetalning av studiemedel

Huvudsakliga grunder

1 § Den som uppburit återbetalningspliktiga studiemedel skall återbetala dessa genom årliga avgifter.

Återbetalningspliktiga studiemedel som belöper på sjukperiod skall ej återbetalas enligt vad som framgår av 77–80 §§.

Återbetalningspliktiga studiemedel som belöper på tid under vilken den studerande har uppburit utbildningsbidrag skall ej återbetalas enligt vad som framgår av 80 a §.

2 § Återbetalningen skall börja under det tredje året efter det för vilket den återbetalningsskyldige senast uppburit studiestöd enligt 3, 4 eller 7 kap.

Det år då återbetalningen skall börja benämnas första avgiftsåret.

3 § Återbetalningen fördelas på åren fram till och med det år under vilket den återbetalningsskyldige fyller 50 år eller, om denna tid omfattar mindre än 15 år, på 15 år. Återbetalningen fördelas dock i vissa fall på kortare tid. Bestämmelser härom finns i andra och tredje styckena.

Återbetalningen får ej fördelas på fler år än att återbetalningen för det första avgiftsåret uppgår till lägst en tiondel av basbeloppet enligt vad som framgår av följande grupper av bestämmelser, nämligen

1. 23 § andra stycket, jämfört med 16–19 §§, 38 § första stycket, 42 § första stycket och 58 och 59 §§.

2. 23 § tredje stycket, jämfört med 16–21 och 24 §§, 38 § första stycket, 42 § första stycket och 58 och 59 §§.

Återbetalningen får ej fördelas på fler år än åren fram till och med det under vilket den återbetalningsskyldige fyller 65 år.

4 § Återbetalningstiden enligt 3 § förlänges, om

1. med stöd av 44–47 §§ föreskrivits att slutlig avgift ej skall utgå eller skall nedsättas till lägre belopp än som avses i 42 § första stycket.

2. den återbetalningsskyldige för visst år ej erlägger avgift eller del av avgift och debiteringen av avgiften på grund därav förfaller helt eller delvis enligt 66 §.

Förlängningen omfattar det antal år som fordras för debitering av ny avgift i stället för den avgift eller del av avgift som avses i första stycket.

För sådan avgift, som enligt andra stycket skulle belöpa på år efter det under vilket den återbetalningsskyldige fyller 65 år, bortfaller återbetalningsskyldigheten.

5 § Återbetalningstiden enligt 3 § förkortas, om under denna tid den återbetalningsskyldige frivilligt återbetalt visst belopp eller om beslut angående befrielse enligt 60 § eller återkrav enligt 9 kap. 2 § meddelats i fråga om visst belopp som omfattas av hans återbetalningsskyldighet.

Förkortningen avser det antal år i slutet av återbetalningstiden som skulle ha fordrats för debitering av motsvarande avgifter.

6 § Har den återbetalningsskyldige uppburit återbetalningspliktiga studiemedel (nya studiemedel) under år som omfattas av återbetalningstiden för de studiemedel som han tidigare uppburit (äldre studiemedel), fastställles gemensam återbetalningstid för de äldre och de nya studiemedlen.

7 § Återbetalning i fall som avses i 6 § börjar under året närmast efter det under vilket den återbetalningsskyldige uppburit de nya studiemedlen.

8 § Återbetalning i fall som avses i 6 § fördelas på åren fram till och med det år under vilket den återbetalningsskyldige fyller 50 år eller, om denna tid omfattar mindre än 15 år, på 15 år. Återbetalningen fördelas dock i vissa fall på kortare tid. Bestämmelser härom finns i andra–fjärde styckena och 9 §.

Återbetalningen får ej fördelas på fler år än att återbetalningen för året närmast efter det under vilket den återbetalningsskyldige uppburit de nya studiemedlen uppgår till lägst en tiondel av basbeloppet.

Återbetalningen får ej fördelas på fler år än att återbetalningen för året närmast efter det under vilket den återbetalningsskyldige uppburit de nya studiemedlen uppgår till lägst det belopp som skulle ha utgått för samma år, om den återbetalningsskyldige ej uppburit de nya studiemedlen, enligt vad som framgår av följande grupper av bestämmelser, nämligen

1. 26 § första stycket, jämfört med 16–21 §§, 38 § första stycket, 42 § första stycket och 58 och 59 §§.

2. 26 § andra och tredje styckena, jämförda med 16–21 och 29 §§, 38 § första stycket, 42 § första stycket och 58 och 59 §§.

3. 27 §, jämförd med 16–21 och 29 §§, 38 § första stycket, 42 § första stycket och 58 och 59 §§.

Har återbetalningstiden för de äldre studiemedel som avses i 6 § förlängts enligt 4 § första stycket, får den gemensamma återbetalningstiden enligt 6 § ej understiga det antal år som skulle ha gällt, om de nya studiemedlen ej utgått.

9 § Återbetalningstiden i fall som avses i 6 § får ej fördelas på fler år än åren fram till och med det under vilket den återbetalningsskyldige fyller 65 år.

10 § Den gemensamma återbetalningstiden enligt 6 § kan förlängas och förkortas. Härvid äger 4 och 5 §§ motsvarande tillämpning.

11 § Avlider den återbetalningsskyldige, bortfaller återbetalningsskyldigheten. Dödsboet efter den avlidne skall dock erlägga ej erlagd avgift för år före det under vilket dödsfallet inträffat. Om synnerliga skäl föreligger, får centrala studiestödsnämnden befria dödsboet från skyldighet att erlägga sådan avgift.

12 § Återbetalningsskyldigheten för år som infaller under återbetalningstiden bestämmas på grundval av regleringstal, återbetalningsbelopp, årsbelopp, avgiftsunderlag och avgiftsgräns.

13 § Till fullgörande av återbetalningsskyldigheten skall den återbetalningsskyldige erlägga preliminär avgift och kvarstående avgift.

I vissa fall skall den återbetalningsskyldige erlägga tilläggsavgift, påminnelseavgift, aviseringsavgift och extra avgift.

14 § I detta kapitel förstås med
avgiftsår, år som omfattas av återbetalningstiden enligt 2–11 §§ eller
bestämmelse som avses där,
basbelopp, det basbelopp som gäller vid ingången av avgiftsåret.

Bestämmande av återbetalningsskyldighet

Regleringstal

15 § Centrala studiestödsnämnden fastställer i slutet av varje år ett regleringstal för året.

Regleringstalet för ett år skall utgöra det lägsta av följande två tal, nämligen

1. det tal som erhålles om konsumentprisindex för november månad delas med konsumentprisindex för november månad närmast föregående år,

2. det garantital som regeringen särskilt fastställer.

Regleringstalet anges med fyra decimaler. Den fjärde decimalen höjes till närmast högre tal, om den femte decimalen är fem eller högre.

Återbetalningsbelopp under år före det första avgiftsåret

16 § Återbetalningsbeloppet utgör vid utgången av det år, under vilket den återbetalningsskyldige första gången uppburit återbetalningspliktiga studiemedel, produkten av det uppburna beloppet och ett jämkat regleringstal.

Har den återbetalningsskyldige under året uppburit återbetalningspliktiga studiemedel vid flera tillfällen, skall varje sådant belopp multipliceras med ett jämkat regleringstal och återbetalningsbeloppet utgöra summan av de belopp som därvid erhålles.

Har under året den återbetalningsskyldige frivilligt återbetalt visst belopp eller har beslut angående befrielse enligt 60 § eller återkrav enligt 9 kap. 2 § meddelats i fråga om visst belopp som omfattas av hans återbetalningsskyldighet, minskas dock återbetalningsbeloppet enligt första eller andra stycket med produkten av sådant belopp och ett jämkat regleringstal. Beröres flera belopp skall varje sådant belopp multipliceras med ett jämkat regleringstal och återbetalningsbeloppet enligt första eller andra stycket minskas med summan av de belopp som därvid erhålles.

17 § Med jämkat regleringstal i 16 § första och andra styckena avses det tal som erhålles vid beräkning enligt följande formel, nämligen

$$1 + \frac{a(r-1)}{360},$$

där a motsvarar det antal dagar som återstod av året när den återbetalningsskyldige uppbar återbetalningspliktiga studiemedel och r regleringstalet för året. Månad skall anses motsvara 30 dagar.

18 § Med jämkat regleringstal i 16 § tredje stycket avses det tal som erhålles vid beräkning enligt följande formel, nämligen

$$1 + \frac{a(r-1)}{360},$$

där a motsvarar det antal dagar som återstod av året när den återbetalningsskyldige gjorde den frivilliga återbetalningen eller när beslutet om befrielse enligt 60 § meddelades eller när den återbetalningsskyldige uppbar de medel i fråga om vilka beslutet om återkrav enligt 9 kap. 2 §

meddelades samt r regleringstalet för året. Månad skall anses motsvara 30 dagar.

19 § Återbetalningsbeloppet utgör vid utgången av sådant år, vilket infaller efter det år som avses i 16 § men före första avgiftsåret, summan av följande två belopp, nämligen

1. produkten av regleringstalet för året och återbetalningsbeloppet vid utgången av närmast föregående år.

2. produkten av ett jämkat regleringstal och de återbetalningspliktiga studiemedel som den återbetalningsskyldige uppburit under året.

Har under året beslut om återkrav enligt 9 kap. 2 § meddelats i fråga om visst belopp, minskas återbetalningsbeloppet enligt första stycket med det belopp som erhålles vid följande beräkning. Det belopp som återkrävs multipliceras med det jämkade regleringstal som beräknades i slutet av det år, för vilket de studiemedel uppburits som omfattas av återkravet. Det belopp som därvid erhålles multipliceras i sin tur med det regleringstal som fastställts under närmast följande år. Motsvarande sker därefter för varje följande år till och med det år under vilket beslutet om återkrav meddelats. Avser återkravsbeloppet studiemedel som uppburits under mer än ett år, skall detta fördelas på respektive år, varefter varje fördelat belopp skall beräknas på nyss angivet sätt. Återbetalningsbeloppet enligt första stycket skall då minskas med summan av de belopp som därvid erhålles.

Vid fastställande av återbetalningsbeloppet enligt denna paragraf äger bestämmelserna i 16 § andra och tredje styckena samt 17 och 18 §§ motsvarande tillämpning.

Återbetalningsbelopp under avgiftsår

20 § Återbetalningsbeloppet utgör vid utgången av avgiftsår summan av följande två tal, nämligen,

1. produkten av

a) återbetalningsbeloppet vid utgången av närmast föregående år, minskat med dels summan av de preliminära och kvarstående avgifter som under året debiterats den återbetalningsskyldige, dels belopp som den återbetalningsskyldige under året återbetalt frivilligt jämte sådan förhöjning som avses i 57 §, dels belopp i fråga om vilket återbetalningsskyldighet har bortfallit enligt 4 § sista stycket, dels belopp i fråga om vilket beslut om befrielse enligt 60 § meddelats under året, dels belopp i fråga om vilket beslut om återkrav enligt 9 kap. 2 § meddelats under året, och

b) regleringstalet för året.

2. produkten av

a) de återbetalningspliktiga studiemedel som den återbetalningsskyldige uppburit under året och

b) ett jämkat regleringstal.

Vid fastställande av återbetalningsbeloppet enligt denna paragraf äger bestämmelserna i 16 § andra och tredje styckena, 17 och 18 §§ samt 19 § andra stycket motsvarande tillämpning.

21 § Har under visst år beslut om debitering av avgift helt eller delvis förfallit enligt 66 § på grund av att den återbetalningsskyldige ej erlagt det debiterade beloppet eller del därav, ökas återbetalningsbeloppet enligt 20 § första stycket 1. a) med det belopp som erhålles vid följande beräkning. Det belopp som ej betalats multipliceras med det regleringstal som fastställts i slutet av det år, för vilket avgiften debiterats den återbetalningsskyldige. Det belopp som därvid erhålles multipliceras sedan i sin tur med det regleringstal som fastställts under närmast följande år. Motsvarande

sker därefter för varje följande år till och med året närmast före det under vilket beslutet om debitering av avgiften förfallit.

Har den återbetalningsskyldige under året återfått preliminär eller kvarstående avgift enligt 74 § första stycket, andra stycket eller enligt 75 § ökas återbetalningsbeloppet enligt 20 § första stycket 1. a) med det utbetalade beloppet.

Årsbelopp

22 § Årsbelopp beräknas för den återbetalningsskyldige för varje år från och med det första avgiftsåret till och med det år som infaller närmast efter det sista år vid vars utgång den återbetalningsskyldige har ett återbetalningsbelopp enligt 20 och 21 §§.

23 § Årsbelopp beräknas för det första avgiftsåret till belopp motsvarande det tal som erhålles, om återbetalningsbeloppet vid närmast föregående års utgång delas med ett tal motsvarande

1. för återbetalningsskyldig, som under det första avgiftsåret skall fylla högst 36 år, antalet år från och med det första avgiftsåret till och med det år under vilket den återbetalningsskyldige skall fylla 50 år,

2. för äldre återbetalningsskyldig, som under det första avgiftsåret skall fylla högst 51 år, 15 år,

3. för annan äldre återbetalningsskyldig, antalet år från och med det första avgiftsåret till och med det år under vilket han skall fylla 65 år.

Understiger återbetalningsbeloppet vid utgången av året närmast före det första avgiftsåret en tiondel av basbeloppet, beräknas dock årsbeloppet för det första avgiftsåret till samma belopp som återbetalningsbeloppet.

Uppgår årsbeloppet för det första avgiftsåret, beräknat enligt första stycket, till lägre belopp än en tiondel av basbeloppet, bestämmes årsbeloppet för det första avgiftsåret i stället till en tiondel av basbeloppet.

24 § Årsbelopp för senare avgiftsår än det första beräknas för återbetalningsskyldig som ej under något avgiftsår uppburit återbetalningspliktiga studiemedel till produkten av årsbeloppet för närmast föregående avgiftsår och det regleringstal som fastställts i slutet av detta avgiftsår.

Årsbelopp enligt första stycket får ej beräknas till högre belopp än som motsvarar återbetalningsbeloppet vid utgången av närmast föregående år.

Har andra stycket tillämpats vid beräkning av årsbelopp och skall årsbelopp senare ånyo beräknas för visst år på grund av samma återbetalningsskyldighet, skall detta årsbelopp beräknas till det årsbelopp som skulle ha beräknats för året, om andra stycket ej tillämpats och årsbelopp beräknats för varje år. Därvid får årsbeloppet dock aldrig beräknas till högre belopp än återbetalningsbeloppet vid utgången av närmast föregående år.

25 § För återbetalningsskyldig som under visst avgiftsår (avgiftsår c) uppburit återbetalningspliktiga studiemedel (nya studiemedel), beräknas årsbeloppet för närmast följande år (avgiftsår d) till belopp motsvarande det tal som erhålles, om återbetalningsbeloppet vid utgången av avgiftsår c delas med ett tal motsvarande

1. för återbetalningsskyldig, som under avgiftsår d skall fylla högst 36 år, antalet år från och med avgiftsår d till och med det år under vilket den återbetalningsskyldige skall fylla 50 år,

2. för äldre återbetalningsskyldig, som under avgiftsår d skall fylla högst 51 år, 15 år,

3. för annan äldre återbetalningsskyldig, antalet år från och med avgiftsår d till och med det år under vilket han skall fylla 65 år.

Om det för viss återbetalningsskyldig, som avses i första stycket 1 eller 2, med stöd av 44–47 §§ föreskrivits att slutlig avgift för avgiftsår före avgiftsår d ej skall utgå eller skall nedsättas till lägre belopp än som avses i 42 § första stycket, får dock hans årsbelopp för avgiftsår d aldrig bestämmas till högre belopp än det belopp som fordras för att antalet återbetalningsår skall vara minst detsamma som om den återbetalningsskyldige ej uppburit de nya studiemedlen. Därvid förutsättes att avgift för varje återstående avgiftsår utgår med belopp som avses i 42 § första stycket.

Andra stycket äger motsvarande tillämpning om den återbetalningsskyldige för avgiftsår före avgiftsår d ej erlagt avgift eller del av avgift och debiteringen av avgiften på grund därav förfallit helt eller delvis enligt 66 §.

26 § Understiger återbetalningsbeloppet vid utgången av det avgiftsår c, som avses i 25 §, en tiondel av basbeloppet, beräknas dock årsbeloppet för avgiftsår d till samma belopp som återbetalningsbeloppet.

Uppgår årsbeloppet för det avgiftsår d, som avses i 25 §, beräknat enligt 25 §, till lägre belopp än en tiondel av basbeloppet, bestämmas årsbeloppet för avgiftsår d i stället till en tiondel av basbeloppet.

Årsbeloppet för det avgiftsår d, som avses i 25 §, får dock bestämmas till högst det belopp som fordras för att antalet återbetalningsår skall vara minst detsamma som om den återbetalningsskyldige ej uppburit de nya studiemedlen.

27 § Årsbeloppet för det avgiftsår d, som avses i 25 §, bestämmas, utan hinder av 25 eller 26 §, alltid till lägst det belopp till vilket årsbeloppet för avgiftsår d skulle ha beräknats, om den återbetalningsskyldige ej uppburit de nya studiemedlen.

28 § Bestämmelserna i 25–27 §§ äger motsvarande tillämpning, om återbetalningsskyldig under annat år än avgiftsår uppburit nya återbetalningspliktiga studiemedel och återbetalningsbelopp ånyo skall beräknas för tidigare återbetalningsskyldighet vid utgången av samma år.

29 § För återbetalningsskyldig som efter ingången av det första avgiftsåret uppburit återbetalningspliktiga studiemedel beräknas årsbeloppet för senare avgiftsår än det avgiftsår d, som avses i 25 §, till produkten av årsbeloppet för närmast föregående avgiftsår och det regleringstal som fastställts i slutet av detta avgiftsår.

Årsbeloppet enligt första stycket får ej beräknas till högre belopp än som motsvarar återbetalningsbeloppet vid utgången av närmast föregående år.

Vid fastställande av årsbeloppet enligt denna paragraf äger bestämmelserna i 24 § tredje stycket motsvarande tillämpning.

Avgiftsunderlag

30 § Avgiftsunderlaget utgör summan av den återbetalningsskyldiges inkomst och den del av hans förmögenhet som överstiger sex basbelopp.

31 § *har upphävts genom lag (1987:1177).*

32 § Avgiftsunderlaget minskas med ett basbelopp, om den återbetalningsskyldige vid årets ingång har vårdnaden om barn som är under tio år eller om han då har eget barn som är under tio år och lever tillsammans med barnets vårdnadshavare.

Minskning enligt första stycket får dock ej avse större belopp än den del av avgiftsunderlaget som avser den återbetalningsskyldiges inkomst.

33 § Avgiftsunderlaget avrundas nedåt till närmaste hela hundratal kronor.

Prop. 1987/88:116
Bilaga 4

34 § Om ej annat följer av andra stycket, förstås i 30 och 32 §§ med inkomst den till statlig inkomstskatt taxerade inkomsten för avgiftsåret.

Avdrag för underskott i förvärvskälla vid taxeringen läggs till den återbetalningsskyldiges taxerade inkomst. Lag (1987:1177).

35 § Med förmögenhet förstås i 30 § skattepliktig förmögenhet enligt förordningen (1947:577) om statlig förmögenhetsskatt vid utgången av året närmast före avgiftsåret. Lag (1987:1177).

Avgiftsgräns

36 § Avgiftsgränsen är tre och ett halvt basbelopp.

Avgiftsgränsen avrundas nedåt till närmaste hela hundratal kronor.

Preliminär avgift

37 § Preliminär avgift utgår för varje avgiftsår, om ej annat följer av beslut enligt 39, 40 eller 41 §.

38 § Preliminär avgift för ett avgiftsår utgår med det belopp till vilket årsbeloppet för avgiftsåret beräknats.

Om undantag från första stycket finns bestämmelser i 39–41 §§.

39 § På ansökan av den återbetalningsskyldige kan medges att preliminär avgift för visst avgiftsår ej skall utgå eller att den skall nedsättas, om bättre överensstämmelse mellan den preliminära och motsvarande slutliga avgift, beräknad enligt 43–49 §§, därigenom kan antagas uppkomma.

Ansökan enligt första stycket skall ha kommit in till centrala studiestödsnämnden före utgången av året efter avgiftsåret. Ansökan som kommit in senare prövas enligt 43 §.

Om den återbetalningsskyldiges ekonomiska förhållanden ändras på sådant sätt att avgift skall utgå med högre belopp än som tidigare beslutats, skall den återbetalningsskyldige snarast anmäla detta till centrala studiestödsnämnden.

Centrala studiestödsnämnden får på ansökan av den återbetalningsskyldige ompröva beslut om att preliminär avgift inte skall utgå eller skall sättas ned.

40 § Är den återbetalningsskyldiges betalningförmåga nedsatt på grund av sjukdom eller annan jämförlig orsak och kan det antagas att så kommer att vara fallet under längre tid, dock ej för hela återbetalningstiden, kan på ansökan av den återbetalningsskyldige medges att preliminär avgift för två eller flera avgiftsår ej skall utgå eller skall nedsättas. Sådant beslut får avse högst tio avgiftsår i sänder.

41 § Sådant preliminär avgift för annat avgiftsår än det sista som ej uppgår till 100 kronor skall ej utgå som preliminär avgift för avgiftsåret.

Slutlig avgift och kvarstående avgift

42 § Slutlig avgift för ett avgiftsår utgår utan särskild prövning med det belopp till vilket årsbeloppet för avgiftsåret beräknats.

43 § Fråga om slutlig avgift för ett avgiftsår prövas särskilt för viss återbetalningsskyldig,

1. om medgivande enligt 39 § har lämnats,
2. om den återbetalningsskyldige begär sådan prövning eller
3. om den återbetalningsskyldige inte har betalt den preliminära avgiften i sin helhet före utgången av året efter avgiftsåret och om han bedöms ha varit bosatt i riket under avgiftsåret.

För prövningen gäller 44–49 §§. Ansökan om prövning enligt första stycket 2 skall ha kommit in till centrala studiestödsnämnden före utgången av november månad tredje året efter avgiftsåret.

44 § Slutlig avgift utgår ej för avgiftsår under vilket den återbetalningsskyldiges avgiftsunderlag ej överstiger avgiftsgränsen.

Om ej särskilda skäl föranleder annat, skall den återbetalningsskyldiges avgiftsunderlag anses överstiga avgiftsgränsen för avgiftsår under vilket han icke varit bosatt i riket.

45 § För återbetalningsskyldig som hela avgiftsåret varit bosatt i riket utgår slutlig avgift med högst en femtedel av den del av avgiftsunderlaget som överstiger avgiftsgränsen.

46 § Om synnerliga skäl föreligger, kan slutlig avgift för ett avgiftsår nedsättas till lägre belopp än som följer av 42 § första stycket eller 45 §.

47 § Är den återbetalningsskyldiges betalningsförmåga nedsatt på grund av sjukdom eller annan jämförlig orsak och kan det antagas att så kommer att vara fallet under längre tid, dock ej för hela återbetalningstiden, kan medges att slutlig avgift för två eller flera avgiftsår ej skall utgå eller skall nedsättas. Sådant beslut får avse högst tio avgiftsår i sänder.

48 § Vid prövning enligt 43 § avrundas slutlig avgift till samma belopp som motsvarande preliminära avgift, om den slutliga avgiften överstiger eller understiger den preliminära avgiften med mindre än 100 kronor.

49 § Vid prövning enligt 43 § får slutlig avgift för ett avgiftsår icke bestämmas till högre belopp än att summan av denna slutliga avgift och följande två poster uppgår till högst samma belopp som summan av återbetalningsbeloppet vid utgången av året närmast före det år då slutlig avgift prövas och den preliminära avgift som har debiterats den återbetalningsskyldige för avgiftsåret

1. den preliminära avgift som debiterats den återbetalningsskyldige för det år då slutlig avgift prövas,

2. summan av dels belopp som den återbetalningsskyldige återbetalt frivilligt under det år då slutlig avgift prövas jämte förhöjning som avses i 57 §, dels belopp i fråga om vilket beslut om befrielse enligt 60 § meddelats under samma avgiftsår, dels belopp i fråga om vilket beslut om återkrav enligt 9 kap. 2 § meddelats under samma avgiftsår.

Har den återbetalningsskyldige enligt 74 § första eller andra stycket eller enligt 75 § återfått belopp som han erlagt i preliminär eller kvarstående avgift och har detta belopp ej tidigare beaktats vid beräkning av återbetalningsbeloppet vid utgången av året närmast före det år då slutlig avgift prövas, skall detta återbetalningsbelopp ökas med beaktande av det återburna beloppet. Motsvarande gäller i fråga om avgift eller del av avgift i fråga om vilken beslut om debitering förfallit enligt 66 §.

Det belopp i fråga om vilket beslut meddelats om återkrav och som avses i första stycket 2 skall beräknas med motsvarande tillämpning av bestämmelserna i 19 § andra stycket. Vid ökning som avses i andra stycket äger 21 § motsvarande tillämpning.

50 § Fastställs vid prövning enligt 43 § den slutliga avgiften till högre belopp än motsvarande preliminära avgift, skall den återbetalningsskyldige erlägga det överskjutande beloppet såsom kvarstående avgift.

51 § För kvarstående avgift utgår en tilläggsavgift. Tilläggsavgiften beräknas efter tolv öre för varje hel krona, dock minst tio kronor. Tilläggsavgiften avrundas till närmast högre hela krontal. I fråga om tilläggsavgift tillämpas 61 § andra stycket, 62 § andra stycket samt 63, 65 och 66 §§ på motsvarande sätt.

Särskilda bestämmelser om avgift för återbetalningsskyldig som är bosatt utom riket

52 § Erlägger återbetalningsskyldig som är bosatt utom riket ej avgift inom föreskriven tid, får bestämmas att han genast skall fullgöra hela sin återbetalningsskyldighet genom att utge det belopp som han haft att erlägga, om han genom frivillig återbetalning skolat bringa återbetalningsskyldigheten att omedelbart upphöra.

Frivillig återbetalning

53 § Återbetalningsskyldig har rätt att frivilligt återbetala större belopp än som debiterats honom.

Återbetalning enligt första stycket kan avse

1. hela den återbetalningsskyldighet som den återbetalningsskyldige har utöver vad som debiterats honom enligt beslut, som ej förfallit enligt 66 §.
2. del av den återbetalningsskyldighet som den återbetalningsskyldige har utöver vad som debiterats honom enligt beslut, som ej förfallit enligt 66 §.

54 § Vill återbetalningsskyldig fullgöra återbetalning enligt 53 § andra stycket 1, skall detta anses ske på den dag som centrala studiestödsnämnden bestämmer.

55 § Återbetalning enligt 53 § andra stycket 1 före första avgiftsåret skall avse summan av följande två belopp, nämligen

1. produkten av återbetalningsbeloppet vid utgången av närmast föregående år och ett jämkat regleringstal.
2. produkten av de återbetalningspliktiga studiemedel som den återbetalningsskyldige uppburit under året och ett jämkat regleringstal.

Har under året den återbetalningsskyldige frivilligt återbetalt visst belopp eller har besluten angående befrielse enligt 60 § eller återkrav enligt 9 kap. 2 § meddelats i fråga om visst belopp som omfattas av hans återbetalningsskyldighet, minskas dock summan enligt första stycket med produkten av sådant belopp och ett jämkat regleringstal.

Vid fastställande av det belopp som skall erläggas enligt denna paragraf äger bestämmelserna i 16 § andra och tredje styckena, 17 och 18 §§ samt 19 § andra stycket motsvarande tillämpning. Därvid skall dock det regleringstal gälla som fastställts i slutet av närmast föregående år.

56 § Återbetalning enligt 53 § andra stycket 1 under ett avgiftsår skall avse återbetalningsbeloppet vid närmast föregående års utgång

1. minskat med dels belopp som debiterats den återbetalningsskyldige till betalning av preliminära och kvarstående avgifter under året, dels belopp som den återbetalningsskyldige under året återbetalt frivilligt jämte förhöjning som avses i 57 §, dels belopp i fråga om vilket återbetalningsskyldighet har bortfallit enligt 4 § sista stycket, dels belopp i fråga om vilket beslut om befrielse enligt 60 § meddelats under året, dels belopp i fråga om vilket beslut om återkrav enligt 9 kap. 2 § meddelats under året.

2. ökat med dels avgift eller del av avgift som den återbetalningsskyldige erlagt under tidigare avgiftsår och som han under året återfått enligt 74 § första eller andra stycket eller enligt 75 §, dels avgift eller del av avgift i fråga om vilken beslut om debitering under året förfallit enligt 66 §.

3. ökat med produkten av det belopp varmed återbetalningspliktiga studiemedel utgått under året och ett jämkat regleringstal.

Från beloppet enligt första stycket avdrages det belopp som motsvarar förhöjning enligt 57 §.

Vid beräkning enligt första stycket äger följande bestämmelser motsvarande tillämpning, nämligen i fråga om

1. första stycket 1, bestämmelserna i 19 § andra stycket,
2. första stycket 2, bestämmelserna i 21 § och 49 § andra stycket,
3. första stycket 3, bestämmelserna i 16 § andra stycket, 17 § och 55 § sista stycket.

57 § Frivillig återbetalning under avgiftsår tillgodoräknas den återbetalningsskyldige på samma sätt som slutlig avgift för året. Betalningen förhöjes med en tiondels procent för varje helt år som vid inbetalningstillfället återstår till utgången av det år, under vilket den återbetalningsskyldige fyller 65 år. Förhöjning får dock ej ske med högre belopp än som motsvarar tre och en halv procent.

Regeringen kan bestämma att frivillig återbetalning, som sker under viss angiven tidsperiod, skall förhöjas utöver vad som följer av första stycket.

Har beslut om att debitera den återbetalningsskyldige preliminär avgift eller kvarstående avgift helt eller delvis förfallit enligt 66 § på grund av att den återbetalningsskyldige ej erlagt det debiterade beloppet eller del därav, avräknas dock frivillig betalning i första hand på det obetalda beloppet, sedan detta omräknats enligt fjärde stycket. Vid denna avräkning tillgodoräknas ej någon förhöjning enligt första stycket eller enligt bestämmelser som avses i andra stycket.

Det obetalda beloppet multipliceras med det regleringstal som fastställts i slutet av det avgiftsår för vilket det obetalda beloppet påförts den återbetalningsskyldige. Det belopp som därvid erhålles multipliceras i sin tur med det regleringstal som fastställts under närmast följande avgiftsår. Motsvarande sker för varje påföljande avgiftsår till och med avgiftsåret närmast före det under vilket den frivilliga återbetalningen sker.

Upphörande av återbetalningsskyldighet

58 § Återbetalningsskyldigheten upphör vid utgången av år före det första avgiftsåret, om något återbetalningsbelopp enligt 16 eller 19 § då ej kvarstår.

Återbetalningsskyldigheten upphör vid utgången av annat år under villkor att

1. något återbetalningsbelopp enligt 20 och 21 §§ då ej kvarstår,
2. den återbetalningsskyldige då erlagt full betalning för alla preliminära

och kvarstående avgifter, som debiterats honom i fråga om vilka beslut om debitering ej förfallit helt eller delvis enligt 66 §.

Prop. 1987/88: 116
Bilaga 4

59 § Den återbetalningsskyldige är icke i något fall skyldig att erlægga preliminär eller kvarstående avgift för år efter det under vilket han fyllt 65 år.

I fråga om verkan av att den återbetalningsskyldige avlider gäller 11 §.

60 § Är den återbetalningsskyldiges betalningsförmåga på grund av sjukdom eller annan jämförlig orsak varaktigt nedsatt, får han befrias från kvarstående återbetalningsskyldighet.

Den, som under ett eller flera avgiftsår har uppburit eller uppbär vårdbidrag enligt 9 kap. 4 § lagen (1962:381) om allmän försäkring eller motsvarande och på grund av vården av handikappat barn inte kan förvärvsarbeta, får befrias från återbetalningsskyldighet såvitt avser ett belopp som motsvarar det eller de årsbelopp som hänför sig till samma avgiftsår.

Föreligger eljest synnerliga skäl får den återbetalningsskyldige även i annat fall befrias från kvarstående återbetalningsskyldighet eller del därav.

Befrielse från del av återbetalningsskyldigheten kan dessutom medges i fråga om återbetalningspliktiga studiemedel som den återbetalningsskyldige uppburit för kommunal eller statlig vuxenutbildning eller för sådan annan gymnasial utbildning eller utbildning vid folkhögskola som den återbetalningsskyldige gått igenom vid vuxen ålder (befrielsegrundande utbildning). Som villkor för sådan befrielse gäller att

1. den återbetalningsskyldige under minst fyra terminer studerat vid läroanstalt eller utbildningslinje som omfattas av förordnande enligt 4 kap. 1 § och för denna tid uppburit återbetalningspliktiga studiemedel,

2. den befrielsegrundande utbildningen avser studier som den återbetalningsskyldige behövt för att kunna vinna tillträde till den läroanstalt eller utbildningslinje som avses under 1,

3. den återbetalningsskyldige varit yrkesverksam på heltid under minst fyra år, innan han uppburit studiemedel för studier vid läroanstalt eller utbildningslinje som avses under 1,

4. det med hänsyn till den återbetalningspliktiges ekonomiska förhållanden är skäligt att han befrias från del av återbetalningsskyldigheten.

Med yrkesverksamhet enligt fjärde stycket jämställs vård av egna barn, vård av föräldrar och annan liknande verksamhet. Befrielse får beviljas den återbetalningsskyldige även om han ej är eller varit underhållsskyldig gentemot annan.

Befrielse enligt fjärde stycket får avse högst 1900 kronor för varje årskurs enligt läroplanen för den befrielsegrundande utbildning som den återbetalningsskyldige gått igenom. Befrielsen får sammanlagt avse högst 5700 kronor. Befrielsen får ej överstiga hälften av det belopp som den återbetalningsskyldige sammanlagt uppburit för den befrielsegrundande utbildningen.

Debitering

61 § Varje avgiftsår debiteras återbetalningsskyldig preliminär avgift med belopp som följer av 38 § första stycket, om ej annat följer av beslut enligt 40 §. Debiteringen förfaller i den mån beslut fattas om att preliminär avgift ej skall utgå eller skall nedsättas enligt 39–41 §§.

Beslut om slutlig avgift för ett avgiftsår enligt 43 § skall fattas snarast möjligt efter det taxering för avgiftsåret verkställts i första instans. Nedsätts den återbetalningsskyldiges till statlig inkomstskatt taxerade inkomst för avgiftsåret, skall beslutet om slutlig avgift omprövas, om den återbetal-

ningsskyldige begär det. Ansökan om prövning skall ha kommit in till centrala studiestödsnämnden inom två månader efter det den återbetalningsskyldige fått del av beslutet om nedsättning. Lag (1987:1177).

Uppbörd

62 § Preliminär avgift skall erläggas under avgiftsåret och om avgiften

1. överstiger 200 kronor med en fjärdedel senast vid vart och ett av fyra betalningstillfällen,

2. överstiger 100 men icke 200 kronor med hälften senast vid vardera av två betalningstillfällen,

3. uppgår till högst 100 kronor i sin helhet senast vid ett betalningstillfälle.

Kvarstående avgift skall erläggas under andra året efter avgiftsåret och med hälften senast vid vardera av två betalningstillfällen.

Skall preliminär eller kvarstående avgift enligt första eller andra stycket fördelas på två eller flera betalningstillfällen, avrundas det belopp som skall erläggas vid annat tillfälle än det sista uppåt till helt kronotal. Öresbelopp varmed avrundning skett, skall avräknas vid det sista betalningstillfallet.

Centrala studiestödsnämnden bestämmer tidpunkten för varje betalningstillfälle.

63 § För återbetalningsskyldig talan mot taxering till statlig inkomstskatt och framstår det som obilligt att han erlägger kvarstående avgift som bestämts på grundval av den icke lagakraftvunna taxeringen, får han efter ansökan beviljas anstånd helt eller delvis med erläggande av avgiften. Ansökan skall ges in till centrala studiestödsnämnden. Anståndet får avse högst det belopp som betingas av den återbetalningsskyldiges yrkande i fråga om taxeringen.

Anståndet skall gälla till dess två månader förflutit från dagen för beslut i anledning av den återbetalningsskyldiges talan mot taxeringen. Lag (1987:1177).

64 § Om preliminär avgift, kvarstående avgift eller del av sådan avgift ej erlägges inom föreskriven tid, skall påminnelse därom sändas till den återbetalningsskyldige. För påminnelse utgår påminnelseavgift med belopp som regeringen bestämmer.

Vid avisering av preliminär avgift och kvarstående avgift utgår aviseringsavgift med belopp som regeringen bestämmer.

65 § Preliminär avgift, kvarstående avgift och belopp som den återbetalningsskyldige frivilligt återbetalar skall erläggas till myndighet eller penningrättning enligt de närmare bestämmelser som regeringen meddelar.

66 § Beslut om debitering av preliminär avgift eller kvarstående avgift förfaller, i den mån avgiften ej erlagts före utgången av november månad tredje året efter avgiftsåret.

Första stycket gäller inte preliminär avgift eller kvarstående avgift för avgiftsår efter det år under vilket den återbetalningsskyldige fyller 62 år eller för de tre sista avgiftsåren före det år under vilket han avlidit.

67 § Har beslut om debitering av preliminär eller kvarstående avgift förfallit helt eller delvis enligt 66 § på grund av att avgiften eller del därav ej erlagts, skall extra avgift enligt 68–72 §§ erläggas av den återbetalningsskyldige, om han lever efter utgången av det år när han fyller 65 år, och av

dödsboet efter den återbetalningsskyldige, om denne avlidit senast det år när han fyller 65 år.

68 § Extra avgift enligt 67 § utgår, om den återbetalningsskyldige alltså har ett återbetalningsbelopp enligt 20 och 21 §§ vid utgången av det år, när han fyller 65 år eller, i fråga om återbetalningsskyldig som avlidit senast under det år när han fyller 65 år, före det år under vilket dödsfallet inträffat.

69 § Extra avgift beräknas på följande sätt. Det obetalda belopp i fråga om vilket beslut om debitering förfallit enligt 66 § multipliceras först med det regleringstal som fastställts i slutet av det avgiftsår för vilket beloppet debiterats den återbetalningsskyldige. Det belopp som därvid erhålles multipliceras i sin tur med det regleringstal som fastställts under närmast följande avgiftsår. Motsvarande sker för varje följande avgiftsår till och med året närmast före det under vilket den återbetalningsskyldige fyller 65 år eller, i fråga om återbetalningsskyldig som avlidit före det år när han skulle ha fyllt 65 år, avgiftsåret två år före det under vilket han avlidit.

Vid multiplikation enligt första stycket för visst avgiftsår medräknas ej sådant belopp som på grund av frivillig återbetalning under tidigare avgiftsår avräknats enligt 57 § tredje och fjärde styckena.

Extra avgift får icke i något fall överstiga återbetalningsbeloppet vid närmast föregående års utgång.

70 § Extra avgift skall erläggas på tid som centrala studiestödsnämnden bestämmer.

71 § I fråga om extra avgift äger 64 och 65 §§ motsvarande tillämpning.

72 § Om synnerliga skäl föreligger, får den som är skyldig att erlagga extra avgift efter ansökan helt eller delvis befrias från skyldigheten att utge avgiften. Ansökan skall ges in till centrala studiestödsnämnden.

73 § Avgiftsbelopp som ej erlagts inom föreskriven tid får uttagas genom utmätning utan föregående dom eller utslag.

Återbäring av avgift

74 § Överstiger det belopp som den återbetalningsskyldige erlagt såsom preliminär avgift motsvarande slutlig avgift, är den återbetalningsskyldige berättigad att efter ansökan återfå det överskjutande beloppet. Ansökan om återbäring skall ha kommit in till centrala studiestödsnämnden inom två månader efter det den återbetalningsskyldige fått underrättelse om beslutet angående den slutliga avgiften.

Nedsättes preliminär avgift, kvarstående avgift, extra avgift, tilläggsavgift, aviseringsavgift eller påminnelseavgift som den återbetalningsskyldige erlagt, skall han utan ansökan återfå vad han erlagt för mycket, om ej annat följer av 75 §. Detsamma gäller om sådan avgift ej skall utgå.

Belopp som den återbetalningsskyldige erlagt som preliminär avgift för det år under vilket han avlidit skall utan ansökan återbäras till dödsboet.

75 § Om preliminär avgift sätts ned enligt 39 eller 40 §, har den återbetalningsskyldige efter ansökan rätt att återfå för mycket erlagd preliminär avgift. Ansökan skall ges in till centrala studiestödsnämnden. Detsamma gäller vid beslut enligt 39 eller 40 § om att preliminär avgift ej skall utgå.

76 § Häftar den, som är berättigad att återfå avgift enligt 74 eller 75 §, för preliminär avgift, kvarstående avgift, extra avgift, tilläggsavgift, aviseringsavgift, påminnelseavgift eller återkrav enligt 9 kap. 2 § som förfallit till betalning, har han rätt att utfå endast vad som överstiger det obetalda beloppet.

Särskilda bestämmelser

77 § I 78–80 §§ ges särskilda bestämmelser om återbetalningsskyldigheten för den som uppburit återbetalningspliktiga studiemedel för sjukperiod enligt 3 kap. 15–19 §§, 4 kap. 28–35 §§ eller 7 kap. 17 § och de bestämmelser som anges där.

78 § Återbetalningspliktiga studiemedel som belöper på sådan del av en sjukperiod som infaller efter en karenstid om 14 dagar medräknas ej vid tillämpning av bestämmelserna i detta kapitel om återbetalningsbelopp eller frivillig återbetalning, om ej annat följer av 79 §.

Som karenstid enligt första stycket räknas endast sådan tid som infaller under sådan studietid som avses i 3 kap. 15 §, 4 kap. 28 § eller 7 kap. 17 § i vad avses hänvisning till 4 kap. 28 §. Vid beräkning av karenstid skall flera sjukperioder räknas som en sjukperiod, om den senare börjar inom 20 dagar efter föregående periods slut.

79 § Har studerande för sådan dag under en sjukperiod som infaller efter karenstiden enligt 78 § första stycket uppburit sjukpenning enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring och överstiger denna sjukpenning 25 kronor, skall vid tillämpning av bestämmelse i detta kapitel om återbetalningsbelopp eller frivillig återbetalning medräknas endast den del av de återbetalningspliktiga studiemedlen för samma dag som motsvarar det belopp varmed sjukpenningen överstiger 25 kronor. Vad som sagts nu gäller också om den studerande med anledning av sin sjukdom får ersättning enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande eller enligt utländsk lagstiftning om arbetsskadeförsäkring. Sjukpenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring skall inte beaktas vid tillämpning av bestämmelserna i detta kapitel om återbetalningsbelopp eller frivillig återbetalning.

80 § Får centrala studiestödsnämnden kännedom om att en studerande under visst år haft en sjukperiod om minst 15 dagar efter det nämnden beräknat storleken av den studerandes återbetalningsbelopp vid utgången av året, sker erforderlig omräkning av återbetalningsbeloppet först i samband med att storleken av den studerandes återbetalningsbelopp vid utgången av närmast följande år beräknas. Avgift som debiterats på grund av den första beräkningen återbetalas endast i den mån avgiften överstiger det belopp som den studerande enligt den nya beräkningen skulle ha haft att erlägga för att återbetalningsskyldigheten skall upphöra enligt 58–60 §§.

80 a § Återbetalningspliktiga studiemedel, som belöper på tid under vilken den studerande har uppburit utbildningsbidrag, enligt bestämmelserna om dagpenning, medräknas ej vid tillämpning av bestämmelserna i detta kapitel om återbetalningsbelopp och frivillig återbetalning, i den mån de återbetalningspliktiga studiemedlen har återbetalats genom avdrag från utbildningsbidraget.

81 § *har upphävts genom lag (1987:1177).*

82 § *har upphävts genom lag (1987:1177).*

83 § Återbetalningsbelopp, årsbelopp, preliminär avgift, slutlig avgift och extra avgift avrundas till helt kronotal vid öretal under 50 nedåt och vid annat öretal uppåt.

84 § När slutlig avgift fastställts för ett avgiftsår, bortfaller skyldigheten att erlägga sådan obetald del av motsvarande preliminär avgift som överstiger den slutliga avgiften.

Avlider återbetalningsskyldig, bortfaller skyldigheten att erlägga obetald preliminär avgift för det år under vilket dödsfallet inträffat.

Bestämmelse om obetald preliminär avgift i första eller andra stycket äger motsvarande tillämpning på påminnelseavgift och aviseringsavgift som belöper på den obetalda avgiften.

85 § Belopp som någon är berättigad att återfå enligt 74 eller 75 § men som enligt 76 § ej återbäres på grund av att viss avgift ej erlagts räknas som avbetalning på den obetalda avgiften.

Sådant överskjutande belopp som avses i 74 § första stycket och som ej återbäres på grund av att den återbetalningsskyldige ej begär det jämsättes med slutlig avgift för året.

Bestämmelserna i 57 § första stycket eller de bestämmelser som avses i 57 § andra stycket skall därvid ej tillämpas.

86 § I fråga om betalning enligt 52 § gäller bestämmelser som meddelas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av centrala studiestödsnämnden.

87 § Det åligger återbetalningsskyldig att lämna centrala studiestödsnämnden de uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av detta kapitel. I fråga om omyndig åvilar uppgiftsskyldigheten förmyndaren.

De uppgifter om personliga och ekonomiska förhållanden som lämnas i ansökan om befrielse från preliminär avgift eller i annan handling som är avsedd att ligga till grund för bestämmande av avgift skall avges på heder och samvete.

88 § Allmän försäkringskassa skall lämna centrala studiestödsnämnden och studiemedelsnämnderna uppgift om sådan sjukpenning eller ersättning som avses i 79 §.

Allmän försäkringskassa skall i övrigt lämna centrala studiestödsnämnden och studiemedelsnämnderna de uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av detta kapitel enligt de bestämmelser som regeringen meddelar.

89 § Annan myndighet och försäkringsinrättning är skyldiga att på begäran lämna försäkringsdomstol, riksförsäkringsverket, allmän försäkringskassa och centrala studiestödsnämnden sådan uppgift i fråga om viss person som är av betydelse för tillämpningen av detta kapitel.

Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	3
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 3 mars 1988 ...	21
1 Inledning	21
2 Allmän motivering	22
2.1 Allmänna utgångspunkter	22
2.2 Beviljning	28
2.2.1 Ett generellt studiestöd	28
2.2.2 Totalbelopp	30
2.2.3 Studiebidrag	33
2.2.4 Inkomstprövning m. m.	35
2.2.5 Åldersgräns	37
2.2.6 Antalet terminer med studiemedel	37
2.2.7 Meritvärdering	38
2.2.8 Gränsdragning mot studiehjälpssystemet	39
2.2.9 Studier utomlands	40
2.3 Återbetalning	41
2.3.1 Inledning	41
2.3.2 Påbörjande av återbetalningen	42
2.3.3 Årlig återbetalning	43
2.3.4 Ränta	46
2.3.5 Nedsättning	47
2.3.6 Avskrivning	48
2.3.7 Frivillig återbetalning	51
2.3.8 Betalning, utmätning m. m.	51
2.4 Övergångsbestämmelser	52
2.5 Administration	53
3 Upprättade lagförslag	57
4 Specialmotivering	57
5 Kostnadsfrågor	77
6 Anslagsfrågor för budgetåret 1988/89	77
7 Lagrådets hörande	79
8 Hemställan	79
9 Beslut	80
Bilaga 1 Sammanfattning av betänkandet (SOU 1987: 39) Studiemedel.	81
Bilaga 2 Studiemedelskommitténs lagförslag	93
Bilaga 3 Remissammanställning – Studiemedelskommitténs betänkande (SOU 1987: 39) Studiemedel	103
Bilaga 4 Nuvarande lydelse av 8 kap. studiestödslagen (1973: 349)	121